

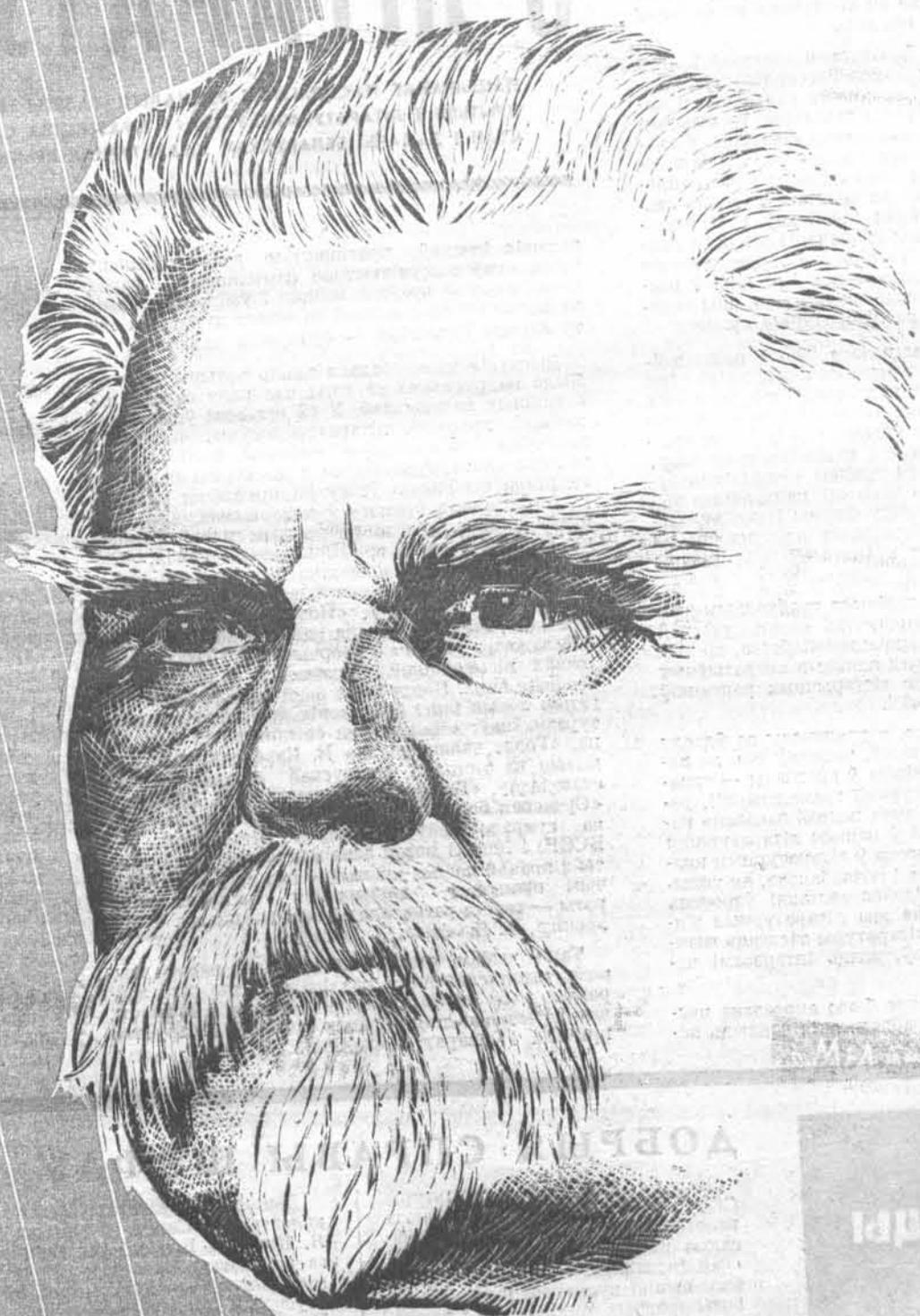
Літаратура Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 3 (2582)
ПЯТНІЦА
21
студзеня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Цана 8 кап.

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

ыгору Раманавічу ШЫРМУ - 80

Мал. І. БЯЛЕЦКАГА,

«КРЫТКА. Дзень сённышні...» Такая рубрыка з'явілася на старонках штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» ў нумары за 17 верасня мінулага года. Тады, пад гэтай рубрыкай, газета змясціла рэдакцыйны артыкул і артыкулы пісьменніка Міколы Лобана («Калі б у мяне запыталі...») і крытыка Якава Герцовіча («Салаўі байкамі не кормяць...»). Гэтымі матэрыяламі рэдакцыя пачала гаворку аб стане і задачах сучаснай беларускай крытыкі і літаратуразнаўчай навуцы.

Напрамак і мэты гэтай размовы былі прадывітанаваны рашэннямі XXIV з'езда КПСС і V з'езда савецкіх пісьменнікаў. У справядлівым дакладзе ЦК КПСС на XXIV з'ездзе партыі, дзе былі грунтоўна прааналізаваны шматгадовыя працэсы камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне, вызначана шырокае кола неадкладных задач ва ўсіх сферах эканомікі і ідэалогіі, грамадскага жыцця, была ўдзелена ўвага і пытанням развіцця літаратурна-мастацкай крытыкі як актыўнага правадніка ліній партыі ў галіне літаратуры і мастацтва. З'езд у сваіх дакументах ясна раскрыў і падкрэсліў значэнне літаратурна-мастацкай крытыкі як важнага сродку забеспячэння далейшых поспехаў савецкай літаратуры і мастацтва. У рэзалюцыі з'езда яшчэ раз была адзначана высокая мера адказнасці савецкай літаратурна-мастацкай крытыкі за ідэйна-палітычную сталасць і мастацкую дасканаласць творчай працы ў ва ўсіх відах і жанрах сацыялістычнага мастацтва. Адначасова ў дакументах з'езда падкрэслівалася думка аб неабходнасці рашучага пераадолення ў крытыцы таго, што перашкаджае ёй выступаць як баявому авангарду ў творчым працэсе.

Сучасны ўзровень беларускай крытыкі і літаратуразнаўства вызначаецца бясспрэчным дасягненнем у распрацоўцы многіх складаных і надзённых пытанняў тэорыі літаратуры, у стварэнні навуковай гісторыі беларускай літаратуры, у кваліфікаванай ацэнцы разнастайных з'яў нашай літаратурнага жыцця. За апошнія гады ў нас надрукавана нямала значных па маштабе і ідэйна-мастацкай дасканаласці прац крытыкаў і літаратуразнаўцаў. Гэтыя працы пазначаны высокім прафесійным узроўнем, глыбінёй і грунтоўнасцю разгляду многіх важных праблем і пытанняў развіцця сучаснай беларускай літаратуры, яны аказваюць плённы ўплыў на літаратурны працэс.

Аднак (пра гэта гаварылася ўжо ў рэдакцыйным артыкуле, якім адкрывалася дыскусія) стан сучаснай крытыкі і літаратуразнаўства, пры ўсіх бясспрэчных дасягненнях, не можа задаволіць нашу грамадскасць. Наша крытыка не заўсёды аказваецца на вышыні задач і патрабаванняў часу, усё яшчэ не зжыты ў ёй правы «кампліментарнай» альбо «разноснай» крытыкі, надароўца вынайдкі спрончанага разгляду формы і зместу мастацкіх твораў, недапушчальны адступленні ад класавых і сацыяльных крытэрыяў пры ацэнцы літаратурных з'яў.

Вось чаму рэдакцыя палічыла неабходным правесці шырокі абмен думкамі аб стане сучаснай беларускай крытыкі і літаратуразнаўства, аб тых задачах, што стаяць перад адным з апэратыўных атрадаў партыі ў святле гістарычных рашэнняў XXIV з'езда нашай партыі.

Адкрываючы дыскусію, запрашаючы да ўдзелу ў ёй пісьменнікаў, крытыкаў, чытачоў (бо, як вядома, паліпшэнне становішча ў крытыцы — справа і клопат усёй літаратурнай грамадскасці), рэдакцыя мела на мэце як мага шырэй паказаць ролю і становішча крытыкі ў нашым літаратурным і грамадскім жыцці, яе месца ў літаратурным працэсе, разгледзець шырока і рознабакова, як уплывае наша крытыка на ідэйна-мастацкі ўзровень літаратуры, як асэнсоўвае яна літаратурныя з'явы, як дапамагае нашай літаратуры дасягаць значных мастацкіх адкрыццяў, жыць інтарэсамі часу і грамадства.

У рэдакцыйным артыкуле было акрэслена шырокае кола пытанняў і праблем, якія чакаюць не-

адкладнага вырашэння нашымі крытыкамі і літаратуразнаўцамі. У гэтым артыкуле, у прыватнасці, адзначалася: «Быць на вышыні задач часу... Для савецкай літаратурна-мастацкай крытыкі, якая заклікана быць адным з першых памочнікаў партыі ў выхаванні камуністычнай свядомасці, гэта азначае: паслядоўна і цвёрда праводзіць лінію партыі ў галіне мастацкай літаратуры; вясці непрымірную барацьбу з варожай нашаму грамадскаму ладу ідэалогіяй; з марксісцка-ленінскіх пазіцый, ва ўсеўзбраенні ўсіх здабыткаў тэорыі і практыкі крытычнага аналізу, разглядаць літаратурны працэс; у цеснай сувязі з жыццём народа, з надзённымі задачамі камуністычнага будаўніцтва аналізаваць працу савецкіх літаратараў, свярджаць і адстойваць высокія крытэрыі ідэйнасці і мастацкасці; плённа змагацца за літаратуру сацыялістычнага рэалізму — літаратуру

Нельга не адзначыць, што гаворка аб крытыцы адбывалася ў час, калі наш народ дзейна распрацаваў ажыццяўленне праграмы камуністычнага будаўніцтва, акрэсленай рашэннямі XXIV з'езда партыі. Беларускі народ разам з іншымі народамі Савецкай краіны з вялікім працоўным уздымам выконвае планы дзевятай пяцігодкі, дамагаецца вялікіх поспехаў ва ўсіх галінах свайго эканомікі і культуры. Напружаная стваральная праца савецкіх людзей, што вызначае змест і шуканні нашага мастацтва, падмацоўвалася ростам аўтарытэту савецкай дзяржавы, сіл сацыялізма на міжнароднай арэне, далейшым яднаннем прагрэсіўнага чалавечтва ў барацьбе за мір і блеску народаў. Менавіта гэтым застанецца ў гісторыі мінулы год — год 1971. Новы, 1972 год, з'яўляецца годам вялікага свята дружнай сям'і савецкіх народаў — у снежні мы ўрачыста адзначым 50-

З ЧАСАМ, З ЖЫЦЦЁМ, З ЛІТАРАТУРАЙ

ПАШЫРАНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ РЭДКАЛЕГІІ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» З УДЕЛАМ СЕКЦЫІ КРЫТЫКІ І ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА І КІРАЎНІЦТВА САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР. ТЭМА ГАВОРКІ: СТАН І ЗАДАЧЫ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ КРЫТЫКІ

высокіх ідэалаў, прасякнутую духам ленінскіх прынцыпаў камуністычнай партыйнасці і народнасці, верную праўдзе жыцця і ўзброеную самімі дасканалымі сродкамі пазнання духоўнага свету нашага сучасніка — будаўніка камунізма».

Дыскусія працягвалася амаль чатыры месяцы. Было надрукавана за гэты час каля сарака дыскусійных матэрыялаў. У ёй прынялі ўдзел пісьменнікі, крытыкі, літаратуразнаўцы, чытачы — настаўнікі, бібліятэкары, рабочыя, аматары мастацкага слова. Адначасова з дыскусіяй рэдакцыя звяртала асабліваю ўвагу на праблемы крытыкі і літаратурнага працэсу ў матэрыялах, якія друкаваліся над іншымі рубрыкамі газеты («Часопіс выйшаў у свет...», «Пісьменнік і кнігі», «Сярод кніг» і г. д.). У прыватнасці, на старонках газеты сістэматычна рэцензаваліся крытычныя матэрыялы часопісаў «Польмя», «Беларусь», «Неман», была адзначана размова аб крытыцы ў «Маладосці». Побач з творчымі партрэтамі беларускіх пісьменнікаў друкаваліся і рэцэнзіі на асобныя кнігі. Падрабязна былі разгледжаны пры гэтым новыя кнігі беларускіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў: «Чалавек на світанку» Р. Бярозкіна, «Голас чалавечнасці» В. Каваленкі, «Хрэстаматыя па гісторыі беларускай літаратуры XIX стагоддзя», «Беларуская частушка» І. Цішчанкі, «Сучасная беларуская пазіцыя» (калектыўная праца супрацоўнікаў Інстытута літаратуры АН БССР) і інш. З мэтай азнаямлення чытачоў газеты з працай нашых крытыкаў пад рубрыкай «Над чым праце...» друкаваліся творчыя партрэты, — газета расказала аб працы і планах У. Калесніка, А. Яскевіча, Д. Бугаёва...

Такім чынам, размова аб крытыцы вялася шырока, шматаспартна, з разлікам на тое, каб закрануць у ёй як мага больш пытанняў і праблем, што датычацца стану і задач сучаснай беларускай крытыкі і літаратуразнаўства.

годдзе ўтварэння СССР. У непарушным Саюзе Рэспублік Савецкіх кожны народ атрымаў найлепшыя, самыя спрыяльныя ўмовы для развіцця сваіх матэрыяльных і духоўных мажлівасцей. Гэта можна сказаць і пра літаратуру нашых братніх савецкіх народаў. Менавіта ў савецкі час з найбольшай плённасцю выпрацоўваліся і развіваліся іх нацыянальныя традыцыі і формы, адбывалася збліжэнне і ўзаемадзеянне не толькі ў знешніх праявах, але і ў самой ідэйна-эстэтычнай аснове іх мастацтва і літаратуры.

Усё гэта, безумоўна, мела самае прамое дачыненне да літаратурнай крытыкі, і таму і да той размовы аб ёй, што вялася на старонках нашага штотыднёвіка. Тое, што ў партыйных рашэннях крытыцы было адведзена такое значнае месца ў ідэіным жыцці нашага грамадства, у развіцці літаратуры і мастацтва, адухоўленых камуністычнымі ідэаламі, непарыўна звязвае нашу літаратурна-мастацкую крытыку з творчай дзейнасцю народа на фармаванні новых грамадскіх адносін, а таксама паўней раскрывае творчую прыроду і грамадзянскія функцыі працы савецкага крытыка.

На гэта арыентавала рэдакцыя ўдзельнікаў дыскусіі, гэта падказвала нам змест і напрамак усёй размовы.

Канечне ж, размова на старонках газеты аб стане і задачах сучаснай крытыкі не магла быць вычарпальнай, не магла ахапіць усё кола тых клопатаў і праблем, што хваляюць зараз нашу грамадскасць. Як справядліва зазначыў К. Крапіва ў размове з нашым карэспандэнтам, некаторыя артыкулы знаходзіліся толькі «на подступе да той сур'эзнай і важнай гаворкі пра крытыку, на якую нацэльваюць нас рашэнні XXIV партыйнага з'езда». Разам з тым нават беглы позірк на ўсю дыскусію паказвае, што ў яе арбіце аказалася многа пытанняў сучаснага літаратурнага працэсу.

ДОБРЫЯ СПРАВЫ ШЭФАЎ

Калегія Міністэрства культуры СССР, прэзідыумы ЦК прафсаюза работнікаў культуры і ЦК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак падвялі вынікі культуры-шэфскай работы творчых арганізацый і калектываў мастацкай самадзейнасці на вёсцы.

Вымпела і грашовай прэміі ўдасгоена праўленне Саюза пісьменнікаў БССР.

Дыпламамі ўзнагароджаны 15 калектываў. Сярод іх: тэатры імя Я. Коласа і Брэсцкі імя Ленінскага камсамола Беларусі, Беларуская дзяржаўная філармонія, Мар'іўскае культасветвучылішча імя Н. Крупскай, Полацкая дзіцячыл музичная школа, абласныя краязнаўчыя музеі ў Брэсце і Мар'іўе, Гомельскі парк культуры і адпачынку імя А. Луначарскага і Цэнтральны дзіцячы парк імя М. Горкага ў Мінску, агітэатр «Польмя» Стаўбоўскага раённага дома культуры, Віцебскі гарадскі дом культуры, Бабруйскі дом настаўніка, палац культуры прафсаюзаў, клуб будаўнічага трэста № 11 у Гродне, Гомельскі палац культуры чыгуначнікаў.

Калегія Міністэрства культуры

БССР, прэзідыумы БРК прафсаюза работнікаў культуры і БРК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак таксама разгледзелі вынікі культуры-шэфскай работы на вёсцы. Вымпелаў і грашовых прэміяў удасгоены Гродзенскі абласны драматычны тэатр, Гомельскі палац культуры чыгуначнікаў і Віцебскі палац культуры ўпраўлення бытавых паслуг.

Дыпламы атрымалі 30 калектываў. Сярод іх — Беларускае тэатральнае аб'яднанне, Дзяржаўны народны хор БССР, Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла, дом культуры Мінскага будаўнічага трэста № 5, Мядзельскі раённы дом культуры, Мар'іўскі абласны драматычны тэатр, народны ансамбль песні і танца «Неман» Гродзенскага гарадскога дома культуры і інш.

РАБОЧАМУ ЮНАЦТВУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Увеснаюны конкурс на лепшы твор, прысвечаны работнай моладзі, абвясцілі ЦК ВЛКСМ, Міністэрства культуры СССР, Дзяржаўны камітэт СССР па прафесійнальна-тэхнічнай адукацыі, па друку, па тэлебачанні і радыё, а таксама творчыя саюзы краіны.

Грашовыя прэміі будуць прысуджа-

ны за лепшыя раманы, апавесці, кінасцэнарыі, скульптуру, тэматычную карціну, серыю малюнкаў, песню, п'есу, радыё- і тэлепастаноўку. Гэтыя творы павінны раскрываць шматграннае жыццё, працу, вучобу навушчыцаў прафесійнальна-тэхнічных вучылішчаў, выходзяць у іх высокія маральныя якасці, любоў да Радзімы.

У ЦЭНТРЫ ЎВАГІ — НАДЗЁННЫЯ ПЫТАННІ

18-га студзеня адбыўся адкрыты сход партыйнай арганізацыі. Саюза пісьменнікаў БССР.

На сходзе выступілі: з дакладам «Задачы камуністаў СП БССР па далейшым паліпшэнні арганізатарскай работы, бытавых умоў пісьменнікаў» — адказны сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў М. Ткачоў, з дакладам — дырэктар беларускага аддзялення Літфонда СССР Ф. Міхееў і намеснік сакратара партбюро СП БССР А. Асіпенка.

У спрэчках прынялі ўдзел У. Мязьвіч, Г. Шыловіч, галоўны ўрач паліклінікі Літфонда Я. Нейфах, У. Юрэвіч, А. Белавусаў, А. Дзеружынскі і іншыя. Былі выказаны слушныя заўвагі, канкрэтныя прапановы па паліпшэнні арганізатарскай работы ва ўсіх звянях СП БССР і павышэнні ролі прэзідыума і праўлення ў вырашэнні надзённых задач пісьменніцкай арганізацыі. Прапановы камуністаў ляглі ў аснову пастановы партыйнага сходу.

Падсумоўваючы вынікі спрэчак, што разгарнуліся пасля дакладу, сакратар партыйнага бюро СП БССР А. Кулакоўскі падкрэсліў станоўчую ролю рашэнняў сходу ў далейшай рабоце партыйнай арганізацыі.

СВОЕАСАБЛІВЫМ працягам дыскусіі, што вялася на старонках газеты, стала тая размова, якая адбылася на нашым пасяджэнні рэдакцыі штодзённіка «Літаратура і мастацтва» з удзелам секцыі крытыкі і літаратуразнаўства і кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў БССР 14 студзеня.

Адкрываючы пасяджэнне, галоўны рэдактар «Літаратуры і мастацтва» Л. Прокша каратка сказаў пра мэты і задачы дыскусіі, пра значнасць і надзённасць праблем, закранутых яе ўдзельнікамі, запрасіў прысутных абмяняцца думкамі па тэме дыскусіі.

З дакладам аб праблемах сучаснай беларускай крытыкі і асветленні іх у дыскусійнай размове «ЛІМА» выступіў старшыня секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР Д. Бугаёў.

— Агульнае ажыўленне на нашым крытычным фронце, — сказаў дакладчык, — выклікана тым, што пытанні літаратурнай крытыкі закраліся ў Справаздачным дакладзе ЦК КПСС на XXIV партыйным з'ездзе, а таксама ў сувязі з падрыхтоўкай да ўсесаюзнага і рэспубліканскага пісьменніцкага пленумаў па пытаннях крытыкі. Пра крытыку цяпер ўсе пішуць, гавораць, спрачаюцца... Партыйная прынцыповасць нашай літаратурна-крытычнай думкі, яе эстэтычная ўзброенасць, прафесійнае майстэрства ў шырокім сэнсе слова, яе ўзаемадзеянне як з рознымі групамі і катэгорыямі чытачоў, так і са стваральнікамі мастацкіх каштоўнасцяў, яе адкрывальніцкія магчымасці і ў сувязі з гэтым здольнасць аказаць уплыў на развіццё літаратурнага працэсу і на фармаванне агульнай грамадскай атмасферы — вось тры галоўныя пытанні, што ў той ці іншай меры выдзяляюцца і на пісьменніцкіх з'ездах, і ў ходзе розных нарад і дыскусій.

Прыемна адзначыць, гаворыць Д. Бугаёў, што беларускія крытыкі не засталіся ў баку ад агульнага ажыўлення крытычнай думкі, характэрнага для пасляз'ездаўскага перыяду. Можна згадаць артыкул В. Каваленкі «Думкі пра сучасную беларускую крытыку» ў «Полымі» (№ 11, 1971 г.), выступленні ў «Малодасці» В. Сачанкі, У. Юрэвіча, С. Гаўрусёва і У. Гіламедава, шчыры і ўсхваляваны артыкул В. Каваленкі, у якім сказана пра становішча нашай крытыкі, пра яе ўзаемадзеянне з мастацкай літаратурай многа разузнага і слухнага. Але найбольшага ажыўлення абмен думкамі аб крытыцы дасягнуў у лімаўскай дыскусіі, якая, як вядома, вялася на працягу апошніх месяцаў. Не ўсе выступленні ў межах гэтай дыскусіі аднолькава цікавыя і значныя. Але ў цэлым лімаўскае абмеркаванне праблем нашай крытыкі заслужвае, гэта трэба сказаць з усёю яснасцю, безумоўна, станоўчай ацэнкі.

Цікавым і вельмі ўдалым, значае прамоўца, быў ужо сам пачатак дыскусіі. Я маю на ўвазе, перш за ўсё, напісаны вельмі разважліва і разумна артыкул М. Лобана, у якім пісьменнік выліў рэдкае для нашага судзеннага літаратурнага жыцця разуменне складанасцяў і спецыфічных цяжкасцяў у рабоце крытыка. Разам з тым М. Лобан не выступае за ўсеагульную палітыку палітычнага даўлення да крытыкі. Наадварот, ён прад'яўляе ёй даволі строгія патрабаванні, вымагаючы прынцыповасці ў крытычных ацэнках і вывадах, яснага ўсведамлення адказнасці і перад пісьменнікамі і перад чытачамі, патрабуючы ад даследчыка глыбокай навуковай падрыхтаванасці, самастойнасці абавязальнай думкі і, вядома ж, таленавітасці, без якой нельга паспяхова працаваць ні ў адной галіне творчай дзейнасці. Асабліва адзначыў ён сваім выступленні М. Лобан неабходнасць глыбокага аналізу творчага працэсу, не баючыся раз за разам паўтараць блізкія па сваім сэнсе словы — абавязальнасць, мысленне, мысліцель. Гэта звязана з той акалічнасцю, што для М. Лобана менавіта багатая, арыгінальная, прыгожа аформленая думка даследчыка, якая заклі-

кана будзіць думку чытача, развівае яго духоўны патэнцыял, яго інтэлект, складае галоўную прывабнасць сур'ёзнай літаратурнай крытыкі.

Цалкам мае рацыю, на думку дакладчыка, М. Лобан і тады, калі гора і настойліва абараняе аналітычнасць крытычнай думкі, цвярозасць поглядаў на жыццё і літаратуру. Раўнавага выступае супраць безагляднага і бяздумнага словаслоўя і бяскрылага адлюстравальніцтва, пісьменнік з усёй прамаю перакананасцю чалавеча падкрэслівае: «Нам жа патрэбна «мыслячая» літаратура». Нават у самім стылі разважанняў М. Лобана адчуваецца жывая пульсаванне пісьменніцкай думкі. І яшчэ адно палажэнне з артыкула М. Лобана просіцца на тое, каб спыніць на ім увагу. Гэта — разважання аб пазаве да асобы крытыка, аб даверлівым стаўленні да яго жыццёвага і літаратурнага вопыту, аб яго праве на ўласнае, арыгінальнае, няхай у пэўнай меры і суб'ектыўнае прачытанне літаратурнага твора. Справа ў тым, што, змагаючыся супраць суб'ектыўнасці, мы часта ставім пад падазрэнне і ўсялякую суб'ектыўнасць, усялякае праўдзёнае самастойнасці крытычнай думкі. А гэта ўжо зусім напярэць, бо крытыка без арыгінальнага і самастойнага прачытання твора проста не мае цікавасці, а значыць, і права на ўвагу чытача. Права крытыка на арыгінальнасць думкі фактычна аспрэчваецца і тады, калі ад яго, крытыка, патрабуюць, каб ён выказаў практычна немагчыму, адзіную, агульнапрынятую думку, або кажуць яму, што трэба з аднолькавай увагай ставіцца да ўсіх пісьменнікаў, таленавітых і пасрэдных, а то і зусім бяздарных, якія таксама на ўсе часы існавалі ў літаратурнай каліі. Але ў мастацтве таленавіты твор ніколі не можа быць роўным па сваёй значнасці для грамадства з творам пасрэдным ці грамадскім. І крытыка, калі яна не хоча страціць усялякія прынцыповыя крытэрыі, не можа не лічыцца з гэтым аб'ектыўным фактам. А гэта ж відавочны і зусім бласпярочны факт, што пасрэдны твор ніколі не можа нарадзіць тых думак і асацыяцый, той эмацыянальнай узрушанасці, што ўзнікаюць у крытыка ад судакранання з сапраўдным талентам. Прыемна да ведама і тое, што калі б згаданая раней міфічная адзіная думка пра той ці іншы мастацкі твор і была бласпярочным фактам, дык абавязак пакорліва ісці за ёю цалкам знічыў бы самую магчымасць крытычнай творчасці. Выбарчнасць, да якой невыпадкова заўсёды імкнуліся і цяпер імкнуцца ўсе каліі-небудзь арыгінальныя крытыкі, таксама грунтуецца на аб'ектыўных фактах. Пра іх у свой час вельмі пераканаўча гаварыў таленавіты савецкі крытык А. Макараў. Ён, у прыватнасці, адзначаў: «Крытык, таксама як і пісьменнік, прыходзіць у літаратуру са сваім веданнем жыцця, са сваёй тэмай, абавязкова са сваёй, што вызначаецца ці то веданнем пэўнага ўчастка жыцця, ці то колам цікавых для яго палітыка-маральных праблем. І гэтай сваёй тэмай міжвольна звяртае яго да пэўнага кола твораў, якія адпавядаюць гэтай накіраванасці, незалежна ад таго, раман гэта, паэма ці трагедыя. Калі ж ён прыходзіць у літаратуру без ведання жыцця, без свайго погляду на яго, без сваёй тэмы, без палымнай шчадрынскай веры ў жыватворную магутнасць літаратуры, а толькі са школьным веданнем законаў жанру, ён можа быць упэўнены, што крытыка з яго не выйдзе, а выйдзе схаласт, які не толькі папсуе нямаля крывы пісьменнікам, але і пасее плявелы ў душы чытачоў». Аналагічныя ці блізкія выказванні ёсць і ў многіх іншых сур'ёзных літаратураў.

Звяртаючыся да лімаўскай дыскусіі, працягвае Д. Бугаёў, хочацца зазначыць, што права крытыка на свой асабісты выбар пісьменніцкіх імянаў і твораў для мастацкага аналізу, на самастойнасць крытычнай ацэнкі і агульнага погляду на літаратурны працэс тут энергічна абаранялі А. Вярцінскі і В. Бечык. Темпераментны артыкул В. Бечыка — адзін з лепшых, найбольш грунтоўных ва ўсёй дыскусіі. Па-першае, крытык тут

слухна гаворыць пра некаторыя ўласна літаратурныя нявырашаныя праблемы, пра творчасць некаторых нашых вядомых паэтаў. Па-другое, заслужвае увагі яго разважання пра асобу крытыка як творцы.

Добра, што ў дыскусіі, гаворыць далей дакладчык, значнае месца заняла размова пра мастацкую літаратуру і літаратурную крытыку як з'явы эстэтычнай. Слушна пісаў аб гэтым С. Андрэюк, які зазначаў: «У літаратуры свае самастойныя каштоўнасці, свае крытэрыі гэтай каштоўнасці. Зводзіць яе да каштоўнасцей па-заэстэтычных на крайняй меры ненавукова. Усялякія патрабаванні непасрэдна да літаратуры з боку крытыкі і да крытыкі з боку літаратуры і чытача, калі яны не ўзяты на вышэйняе эстэтычных катэгорый, будуць пустой балбятнёй, калі не горш... Такі падыход да літаратуры, падыход, у якім заняты эстэтычныя крытэрыі, у якім няма адчування мастацкай спецыфікі, прыносіць шкоду не толькі сваім непасрэдным уздзеяннем, але і неспрыяльна ўплывае на крытычны працэс». Выказаным тут С. Андрэюком думкі мне здаюцца вельмі важнымі і па той прычыне, што яны скіраваны супраць прыкметных у апошні час спроб у той ці іншай форме супрацьстаўляць або толькі разрываць уласна эстэтычны і сацыялагічны аналіз мастацкай літаратуры. Гэта занятак бласпярочны і бесперспектыўны, бо дастасаваны да мастацкай творчасці сацыяльны аналіз, якім таксама не можа не займацца літаратурная крытыка, павінен абавязкова мець эстэтычнае праламленне, а ўласна эстэтычнае даследаванне ў сваю чаргу не можа не ўлічваць разнастайныя сацыяльныя аспекты. Мы ж гэтак непарульна дзвядзімся ў той ці іншай меры разрываем, калі пачынаем разважаць пра эстэтычныя і сацыялагічныя крытэрыі, як крытэрыі розныя. Спачасіць хоць бы на адну мясціну артыкула А. Лойкі, увогуле слухнага і цікавага сваімі канкрэтнымі праламонамі ўзбагачае жанравую разнастайнасць крытыкі. Але вось, закранушы малаасветленую ў дыскусіі праблему крытэрыяў самой крытыкі А. Лойка піша: «Марксісцка-ленінская эстэтыка абалпраецца на прынцыпы партыйнасці. У працэсе нашых крытыкі ў цэлым з поспехам і кіруюцца ім. Але без традыцыйнага «але» не абійсцёся. У друку ўжо адначасна, што захапляючыся з пэўнага часу эстэтычнымі крытэрыямі, некаторыя крытыкі пачалі як бы забываць, што не менш важнымі з'яўляюцца і іншыя, у прыватнасці — сацыялагічныя, што паўнакроўная крытыка ў цэлым патрабуе арганічнага вырашэння думак пра літаратуру, якія ў адпаведнай ступені выходзілі б з усіх асноўных прынцыпаў нашай эстэтыкі». Атрымліваецца, што сацыяльны крытэрыі тут выглядаюць крытэрыем па-заэстэтычным. На самай жа справе гутарка павінна ісці пра сацыяльную дакладнасць самога эстэтычнага аналізу, бо чыста знешняе дастасаванне сацыялагічных паняццяў да аналізу мастацкага твора вядзе да таго, што твор пачынае ацэньвацца толькі па яго тэме, павярхоўна зразуметым змесце, за які выдаецца не практычна здзейсненая, сцверджаная мастаком эстэтычная рэальнасць, без якой няма мастацкага твора, а толькі добрыя намеры аўтара, яго публіцыстычныя выказванні і залёўненні. У канчатковым выніку ўроўніваюцца творы сапраўды мастацкія і творы пасрэдныя. Здавалася б, нашто ўжо чыста ідэалагічны, ідэйны крытэрыі — партыйнасць. Але і ён у мастацкай творчасці павінен таксама быць эстэтычным, знаходзіць сваё мастацкае выдзяленне, каб стаць сапраўды дзейным, не залёўненым толькі на словах, знешне і павярхоўна дэклараваным. І напярэда гэта, нібыта нам, няхай сабе толькі ў даследаванні паэзіі пагражае небяспека залішняга захаплення эстэтычнымі крытэрыямі. Я думаю, бяда наша ў тым, што мы ўсё яшчэ залішне часта разважаем пра літаратуру і мастацтва, не ўмеючы па-сапраўднаму адчуць і вытлумачыць іх эстэтычную своеасаблівасць, зразумець іх адметнасць як эстэтычнай сістэмы, у якой і такія дастасаваныя не толькі да мас-

У КАМІТЭЦЕ ПА ДЗЯРЖАВНЫХ ПРЭМІЯХ БССР У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

19 студзеня 1972 г. пад старшынствам народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі П. У. Броўкі адбылося пасяджэнне камітэта па дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Былі створаны секцыі камітэта і выбраны старшыні іх. Старшыняй секцыі літаратуры выбраны І. П. Шамякін, секцыі журналістыкі — М. І. Дзялец, секцыі тэатра, кіно, радыё і тэлебачання — У. І. Няфэд, секцыі вывучэння мастацтва і архітэктуры — А. А. Бембель, секцыі музыкі — Р. П. Шырма. Камітэт распрацаваў і зацвердзіў інструкцыю аб парадку прадстаўлення і афармлення твораў і работ на атрыманне Дзяржаўных прэміяў БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

БЕЛТА.

ГАНАРОВЫЯ ГРАМАТЫ — СЕЛЬСКИМ АРТЫСТАМ

Летась на канцэртнай пляцоўцы Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі ССРСР, на прадпрыемствах Масквы выступалі лепшыя артысты-аматары краіны.

У вянок дружбы братніх народаў краіны ўпісалі свае званкія песні, іскрыстыя танцы, задушэную музыку і самадзейныя калектывы Беларусі — ансамбль песні і танца Барысаўскага гарадскога Дома культуры, Лявонавіцкі народны хор Нясвіжскага раёна, народны хор Бароўскага сельскага

дома культуры Іўеўскага раёна, народны тэатр «Усмешка» дома культуры завода штучнага валакна імя В. Куйбышава і народны аркестр народных інструментаў Магілёўскага гарадскога дома культуры.

Міністэрства культуры ССРСР узнагародзіла ганаровымі граматамі калектывы, якія з найбольшым поспехам, выступілі ў Маскве. Сярод узнагароджаных — два беларускія народныя калектывы — Бароўскі і Лявонавіцкі хоры. У іх рэпертуары творы беларускіх кампазітараў, народныя песні і танцы.

Кожны год Бярозаўскі гісторыка-рэвалюцыйны музей папаўняецца каштоўнымі экспанатамі. Асабліва шмат тут дакументаў, якія расказваюць пра подзвігі савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны. Шмат з іх — пра начальніка штаба 138 стралковага палка Васіля Мацвеевіча Кучаравенку, які вызваў Беларусь, штурмаваў Берлін. Ныдаўна гэты музей былі яго сын Віталь Васілевіч Кучаравенка і ўнук Уладзімір Кучаравенка. Яны перадалі музею гімнасцёрку з баявымі ўзнагародамі бацькі.

На здымку (злева направа) — дырэктар музея М. Скорыні атрымлівае гімнасцёрку ад Віталія і Уладзіміра Кучаравенкаў.

Фота І. АСКІРКІ.

Надзейныя Пані Навіны

Жлобінская фабрыка мастацкай інструментальнай вырабаў, прысвечаных юбілею народных песняроў Беларусі Яніны Купалы і Якуба Коласа. Хутка яны з'явіцца ў магазінах.

Рагачоўская газета «Намунар» аб'явіла конкурс на песню аб родным горадзе.

Жлобінскі народны тэатр пачаў прэ'еру спектакля па п'есе Г. Запольскай «Мараль пані Дульскай».

Адзін раз у месяц жыхары Ашмян прыходзяць на заняткі ўніверсітэта музычнай культуры. Як правіла, лекцыя суправаджаецца выступленнямі артыстаў Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Рэдакцыя сельскай бібліятэкі (Слаўгарадскі раён), дзе сабраны 1500 кніг з аўтаграфамі вядомых савецкіх пісьменнікаў, нядаўна праслала свае «Успаміны пра Леніна» Л. А. Фоціева.

Упраўленне па Друку Брэсцкага аблвыканкома, абном прафсаюза работнікаў культуры і абласное праўленне НТТ паліграфіі і выдавецтва падарылі вынікі абласнога конкурсу на лепшую па афармленні і паліграфічным выкананні газету. Першае месца прысуджана Баранавіцкай аб'яднанай газеце «Сцяг камунізма».

тацтва катэгорыі, як праўда, метады, пазнанне і г. д., выступаюць у спецыфічным абліччы, без уліку якога сацыяльна-насыце даследчыка становіцца грубым вульгарным сацыялізмам. Мы яшчэ і на яго нярэдка грашым, калі казаць праўду. Пра гэта слухна гаварыў у дыскусіі М. Ларчанка: «На жаль, некаторыя нашы крытыкі і літаратуразнаўцы ў сваіх работах мала звяртаюць увагі на эстэтычную каштоўнасць і змястоўнасць твора, разглядаюць тэматыку і праблематыку твораў па-за мастацкай сферай».

Адным словам, падкрэслівае Д. Бугаёў, не дзельць механічна аналіз мастацкага твора на ідэйны і мастацкі, сацыяльны і эстэтычны, а навучыцца пісаць так, каб самі эстэтычныя ацэнкі былі таксама і заўсёды ідэйныя, заўсёды сацыяльныя — вось наша галоўная задача. Пра гэта ў дыскусіі на старонках «ЛІМа» добра пісаў У. Юрэвіч у сваім грунтоўным артыкуле «Па-партыйнаму, значыць прафесійна».

Але, гаворыць прамоўца, пара, мабыць, пераходзіць да гаворкі пра некаторыя праблемы і слабасці дыскусіі. Думаю, што мала ўвагі яе ўдзельнікі аддавалі важным тэарэтычным праблемам, звязаным, скажам, з сённяшнім разуменнем творчага метаду савецкай літаратуры. Аб нераспрацаваных тэарэтычных аспектах метаду сацыялістычнага рэалізму гаварыў, здаецца, толькі адзін М. Ларчанка. Хацелася б толькі, каб аўтар артыкула выказаў і свой погляд на цяжкарашаныя праблемы сацыялістычнага рэалізму. Гаворачы пра пэўныя «накладкі» ці «выдаткі» дыскусіі, хацелася б адзначыць, што нам усё яшчэ нестасе высокай культуры палемікі. Ну, вось, напрыклад, М. Арошка напісаў для дыскусіі змястоўны артыкул, дзе закрануў важнае пытанне пра грамадзянскасць пазіі, узяў некаторыя пытанні практычнага значэння. Але побач з гэтым аўтар дапусціў прыкрутую агаворку наконт Фета і Блока. Ад агаворак ніхто не гарантаваны. На гэтую агаворку М. Арошка звярнуў увагу Р. Бярозкіна. Здаецца, усё нармальна. Але як жа рэагаваў на гэта М. Арошка? У новым артыкуле ён ужо адмаўляе тое, што сам жа напісаў, а заадно беспадстаўна намякае на тое, што, маўляў, Р. Бярозкіну бракуе грамадзянскасці. Трэба ўсё ж больш разважлівасці, і не толькі М. Арошкі, але і ўсім нам.

Не зусім разумёў я, заўважае дакладчык, чаго М. Арошка ў сваім другім артыкуле дзельць жыццё на эстэтычна вартасці і пазбаўленае такой вартасці (там, дзе ён гаворыць аб «баканых сцэнах», «узбочынах», аб «перыферыі жыцця» і «магістральных шляхах»). Нам патрэбна ў літаратуры ўся паўната жыцця, патрэбна мастацкая праўда ў яе поўным аб'ёме. Не будзем усё ж забываць ленынскія словы пра тое, што «нам патрэбна поўная і праўдзівая інфармацыя». Інфармацыя, якую дае мастацтва, таксама павінна быць як мага больш шырокай, датычыцца ўсіх сфер жыцця. Сур'ёзныя пісьменнікі ўсё гэта добра разумеюць, іх не сабіеш спанталіку ні тэорыямі пра так званых «маленькага чалавека», ні патрабаваннямі выдаваць ідэал за рэчаіснасць.

Недасаткова ўвагі, на думку дакладчыка, было аддадзена ў дыскусіі дзіцячай літаратуры і яе крытыцы. Гаворка пра яе ішла толькі ў выступленнях Р. Ліцвінава, Э. Гурэвіча, Я. Замерфельда. Мала сказана было аб драматургіі (толькі адзін А. Маўзон). Увогуле хацелася б большай скіраванасці дыскусійнай размовы ненасрэдна на літаратурна-мастацкія працы — без гэтага немагчыма дасягнуць усебаковасці абмеркавання. У дыскусіі называлася багата імён крытыкаў, але мала разглядалася іх творчасць.

Цікавымі былі выступленні чытачоў, асабліва іх практычнымі прапановамі. Варта падтрымаць і думку А. Пяткевіча пра тое, што нам пара заняцца дыферэнцыраваным вывучэннем чытачоў мастацкіх твораў. Добра, што ў дыскусіі (артыкулы П. Пестрака, А. Кулакоўскага) гаварылася і аб увазе да мадэляў.

— На старонках «ЛІМа» адбылася, — гаворыць у заключэнне Д. Бугаёў, — змястоўная, цікавая і карысная размова аб стане і задачах сучаснай беларускай крытыкі. Яна абуджае творчую думку, стымулюе жаданне працаваць яшчэ лепш, з поўнай аддачай.

Пасля Д. Бугаёва слова ўзяў Я. Шарахоўскі. Ён гаварыў пра ход дыскусіі, падзяляў уражанні ад асобных артыкулаў. У цэлым удалым лічыць ён сам пачатак размовы — рэдацыйны артыкул і артыкулы М. Лобана і Я. Герцовіча. Аднак прамоўца робіць заўвагу ў адрас М. Лобана за тое, што артыкул яго пазбаўлены канкрэтных фактаў літаратурнага жыцця. Больш спыніўся Я. Шарахоўскі на артыкуле С. Андрэяка. Прызнаючы нафас і кірунак артыкула ўвогуле правільнымі, прамоўца спрачаецца з некаторымі выказваннямі крытыка. Я. Шарахоўскі гаворыць: «С. Андрэяк шкадуе, што «яшчэ бывае, што крытыкі ігнаруюць задуму пісьменніка, прадаўляючы яму патрабаванні, несумяшчальныя з творчай самастойнасцю». А як жа вы думаеце? Бывае, што не толькі ігнаруюць задуму, але і прыніжваюць крытыкуючы яе, калі яна цалкам ці часткова не адпавядае нашай ідэалогіі». Палеміка С. Андрэяка з Я. Герцовічам і У. Карпавым, на думку прамоўцы, неадэкватная. Гаворачы пра артыкул А. Варцінскага «Крытыкі — талент асаблівы, або ж быць з прыніжлівасцю», Я. Шарахоўскі падтрымаў думку аўтара артыкула аб тым, што патрэбна палітычнае творчае атмасферы ў літаратурным асяроддзі, асабліва адносна да крытыкі. Высока адзначае прамоўца артыкул М. Арошкі «Як і сама пазіі» — за канкрэтнасць размовы, за пастаўку праблемы грамадзянскасці ў пазіі. У дачыненні да артыкула В. Мысліўца Я. Шарахоўскі выказвае напрок у ненаслядоўнасці разва-

жанняў аўтара, асабліва ў спасылках на класікаў. У артыкуле А. Кулакоўскага прамоўца лічыць вельмі істотным тое, што аўтар звярнуў асабліваю ўвагу на неабходнасць ідэйна-сацыяльнага аналізу твораў. Адным з лепшых выступленняў у дыскусіі прамоўца лічыць артыкул П. Пестрака: «У ім у некарай меры не абыхлося без сімпатый і антыпатый, але каштоўна тое, што аўтар аддаў сур'ёзную ўвагу праблемам грамадзянскасці. Ідэйнасці, партыйнасці самой літаратурнай крытыкі». Я. Шарахоўскі звярнуў яшчэ ўвагу і на тое, што крытыкі і чытачы пад час дыскусійнай размовы выказалі шмат каштоўных заўваг і гаварылі больш адкрыта, чым гэта рабілі самі пісьменнікі.

В. Мыслівец у сваім выступленні зноў звярнуўся да свайго ж дыскусійнага артыкула, спрабаваў удакладніць і пашырыць асобныя яго палажэнні. Ён выказаў пажаданне, каб крытыка была больш аб'ектыўнай у аналізе літаратурных твораў, палемізаваў з асобнымі выказваннямі ўдзельнікаў дыскусіі.

— Многіх хіба ў нашым сённяшнім крыты-

З ЧАСАМ, З ЖЫЦЦЁМ, З ЛІТАРАТУРАЙ

ным аналізе, — гаворыць В. Рагойша, — магло б не быць, калі б мы лепш ведалі і глыбей вывучалі крытычную спадчыну.

Далей прамоўца звярнуў асабліваю ўвагу на праблему ўзаемаадносін эстэтычнага і сацыяльнага ў літаратуры. На яго думку, у некаторых дыскусійных артыкулах (А. Лойкі і А. Кулакоўскага) чамусьці адраджаецца такі падыход да літаратуры, калі эстэтычнае адрываецца ад сацыяльнага. Гэта думка, заўважае В. Рагойша, праводзілася і ў выступленні Я. Шарахоўскага. Між тым, размова аб сацыяльнасці ў мастацкім творы абавязкова павінна знаходзіцца ў сферы эстэтычнага аналізу.

З увагай слухалі прысутныя выступленне І. Мележа. Вядомы наш празаік надзяляўся сваімі думкамі аб прызначэнні літаратурнай крытыкі, аб тых якасцях, якія неабходны крытыку і даследчыку літаратуры.

— Мне некалькі ўсхвалявала, — гаварыў ён, — тое пытанне, якое паставіў на пачатку дыскусіі М. Лобан: «Але запытайце ў мяне, якога крытыка я хацу, я закрыву — суб'ектыўна...» Мне гэты аспект пасцярожвае. Так, крытык сапраўды не павінен быць зашліфаваным на ўсё гусці, але ён павінен імкнуцца да як мага большай аб'ектыўнасці. Гэта бяда, калі крытык вельмі цэніць у сабе свой суб'ектыўны густ. Я ў сваім жыцці наслухаўся багата такіх крытыкаў, і мушу прызнаць, што трэба было мець моцныя ногі, каб ісці далей; рабіць сваю справу.

Больш за ўсё, працягвае І. Мележ, мне хацелася б, каб малі крытыкам быў крытык чужы і ўважлівы, які б па-сапраўднаму цікавіўся мастацкім творам і лёсам аўтара, быў добразычлівым, які б загадзя не лічыў сябе разуменнейшым за пісьменніка, не рваўся б у судзі, а хацеў бы як след памагчы пісьменніку. Я хацеў бы, каб крытык быў малым добрым таварышам, разумным дарадчыкам, бо клопат у нас адзін — зразумець чалавека, час як мага глыбей. Я хацеў бы, каб дыялог крытыка і пісьменніка быў узаемна плённым, а гэта магчыма толькі тады, калі яны кіруюцца аднымі інтарэсамі, імкненням да праўды, да ісціны. Мабыць, трэба удакладніць і тое месца ў артыкуле М. Лобана, дзе ён гаворыць, што хоча бачыць нашу сучасную крытыку аб'яжаранай больш складанай функцыяй, чым прымытунае рэцэнзаванне. Мне здаецца, што літаратурная крытыка павінна дасупна тлумачыць творы літаратуры масаваму чытачу, і гэта вялікая, высакародная задача.

— Якая патрэбна нам крытыка? — пачынае прамоўца. — Аб гэтым добра гаварылася і ў дыскусійных артыкулах, і сёння, у змястоўным дакладзе Д. Бугаёва. Аднак хочацца звярнуць увагу на тое, пра што гаварылася намнога менш. Галоўная бяда нашай крытыкі, як мне думаецца, сёння ў тым, што ямавала крытыкаў яшчэ фактычна не хочучь займацца чарнавой работай, часам ухільваюцца ад барацьбы з шэрацо ў літаратуры. У дыскусіі часам браліся пад аб'ект шэрацы і прымітны, але мала, недастаткова. Гэта добра, што ў нас знікла нядобрая памяць «спрабаваная» крытыка і ўсталяваўся больш спакойны, больш дзелавы тон у гаворцы аб літаратуры. Але стала прыкметна заўважана, што крытыка цяпер занадта далікатна, нават банальна гаворыць аб шэрацы, а мы гэтую барацьбу павінны весці не прымытна, ралуча і паслядоўна.

Шэраг думак адносна дыскусіі і ўвогуле аб стане нашай крытыкі выказаў М. Мушыніскі. Ён падкрэсліў як станоўчае, што дыскусія не мела характару чарговай кампаніі, а вялася па дзелавому і была змястоўнай. Хацелася б, гаварыў прамоўца, падтрымліваючы прапанову А. Кулакоўскага, каб размова пра крытыку вялася і ў больш шырокай аўдыторыі: з удзелам шырокага кола чытачоў — рабочых, студэнтаў, настаўнікаў. Падтрымаў М. Мушыніскі і думку А. Пяткевіча аб неабходнасці выдання спадчыны нашых класікаў, а таксама і спадчыны нашых крытыкаў і літаратуразнаўцаў (Замочна, Барычэўскага, Вазнісенскага). Прамоўца выказаў пажаданне, каб крытыка пастаянна трымала ў сферы свайго ўвагі вучэ-

на-педагагічную літаратуру.

— У нашай крытыкі, — зазначаў М. Мушыніскі, — ямавала дасягненняў. Пра гэта слухна гаварылі ўдзельнікі дыскусіі. Але хочацца звярнуць увагу на адну якаснасць. Не будзем забывацца, што крытыка функцыянуе не толькі ў літаратурных выданнях, але і ў выданнях масавых, у разнастайным перыядычным друку, і вельмі часта, на жаль, тут ужо прафесійны ўзровень крытыкі прыкметна зніжаецца. А ўяўленне пра крытыкаў складваецца ў шырокіх чытачоў менавіта па гэтых выступленнях. І тут нам ёсць над чым задумацца, пра што падбаць.

У заключэнне М. Мушыніскі спыніўся на ўзаемаадносін пісьменніка і крытыка, зазначыўшы, што яны складаюцца нярэдка ненармальна, што некаторыя пісьменнікі, прытым не вельмі высокага палёту, хочучь камаандаваць крытыкай, мець яе на паслугах.

Пашырыў абсягі размовы Я. Семяжон, які гаварыў аб шырыні дыяпазону нашай крытыкі. Паколькі мы разглядаем нашы нацыянальныя літаратуры не ізалявана, зазначыў прамоўца, а ў

агульным рэчывы савецкай і сусветнай літаратуры, то і наша крытыка не павінна абмяжоўваць сябе чыста нацыянальнымі рамкамі, а адгунацца на тую літаратурную працэсу і з'яві, што вызначаюць развіццё ўсёй сусветнай літаратуры. У гэтым сэнсе наша крытыка яшчэ вельмі пасіўная, абмежаваная. Мы падчас не маем чаго сказаць на міжнародных форумах літаратараў і перакладчыкаў, бо ў сваім друку не даём адбітку жыцця ішых літаратур. Гэта, дарчы, звужае і прадмет нашага даследавання з'яў роднай літаратуры.

У якасці прыкладу Я. Семяжон спасылкаецца на вопыт літаратараў ГДР, дзе цэлы шэраг крытыкаў сістэматычна спасылаецца на нашу літаратуру, на творы І. Шаміядна, І. Мележа, В. Быкава, Я. Брыля і інш.

— Мне не давялося выступіць у дыскусіі на старонках «ЛІМа», — сказаў на пачатку свайго выступлення В. Жураўлёў. — Але калі б я выступаў, дык падтрымаў бы крытыка У. Юрэвіча, які гаварыў пра тое, што «не можа быць прафесійным выступленне крытыка, калі ў ім няма эстэтычных ацэнак, бо яны заўсёды ідэйныя, заўсёды сацыяльныя, заўсёды гэндэманічныя». Наша крытыка ўсё яшчэ не можа пахваліцца высокім прафесіялізмам, бо яшчэ вельмі аслярожна падступае да ідэйна-эстэтычнага асэнсавання як асобных з'яў літаратуры, так і цэлых яе перыядаў. Пад гэтую агульную рысу нельга падводзіць, вядома, працу такіх крытыкаў, як Р. Бярозкіна, В. Каваленка, Р. Шкраба, У. Калеснік. Іх не паставіш побач з тымі, хто лёгка раз'ядноўвае ў сваіх працах ідэйна-тэматычныя і эстэтычныя грані твора, аспекты сацыяльнага і мастацкага. Сёння ўжо зжыты так званы вульгарны сацыялізм, але трэба шчыра прызнаць, што далёка не ўсім нам хапае ўмення звязаць пры разглядзе мастацкага твора сацыяльнае і эстэтычнае — паніці, бесспрэчна, цесна звязаныя і ўзаемаабумовленыя. А іны раз нам тут нестасе жадання пайсці на сустрэчу цяжкасцям.

Далей прамоўца гаварыў аб неабходнасці крытыку быць добразычлівым, пагадзяцца дабіцца адносіцца да пісьменніка і яго працы, пазбягаць абагулена-катэгарычных ацэнкіх вывадаў, незалежна ад таго, пазітыўныя яны ці негатыўныя. У сувязі з гэтым ён спаслаўся на выступленне ў дыскусіі С. Букчына, якому, на думку В. Жураўлёва, у ацэнцы некаторых твораў нестасе аргументацыі і на артыкул У. Федасеевіч, у ім апаненту С. Букчына таксама не зашкодзіла б больш прычэпова і дыялектычна глядзець на мастацкія з'явы.

На трыбуне — першы намеснік старшын праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Шаміядна. Дзелячыся ўражаннямі і думкамі аб дыскусіі, ён сказаў:

— Увогуле наша дыскусія аб стане і задачах літаратурнай крытыкі мне спадабалася і ўяўляецца з'явай вельмі станоўчай, цікавай і, безумоўна, карыснай для нашага літаратурнага жыцця. Хацу падкрэсліць, што яна падасла мне карыснай і як пісьменніку-практыку. Відаць, кожны з нас прачытаў дыскусійныя матэрыялы, задумваўся над імі, прыходзіў да нейкіх уласных высноў.

Думаю, працягваў І. Шаміядна, што самае каштоўнае для нас — гэта правільнае разуменне партыйных задач нашай крытыкі, добра вывуленае ў дыскусіі. Справа ішла, што ў палеміцы былі выказаны і думкі спрэчныя, часам неадкладныя, нават няправільныя. Аднак спрачацца трэба тактоўна, неабразліва, без кірунку на знічэнне свайго апанента.

Хораша выступіў сёння, гаворыць прамоўца, Я. Семяжон. Яго думка аб тым, што нам трэба пазбаўляцца абмежаванасці, пашыраць даягледы нашай крытыкі, судзіць беларускую літаратуру з дасягненнямі сусветнай літаратуры, абсалютна правільная. Дарчы, гэта абмежаванасць нашай крытыкі, на якую звярнуў увагу Я. Семяжон, адбылася ў нейкай ступені і на нашай лімаўскай дыскусіі. Мабыць, было б карысна, калі б у дыскусіі выступіў і нехта збоку — нашы сябры, пісьменнікі і перакладчыкі з братніх рэспублік.

І СЁННЯ, ЯК ЗАЎСЁДЫ...

ПРЫЗНАЦА, аж не верыцца, што амаль ужо сорак год мінула з таго часу, калі мне выпала шчасце сустрэцца з сённяшнім юбілярам — Рыгорам Раманавічам Шырмам, якога мы ўсе называлі проста дзядзька Рыгор. Помню, ён быў тады шмат маладзейшы і чупрына яго яшчэ не была прычарушана снегам яго васьмідзесяці гадоў. Праўда, слова «дзядзька» гаворыць не толькі аб тым, што той, да каго яно адносіцца, — чалавек старэйшы. У гэтым слове ёсць і пашана, і любоў, і нейкая своеасаблівае блізкасць да чалавека. Сярод выдатных людзей нашага часу я знаў толькі яшчэ дваіх, да каго мы так звярталіся: гэта былі — Купала і Колас.

Я, можа, і не адражыўся б ісці да дзядзькі Рыгора са сваімі першымі вершамі, але мне выпала зручнай місія, з якой накіраваў мяне да яго адзін з кіраўнікоў КПЗБ — «Паўлік» — Самуіл Малько. Трэба было дамовіцца аб справах, звязаных з выданнем газеты народнага фронту «Наша воля». Гэта першая наша размова закончылася тым, што я прачытаў яму некалькі сваіх вершаў. Потым кожны раз, калі мы сустракаліся, гутарка пачыналася з таго: што я прынёс новага? Чытаў я яму свае вершы і вершы сяброў, атрыманыя з падполля, з Лукішак, Вронск, Гродна і іншых астрагоў. Мяне заўсёды захапляла і захапляе ў дзядзькі Рыгора яго надзвычай дабрабытлівае стаўленне да моладзі, яго беражлівасць да ўсяго таленавітага, самабытнага, народнага.

І хоць не літаратура, а песня была яго стыхіяй, яго спецыяльнасцю, але больш удумлівага і празорлівага крытыка, як ён, мне не прыходзілася сустракаць.

Сёння таму, хто мала знаёмы з жыццём у даваеннай Польшчы, цяжка ўявіць уякіх складаных і суровых умовах жылося і працавала тым, каму дарагой была справа свайго народа, яго культура, тым, хто быў звязаны з рэвалюцыйнай дзейнасцю Кампартыі Заходняй Беларусі. Сярод гэтых людзей Рыгор Раманавіч Шырма займае сваё асаблівае месца. Як настаўнік, які многім талентам даў пачаткі ў жыццё.

цё, як вопытны арганізатар, які аб'ездзіў усе самыя далёкія куткі Заходняй Беларусі, наладжваючы работу шматлікіх харавых і тэатральных калектываў, бібліятэк і гурткоў. Таварыства Беларускай школы, як істотны збіральнік песенных скарбаў нашага народа і выдатны прапагандыст яго культуры, які па-майстэрску валодае і чароўнай палачкай дырыжора, і баявым паром публіцыста.

І зразумела, чаму ў доме дзядзькі Рыгора ніколі не зачыняліся дзверы ад шматлікіх гасцей і наведвальнікаў. Заўсёды да позніх ночы на ўзбярэжжы шумлівай Віленкі святліліся закратаваныя вокны ў яго нейкім сярэднявечным сутарэнні — у гэтым неафіцыйным цэнтры культуры і асветы былой Заходняй Беларусі. Праўда, за святлом гэтых вокнаў шліна сачылі і нядрэнныя панскія паслугачы. Яны не раз пры дапамозе арыштаў, допытаў, вобыхаў, цензуры намагаліся спыніць дзейнасць дзядзькі Рыгора.

Незабыты дзень 17 верасня быў гістарычным парогам, за якім пачалося новае жыццё нашага з'яднанага ў адзінай братняй савецкай сям'і беларускага народа.

Наступныя гады — і асабліва пасляваенныя — былі надзвычай плённымі ў жыцці Рыгора Раманавіча. Сёння мы ўсе яго ведаем як стваральніка нашай цудоўнай Дзяржаўнай харавой капэлы, як збіральніка і аўтара шматлікіх зборнікаў народных песень і мелодый, як відомата грамадскага і дзяржаўнага дзеяча. Які вялікі

шлях пройдзен ім ад беднай бацькоўскай хаты на Пружаншчыне да высокага ганаровага звання народнага артыста СССР, дэпутата Вярхоўнага Савета свайго рэспублікі. Мы ўсе, хто ведае дзядзьку Рыгора, даўно ўгаворваем яго пра ўсё гэта напісаць. Абмяе. Нядаўна я з сябрамі наведаў яго. Прывесілі за яго гасцінным сталом. Разгаварыліся. Прыгадалі былое.

— Дык як жа з успамінамі?
— Няма калі за іх брацца, — адказаў заклочана гаспадар.

І тут жа паказаў нам рукапіс вершаў загінуўшага на фронце паэта Сяргея Крыўца.

— Трэба выдаць. Сабраў я цікавую спадчыну гэтага таленавітага самародка. Напісаў да яго зборніка прадмову. Паслухайце.

Мы слухалі яго ўсхваляваны глыбокі голас. І я з радасцю думаў: гэта ж той самы, па-маладому няўрымслівы наш дзядзька Рыгор, які заўсёды жыве клопатамі другіх, жыве справамі свайго народа. Ён і сёння, як некалі мне і многім маім таварышам, памагае свайму загінуўшаму другу і паэту знайсці дарогу да сэрцаў людзей...

Слаўнае 80-годдзе Рыгор Раманавіч сустракае ў росквіце сваіх творчых сіл, у дружбе з песняй, з якой шмат правандраваў ён па ўсёй нашай савецкай краіне, і па шырокім свеце.

Віншуючы яго са слаўным юбілеем, хочацца пажадаць яму самага большага шчасця, якое можа быць для мастака — здзяйснення яго новых задум і планаў!

Тайкі здымкаў — сотні. Бо Рыгор Раманавіч Шырма заўсёды жаданы гасць, дарачы і сябра шматлікіх і калектываў мастацкай самадзейнасці. Яго добрае слова і падтрымка дадаюць веры ў свае сілы, нараджаюць жаданне працаваць яшчэ больш натхнёна...
Фота Ул. КРУКА.

Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла...

Успамінаючы гэтую чароўную песню, міжволі прыгадваеш і яе лепшага выканаўца — Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу БССР, «Зорка Венера», як і дзесяткі іншых беларускіх мелодый, гучыць дзякуючы ёй у рэспубліцы, краіне, за мяжой.

Гаварыць пра нашу дзяржаўную капэлу — гэта значыць гаварыць і пра яе стваральніка народнага артыста СССР Рыгора Раманавіча Шырму. Буйнаму харавому дырыжору, фалькларысту, грамадскаму дзеячу сёння споўнілася 80 гадоў.

Бадай, няма ў Беларусі такога кутка, дзе б ні пабышаў Шырма, ні сустракаўся са слухачамі як выканаўца, лектар, проста шчыры цінавы субяседнік. Нездарма гэты сапраўды народны мастак быў удастоены ганаровага звання — народны артыст Савецкага Саюза. Народным лічылі называлі з самага пачатку дзейнасці гэтага няўрымслівага шукальніка. І ён па праве носіць вышэйшыя ўрадавыя ўзнагароды — ордэны Леніна і Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Жыццёвы шлях Рыгора Раманавіча нялёгка і няпроста, але поўны радасці першаадкрывацтва, пошукаў і знаходак жамчужін беларускай музыкі. Хоць дзяціства яго праходзіла ў глухой вёсачцы Шакуны на Брэстчыне, у беднай сялянскай сям'і, душа яго ўжо тады цягнулася да кніг, навукі. Пераадолюючы ўсе цяжкасці — галечу, голад, цемру, — ён імкнуўся да ведаў, але не для таго, каб пры дапамозе іх стаць над народам, а каб яшчэ цясней зблізіцца з ім, служыць яму самааддана і верна. І ён становіцца настаўнікам, выкладае ў Віленскай беларускай гімназіі. Працягвае збіраць народныя песні, да якіх з юнацтва прыкпіў душой. Аднойчы яму пашчасціла пачуць выдатны хор Архангельскага. Ён зрабіў на юнака такое ўражанне, што Рыгор Раманавіч з таго часу вырашыў прысвяціць жыццё харавому мастацтву.

Жыццё вымагае займанца — не толькі спевамі, музыкай, але і палітыкай. Р. Шырма ў Вілені вёў вялікую прапагандысцкую работу, накіраваную супраць белапольскіх каланізатараў, выступаў з ваяўні-

Анатоль БАГАТЫРОЎ

ЁН ІДЗЕ ЗА ПЕСНЯЙ...

чымі артыкуламі ў прагрэсіўным друку, зведаў турэмнае зняволенне.

Пасля вызвалення Заходняй Беларусі Чырвонай Арміяй у Рыгора Раманавіча пачаўся новы перыяд жыцця і творчай дзейнасці. Урад даручае яму стварыць Ансамбль песні і танца, які потым будзе рэарганізаваны ў Дзяржаўны хор БССР, а яшчэ пазней — у Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу. Над кіраўніцтвам Р. Шырмы капэла прайшла слаўны, вялікі шлях. У ле-рэпертуары — кантаты, хоры, сюіты, паэмы, песні розных краін і народаў. І ў першую чаргу — беларускія народныя.

Рыгор Раманавіч Шырма — удумлівы, таленавіты дырыжор, волі і майстэрству якога падуладны самыя складаныя творы з поліфанічнай структурай. Вялікую ўвагу надаваў ён існай дакладнай дыкцыі спевакоў і чысціні інтанацыі. У свой час Аляксандр Фадзееў пісаў Рыгору Раманавічу: «Сіла Вашага калектыву ў свабодным шырокім дыяпазоне яго творчых магчымасцей. На Танееве і Чайкоўскім, на Гуно і Гендэлі Ваш цудоўны хор з асаблівым майстэрствам раскрывае гэтыя магчымасці. Мне яшчэ раз хочацца сказаць, што ў Вашай асобе наша краіна можа ганарыцца адным з лепшых настаўнікаў і выхавальнікаў і прадаўжальнікаў таго самага лепшага, што можа даць харавое мастацтва».

«Музычныя вобразы ўсіх твораў нізменна атрымліваюць у хоры глыбокае і праніківае раскрыццё. Прыгажосць гучання і філігранная апрацоўка прыносіць слухачам вялікую асалоду. На дзіва роўнае гучанне і чысціня інтанацыі, спяванне эмацыянальнае, сакавітае; выкананне вызначаецца адточанасцю дэталю і дакладнасцю формы». — такую характарыстыку даў капэле Ваю Мурадзілі.

Многія кампазітары лічылі і лічаць за гонар, калі іх твор упершыню гучыць у выкананні капэлы Шырмы. Ёй, дарэчы, належыць адно з першых месці ў краіне па колькасці запісаў на грамафонных пласцінках.

Хоць праца кіраўніка буйнага мастацкага калектыву адбірала шмат энергіі і часу, Рыгор Раманавіч займаўся яшчэ збіраннем, апрацоўкай і выданнем беларускіх народных песень. Тры зборнікі яго запісаў ужо выйшлі з друку, падрыхтаваны чацвёрты. Рыгор Раманавіч склаў таксама два зборнікі беларускіх народных песень у апрацоўцы розных кампазітараў.

— Я ішоў за песняю, — гаворыць Рыгор Раманавіч, — і, дзякуючы ёй, многа ў жыцці ўбачыў, з сотнямі людзей пазнаёміўся, тысячы кіламетраў прайшоў і здзіўляцца не развучыўся...

І сапраўды, толькі маладому душой на плячы такое вялікае і разнастайнае кола дзейнасці. Апошні пяць гадоў Р. Шырма — старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР, член сакратарыята Саюза кампазітараў СССР. Ён пастаянны член журы розных конкурсаў мастацкай самадзейнасці і прафесійных калектываў. Рыгор Раманавіч нястомна адшуквае і выводзіць у жыццё новыя і новыя таленты.

Любіць народ Рыгора Раманавіча, верыць яму і ва ўдзячнасць за бескарыслівае служэнне людзям неаднаразова выбіраў сваім дэпутатам у Вярхоўны Савет БССР.

Рыгор Раманавіч — сам па сабе такая ірыя асоба, у ім ёсць нешта такое характэрнае, прывабнае, што і сам ён робіцца аб'ектам творчага натхнення паэтаў і кінематаграфістаў, скульптараў і жывапісцаў.

«Песню нельга разглядаць, як музейны экспанат альбо шукаць у ёй толькі экзотыку. Песня — гэта душа народа, яго жывал гісторыя. Песня — гэта зброя, якая нясе народ у вялікія ідэі». Гэтыя шырмаўскія словы — крэда славутага музыканта. У іх — яго талент, яго жыццё.

СЭРЦА ДЗЯДЗЬКІ РЫГОРА

Колькі птахаў п'явучых у родных лясах,
Колькі нот непаўторных у іх галасах,
Колькі тонаў, адценняў, іду, перабораў,
Столькі песень у сэрцы у дзядзькі Рыгора.

Колькі ў краі бацькоўскім празрыстых крыніц,
Колькі іх, між пагоркаў, булькоца-звініц,
Бегучы ручайкамі да сіняга мора,
Столькі песень у сэрцы у дзядзькі Рыгора.

Колькі ў небе вясновым за тысячы год
Па-над роднай зямлёй прагрымела грывот,
Абдараючы радасцю доли і горы,
Столькі песень у сэрцы у дзядзькі Рыгора.

Дык якім жа павінен ён волатам быць,
Каб у сэрцы адным гэтак многа ўмясціць!
Ой, не дзіва, скажу вам, не дзіва, не дзіва,
Калі песняю песень у сэрцы — Радзіма!

Гэтыя вусы Ведаюць усе беларусы
Я. КУРБЕНА.
Сяброўскі шарк Л. БАРАЗНЫ

Вядомаму літоўскаму пісьменніку Альбінасу Жукаўскасу, даўняму і шчыраму сябру беларускай літаратуры — шэсцьдзесят год. Прайшлі СР БССР паслаў юбіляру прывітанне, у якім адзначае і заслугі А. Жукаўскаса-перакладчыка, які пазнаёміў літоўскага чытача з лепшымі здабыткамі беларускага мастацкага слова, жадае пісьменніку новых творчых здзяйсненняў, добрага здароўя. Далучаючыся да гэтых нажаданняў, што-тдыневік «Літаратура і мастацтва» друкуе верш А. Жукаўскаса ў перакладзе Я. Селяжона.

Альбінас ЖУКАЎСКАС

ЛЕГЕНДА

З маленства,
З самых патайных глыбін
Свядомасці
Узгарыцца іншы раз
Агеньчык беглы цымяных успамінаў.
Трапечучы праменням газыўкі,
Даўно пагаслай, вырвецца святло
З напластаванняў часу і асветліць
Бярозавы, сваёй сталярні стол
І схіленыя
Над сталом галовы,
А каля цёмных сцен—абрысы твараў.

Сучасна ў хаце—сама сеяць мак.
Сход вырашае штось натужна, моўчкі.
Перад сталом адметны ўдзельнік
сходу,
Шчэ не стары, а з лысай, з вусамі
І стрыжанай бароднай—па адзенні
І стрыжцы не вясковай—не з
мясцовых.
—Якая ж будзе ўлада!—Гэта думка
Трывожыць батракоў.—Як будзем
жыць—

З панамі ці без іх і без маёнткаў!

— Улада будзе наша,—кажа гэты
Прыездны чалавек і ўдакладняе:—
Народная, а панскія ўладанні
Мы адбярэм і аддадзім сялянам.
Зямля для тых, хто сам на ёй працуе,
З вайной мы скончым, і настане мір...
Не то што дзецям, нават і мужчынам
У навіну былі такія словы,
Як «дыктатура пралетарыята»,
«Саюз рабочых і сялян», «камбед»,
«Саветы» і «камуна».
Праясняўся
Сапраўдны сэнс і тых, якія чулі,
Але па-свойму не маглі тлумачыць—
«Буржуазія», «імперыялізм»..

— У вас галовы ёсць, і сёння
кожны,—
Сваю прамову закругляў прамойца,—
У стане раскумекаць, што к чаму.
Вы не малыя дзеці, абмяркуйце,
Узважце ўсе свае і «за» і «супраць»
І ўсёй абшчынай пырашыце самі.
Але перш-наперш тут, на гэтым

сходзе,
Вам неабходна выбраць дэпутатаў
У свой Савет. Саветы—ваша ўлада.
Пасля, як разышліся ўсе па хатах,
Мой бацька разаслаў бярэмя сена,
Прынёс кажух навоўшы, і прыездны,
Укрыўшыся, заснуў. А нас на ложку
Шчэ доўга сон не браў. За печку
бацька,
Чуваць было, варочаўся на лаве
І ўсё ўздыхаў. Стары, напэўна, думаў
Пра новыя парадкі, пра Саветы.

На досвітку, дайніцу спаласнуўшы,
Пабегла маці ў хлёў даць карову,
А бацька, за ўсю ноч не звёўшы
вокам,
Каня паіць збіраўся. Чуем—госць

Пытае:—Дзе тут будзе двор Краслава
І як туды дабрацца!—Бацька кажа:
— Паснедайце, і я вас падвязу.
— Не, не,—пярэчыць ён.—Я й
пехатою
Прайдуся праз гаі і пералескі,
А там і ўсмак паснедаю. Бывайце!—
Падзякаваў і з тым пайшоў. Бацькі
Глядзелі праз акно, і ім здалось,
Што нешта ж не туды, а ўбок, управа
Шыбуе чалавек. Хацелі бегчы
За госцем наўздагон, але рашылі:
Калі знарок абраў ён свой напрамак,
То, мабыць, так і трэба. Значыць—
дойдзе.

Крыху пазней, заспеўшы ўсіх у зборы,
Заходзіць нехта з тых, хто быў на
сходзе.

—Ці чулі вы, што з хутара на хутар
Лапцюжнай поштай пераходзяць

дзеякі
Пра вашага начлежніка! Камусьці
Здагадліваму цюкнула ў мазгі:
Ды гэта ж быў сам Ленін. Ён—і квіта:
Яго бародка, лысына, вусы,
А самае галоўнае—прамова.
Так раскажаць пра ўсё мог толькі
Ленін.

Адно яшчэ цікаўна ўсім: калі
Ён складна навучыўся нашай мове!

— Э, браце, ты мяркуеш, як малы.
Не быў бы ён і Ленін,—кажа
бацька,—
Калі б па-простаму з народамі
простым
Не гутарыў. А што да іншай мовы,
Дык ён на розных мовах, як на
роднай,
Гаворыць. Бачыш, змог і па-літоўску
Памеркаваць з людзьмі.—
А што—няпраўда!..

І мы, і ўсе, як мы, суседзі нашы
Паверылі—дый як маглі не верыць!—
Што ў нас, у лепшай палавіне хаты
На пахнім соме, поспілкай засланным,
Спаў тую ноч пасля прамовы Ленін.
І бацька, і сусед прыйшлі да згоды:
Стварыць Савет, як ён на сходзе раў,
І ўзяць на ўлік маёмасць па маёнтках.

У той жа дзень да нас гайнэй сабачай
Нягадана ўваліліся жандары.
Расселіся на покуці, а бацьку
На ўслон кінулі сесці сярод хаты.
Пачаўся допыт. Старшы ў партупеі
З ухмылчакчай прашчупваў
затыганном:
— Тут, кажучы, Ленін начаваў! Не
бойся,
Кажы. Мы толькі высвятляем праўду:
Тут ён быў ці не ён! Ну, ну—
расказвай!
— Хто ж ведае! Быць можа, быў і ён,
А, можа, і не ён. Нам, цёмным
людзям,
Адкуль такое знаць! Нідзе не
ходзім...

— А за якую ўладу выступаў ён!
За нашу!—Ну вядома што за нашу.
— Куды пайшоў ад вас! Не ў
Краснагрудак!
— Чаго ж туды! Падзеўся на Краслава.
— Пра рэвалюцыю казаў што-
небудзь!
— Пра што!.. Пра гэту самую на
сходзе
І ў наваколлі мы нідзе не чулі.
— Ага, не чулі! Бедныя глухія.
Збірайся! Пасядзіш у нас—
прыпомніш!

Вярнуўся бацька толькі праз паўгода.
Расказаў і ў сям'і і ўсім суседзям,
Што вызпаліў яго з-за крастаў Ленін.

Нямала год мінула з тых часоў
І хоць сцвярджаецца ў разумных
кнігах,
Што гэта—казка, і такой сустрачы
У гісторыі не значыцца, а сэрца
Адмовы не прымае пад увагу.
Яно гаворыць: быў, не мог не быць,
І спаў, укрыты кажухом, на сене
Сам Ленін, а пад раницу пайшоў
У Краснагрудак, хоць пытаў дарогу
На панскі двор каля самой Краславы.

Ягоны палкі заклік: «Мір хацінам,
Вайна палацам!»—нам запаў у душы,
І ў хуткім часе на агульным сходзе
Быў створан першы хутарскі Савет.

Не, што б ні гаворылі—тую ноч
Прайшоў па ўсёй Літве вялікі Ленін!

даступная. Бо яны ведаюць і разумеюць
лепшыя сусветных мастакоў, прачыталі
горы літаратуры па мастацтве, тэхніцы
работы. Кожны дзень у іх жыццё амаль
сілком урываецца новая інфармацыя,
звязаная з мастацтвам, — праз тэлеба-
чанне, радыё, друк, выставы і тое, што
яны творачы так, быццам усёй гэтай ін-
фармацыі няма, або настолькі пералам-
ляюць яе, што ўсё становіцца ясна і ін-
шым, — выклікае галоўнае неуразумен-
не.

Магчыма, радасць для народнага маста-
тана не ў пазнанні і дакладным прыкла-

калыскі. Папулярныя да гэтага часу
нашчэпныя дэкаратыўныя дыванчыкі.
У гэтых роспісах пераважаюць маты-
вы — букеты кветак, травяныя ўзоры,
але побач з імі сустракаюцца і выш-
ленчыя элементы — фігуры птушак,
копей, мядзведзяў, а часам нават і
і львоў. Даводзіцца толькі шкадаваць,
што мы гэтыя народныя промыслы не
вывучылі глыбока і ўсебакова. І ўсё
ж вядомае сёння дае магчымасць

пад рукой, майстрыха вышывае на
шкло — і ніводнага дысанансу! Лёгка
і ўпэўнена, з незвычайнай натураль-
насцю яна спалучае блакітныя, чырво-
ныя, аранжавыя, жоўтыя, белыя, зя-
лёныя колеры. Прытым заўважце, не
прыглушаныя, а першасныя, асяя-
лыя ззяючыя. Некаторыя пладэці
яна піша, напрыклад, ружовым, але
гэты колер дзедца ёй раптам неад-
статкова гучным, і яна ўзмацняе яго
чырвоным...

Усё жыццё Лідзія Доўгер распісва-
ла куфры. Вёска Агова спецыялізава-
лася на вырабе куфраў. А распісваць
іх клікалі яе. І якія толькі колеры яна
не накідвала на злёны фон, акайма-
ваныя хвалістымі белымі рамкамі, —
незабудкі, рамонкі, бэз, ліліі, вяргі-
ні... На гэтых куфрах, згодна з абра-
дам, сядзелі нявесты. Куфры захоўва-
лі і захоўваюць па сённяшні дзень у
свайх нетрах дзівосную палескую тка-
ную і вышытую рознаколернасць.

Калі куфры выйшлі з моды, Лідзія
Доўгер паспрабавала пісаць па шкле.
Змяніўся прынтэп кампазіцыйнай па-
будовы. Роспісы сталі больш свабод-
ныя, натуральныя.

Можна адзначыць шэраг канкрэт-
ных рысаў народных роспісаў і супа-
ставіць іх з прыёмам, якія ужываюць
і сёння самадзейныя мастакі.

У НАРОДНЫМ ЖЫВАПІСЕ майстры
імінуцца паназаць прадмет у
найбольш выгадным ракурсе, з
самага эфектнага боку, часам метадам
зусім нечаканым.

Агоўскі майстар Канстанцін Сацута ў
адным з дываноў галаву аленя паказвае
ў фас — мы бачым вялікі разгалісты
рог, выразаныя вочы. Тулава ж паперну-
та бокам. У роспісе Агоўскіх куфраў ко-
леры сабраны ў букеты. Аднак Лідзія
Доўгер кожную кветку разарочвае да
гледача, а тычынкі «кладзе» на бок, пра-
екціруючы іх на чыстым фоне, для чаго
убрае некалькі пладэці. Прадметы іх
элементы размяшчаюцца на свабоднай,
актыўнага колеру паверхні. Яны не мо-
гуць перакрываць адін аднаго. Яны
толькі суседнічаюць. Гэтыя прыёмы рас-
пісваюць прыгажосць цэлага нібы па
частках.

У карцінах сучасных самадзейных ма-
стакоў (напрыклад, Феадосія Дудо «Стары
млын», Альберта Лышчы «Рэчка» і
іншых) ліліі, белы гарлачык, кветкі так-

[Заканчэне на 8-й стар.]

ПРАБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

ПА ЗАКОНАХ ПЕРШАСНА-ЧЫСТЫХ

В. ГОВАР, Ф. ВАЛАДЗЬКО

данні на практыцы розных тэхнічных
прыёмаў прафесійнага мастацкага май-
стэрства, а ў выпрацоўцы сваёй сістэмы
адлюстравання свету. Ён зусім свабодны
ад прадуманых думак і ўказанняў адно-
сна пісьменнага малюнка, правільнай
перспектывы, правіл светлаценевай леп-
кі і многага іншага, што лічыцца абав-
язковымі ў асяроддзі прафесійных ма-
стакоў, аксіёмай, на якой трэба ўзводзіць
уявіць будынак творчасці. Народны маста-
к не падвяргае гэту аксіёму крытыцы,
проста яна для яго не існуе. Але аксіё-
май ён усё ж карыстаецца. Прасочваец-
ца прамая сувязь, напрыклад, прыёмаў,
традыцыйных народных роспісаў і пры-
ёмаў, якія кладуць у аснову сучасных
наўных рэалістаў.

НАРОДНЫ РОСПІС Беларусі
— адзін з вялікіх раздзелаў
самадзейнай творчасці. Яшчэ
не так даўно, а магчыма і па сённяшні-
ні дзень у вёсках Верхнядзвінскага
раёна, у многіх раёнах Гродзенскай і
Мінскай абласцей можна было ўба-
чыць распісныя куфры. Сустракаюцца
яны на Піншчыне і ў іншых мес-
цах. Старыя раскажваюць, што ў мно-
гіх сёлах распісвалася і другая мэб-
ля — сталы, лавы, крэслы, ложка,

сцвярджаюць, што беларускія народныя
роспісы па сваім мастацкім узроўні не
горшыя за славуны рускія паўноч-
ныя, украінскія і іншыя.

Дакладна гэтак жа, як і рускія і
ўкраінскія, іх вызначае, напрыклад,
высокі дэкаратывізм. Міжвольна
здзіўляе чысты яркі колер, жыцце-
сцвярджалны каларыт роспісаў Лі-
дзіі Доўгер з вёскі Агова на Піншчы-
не, Ганны Сакірккі з Аршаншчыны,
невядомых майстроў Смаргоншчыны.
З недаўменнем успамінаем старую
тэорыю традыцыйнай апраўданасці
прыглышанага і шэранькага, нібыта
ўласцівы першаснаму беларускаму.
А традыцыйныя ж народныя роспісы
і побач з імі беларуская ўзорная тка-
ніна сведчаць аб процілеглым! Тут
буйства колеру, мажорная пастрай-
ваець, вытанчанасць кантрастных су-
пастаўленняў колеру.

Вось адзін з роспісаў па шкле Лідзіі
Доўгер. На чорным кантрастным фоне
распыліліся гучныя рамонкі ў спалу-
чэнні з узорыстым зялёным лісцем,
быццам узе фарбы, якія знаходзяцца

А Б ТВОРЧАСЦІ самадзейных
мастакоў у рэспубліканскім
друку пішуць рэдка і мала.
Амаль ніколі не сустрачеш сур'ёзнага
прафесійнага аналізу.

Магчыма ў значнай меры такое
становішча абумоўліваецца тым, што
да цяперашняга часу ў нас не выпра-
цаваны поўныя адносіны да сама-
дзейных майстроў. Глыбокім даследа-
ваннем прыроды іх творчасці, па сут-
насці, ніхто не займаецца. А калі і
спрабуе рабіць аналіз, то звычайна з
пункту гледжання законаў прафесійна-
нага мастацтва. І наогул, мы быццам
аксіёму прынялі, што гэта нейкае дру-
гароднае, аматарскае мастацтва. Не
даўно, што за апошнія тры гады ў нас
не было арганізавана ніводнай сур'ё-
знай выстаўкі твараў такіх мастакоў.
Праўда, не так даўно у залах Саюза
мастакоў БССР была разгорнута не-
вялікая выстаўка (60 работ) па ініцы-
ятыве Рэспубліканскага дома народнай
творчасці. Аднак яна была закрытай,
не рэкламавалася і, па сутнасці, заста-
лася недаступнай для шырокага гле-
дача. Мяр тым гэта невялікая выстаўка
мела, на наш погляд, прыныповае
значэнне.

Гэта была першая ў рэспубліцы вы-
стаўка сапраўдных народных жыва-
пісаў. Работы былі ўзяты рэтраспек-
тыўна — і сённяшнія, і дзесяцігадо-
вай даўнасці, і нават даваенныя.

Мы хацелі б заахрыць увагу на
некаторых асаблівасцях творчасці на-
родных майстроў.

Перш за ўсё трэба развінчаць пра-
дзятны, няправільны метад ацэнкі іх
творчасці. Не, гэта не проста амата-
ры, гэта не дылетанты і пераймальнікі!
Гэта творцы своеасаблівага, глы-
бока самабытнага мастацтва.

З ПОУНАЙ падставай самадзейных
мастакоў можна назваць наўнымі
рэалістамі і, напэўна, нават
прымітывістамі. Апошні тэрмін гучыць
крыху дзіўна. Цяжка прыкласці яго да
настаўнікаў, інжынераў і іншых пра-
дстаўнікоў інтэлектуальнай працы. І ўсё
ж — гэта так або амаль так. Канечне,
сённяшні прымітывіст іншы, чым ста-
годдзе, нават паўстагоддзя назад.

Вастрыня першых зыходзіла ад рэзна
вышыванага нерасчлібленага прыліты-
нага мастакоўскага бачання, яко не ма-
гло змяніцца і развівацца хоць бы ў сі-
лу сацыяльных прычын — усеагульнай
непісьменнасці, недаступнасці карыстан-
ня мастацкімі сярэбамі і г. д. Але загад-
на сённяшні наўны рэалістаў цяжка

У 30-я ГАДЫ, калі ноч самай злавеснай рэакцыі, якую калі-небудзь перажывала чалавецтва, апускатася над Еўропай, на антыфашысцкіх міжнародных форумах побач з імем Эрнста Тэльмана называлі імя Браніслава Тарашкевіча. Яно гукала сімвалам нязломнай барацьбы за інтарэсы працоўных. На той час таленавіты трыбун-арганізатар мас Тарашкевіч ужо каля пяці год правёў за кратамі розных астрагоў буржуазнай Польшчы: Лукішак, Вронск, Грудзэнца, Плоцка, Гродзенскай турмы. Пяць разоў яго судзілі і перасуджвалі. Кампартыя Польшчы і КПЗБ разгарнулі кампанію за вызваленне Тарашкевіча. Імя Тарашкевіча з пашанай і ўдзячнасцю вымаўлялася ў кожнай глухой вёсцы і мястэчку Заходняй Беларусі.

Людзі ведалі, мужнае праўдзівае слова яго, якое ён бясстрашна кідаў з сеймавай трыбуны ў Варшаве, куды быў пасланы заходнебеларускімі сялянамі і рабочымі адстойваць іх інтарэсы. Запаветныя мары—думы свае адкрывалі, чулі ў яго прэмовах на грамадаўскіх пасольскіх мітынгах у гарадах і мястэчках, куды прыходзіў раіцца з людзьмі і згуртоўваць іх.

У рэвалюцыйны, нацыянальна-вызваленчы рух ён прыйшоў не адразу. Але ўжо юнаком свядома выбіраў шлях, які вёў да служэння народу. З блашавення невялічкай на пачатку веку грамады беларускай інтэлігенцыі, што ад рэвалюцыі 1905 г. пачала рупіцца пра грамадскае ўсведамленне свайго народа, пра яго будучыню, Тарашкевіч паступае ў Пецябургскі ўніверсітэт. Паступае з акрэсленай мэтай—на кафедры прафесара Шахматава спецыялізуецца па беларускай філалогіі.

Грунтоўныя веды па класічнай філалогіі, якія даваў універсітэт, навуковае паглыбленне ў духоўную скарбніцу свайго народа дапамаглі маладому Тарашкевічу здзейсніць першую працу. Грамадскі сэнс яе адразу, можа, і не мог быць ацэнены да канца, але практычны аспект выявіўся хутка і пераканаўча. «Беларуская граматыка» Тарашкевіча выйшла асобным выданнем у 1918 годзе і была першай закончанай навуковай апрацоўкай законаў развіцця сучаснай мовы беларускага народа, яе правалісам. Надзённасць выхаду кнігі ў свет у сувязі з

тым, што беларускі народ дзякуючы Кастрычніцкай рэвалюцыі атрымаў дзяржаўнасць і шырокія магчымасці для развіцця ўсіх творчых сіл сваіх, у тым ліку нацыянальнай культуры, была незвычайнай. З'яўленне кнігі набыла гістарычную значнасць.

Тое, што аўтар гэтай выдання вельмі чуйна паставіўся да народнай гаворкі, ішоў ад асноў яе і добра разумее, што мова не бывае аб'якавая да становішча свайго творцы і носьбіта, надало працы яго пераходны сэнс і змест. Пасля заканчэння ўніверсітэта Тарашкевіча пакінулі пры кафедры рускай мовы рыхтавацца да прафесарскага звання. У 1917—18 навучальным годзе ён яшчэ працуе вы-

ў сейм Польскай рэспублікі. Ужо нават першае парламенцкае выступленне кіраўніка Беларускага пасольскага клуба вызначалася палемічным запалам, дасканалым аналізам палітычнага і эканамічнага становішча мас, якія ён прадстаўляў. У сваіх выступленнях на пленарных пасяджэннях і ў розных камісіях Тарашкевіч горача і таленавіта адстойвае правы працоўнага народа, выкрывае з фактамі ў руках гаспадаранне буржуазнай адміністрацыі на землях Заходняй Беларусі і Украіны; патантанне грамадзянскіх і чалавечых правоў, палітыку нішчэння эканамічных асноў жыцця працоўных мас.

Асабліваю вострыню набывала ба-

СЕЙВІТ І ЗМАТАР

Арсень ПІС

ДА 80-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ БРАНІСЛАВА ТАРАШКЕВІЧА

кладчыкам універсітэта і адначасова загадвае культурна-асветным аддзелам Беларускага нацыянальнага камісарыята пры Народным камісарыяце па справах нацыянальнасцей РСФСР. Але неўзабаве маладога вучонага ўладна паклікала да сябе Беларусь. Трапіўшы ў Мінск у той час, калі яшчэ не вырашана было пытанне аб утварэнні БССР, Тарашкевіч не здолеў ва ўсім добра разабрацца. У перыяд існавання Літвела рупліва бярацца за адкрыццё школ для народа. З зайздроснай энергіяй змагаецца таксама за працоўную школу ў буфарнай Сярэдняй Літве, са згоды Пільсудскага часова створанай генералам Жалігоўскім дзеля прыкрыцця экспансіянісцкай палітыкі польскай буржуазіі. Аднак хутка ўмовы рэвалюцыйнага і вызваленчага руху, што разгортваліся ў Заходняй Беларусі, прыроджаны тэмперамент байца штурхнулі Тарашкевіча ў самы вір барацьбы. З восені 1922 года 30-гадовы Тарашкевіч узначальвае групу паслоў (дэпутатаў), выбраных заходнебеларускімі сялянамі

рацьба вакол законапраектаў зямельнай рэформы. У зэцятым змаганні, якое, нягледзячы на малыя рэальныя вынікі, мела вялікі палітычны рэзананс, Тарашкевіч адыгрываў вядучую ролю.

«Я лічу гэты закон ганебным, правакацыйным, — гаварыў Тарашкевіч адносна закона аб асадніцтве і парцэляцыі.— Усё ашуканства гэтай зямельнай рэформы беларускія і ўкраінскія народы ўжо зразумелі, і спадзяюся, што польскі народ таксама зразумее і дасць належным чынам адпор».

Па якіх бы пытаннях ні выступаў беларускі дэпутат, ці з выпадку справаздачы прэм'ера Грабскага, ці адносна даверу ўрэду, ці пры абмеркаванні так званых моўных законаў, яго слова падкупляла глыбінёй сацыяльна-палітычнага аналізу, прэзінкнэнасцю, жывасцю размоўных інтанацый, літаратурна-вобразнай формай. Пры разглядае зямельнага пытання і моўных законаў, якія тычыліся правоў нацыянальных меншасцяў у Польшчы,

Тарашкевіч, выклікаючы шалёнае абурэнне правых, спасылася на вырашэнне аграрнага і нацыянальнага пытання ў СССР і, у прыватнасці, у Савецкай Беларусі.

Калі прадстаўнікам працоўных не ўдалося праз сейм выраць у магнатаў і памешчыкаў зямлю, неабходную, як паветра, шматмільённай сялянскай масе, то ў ходзе парламенцкай барацьбы па аграрным і нацыянальным пытаннях яны здолелі вывісьці палітычную свядомасць мас, падняць іх на барацьбу. За кароткі час у Заходняй Беларусі ўзнікла стотысячная беларуская сялянска-рабочніцкая грамада. Душой гэтай масава-народнай арганізацыі, яе заснавальнікам быў Браніслаў Тарашкевіч. Грамада з дапамогай Кампартыі, якая працавала глыбока ў падполлі, садзейнічала надзвычайнай радыкалізацыі шырокіх мас. Сеймавую трыбуну, пасольскія мітынгі Тарашкевіч і яго папленнікі скарыстоўвалі ціпер пераважна дзеля прапагандысцкіх мэт, палітычнай асветы і арыентацыі працоўных.

ВОДГУКІ, АДКАВЫ

А ДЗЕ—«СКАРБЫ РОДНАЙ ЛІТАРАТУРЫ»?

Пад такой назвай у нашай газеце 17 снежня 1971 года было надрукавана пісьмо чытача С. Язерскага, у янім выказвалася прашанне аб выданні новай кніжнай серыі «Скарбы роднай літаратуры». Рэдакцыя атрымала адна з Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку. Намеснік старшыні камітэта А. Барушка паведаміў:

«З мэтай папулярызацыі здабыткаў беларускай літаратуры выдавецтва «Беларусь» ужо некалькі гадоў выпускае серыі «Беларускі роман», «Бібліятэка беларускай паэзіі», «Бібліятэка беларускай прозы», «Бібліятэка беларускай драматургіі». Выданне гэтых серыяў разлічана на шмат гадоў, у іх уключаюцца лепшыя творы беларускай літаратуры. Таму выпускаць яшчэ серыю «Скарбы роднай літаратуры» рана, яна будзе дубліраваць нядаўна пачатыя серыі.

Што да канкрэтных прашаньняў, то «Прадмовы і пасляслоўі» Францішка Скарыны выдавецтва «Навука і тэхніка» выпусціла ў свет у 1969 годзе, «Песня пра збру» М. Гусоўскага заплававана выдавецтвам «Беларусь» да выпуску ў 1972 годзе. Творы М. Багдановіча ў апошні год выдаліся трыма (двухтомнік, зборнік «Маладзі» і зборнік у серыі «Школьная бібліятэка»), выдаліся таксама творы Ф. Багушэвіча і В. Дуіна. Марцінкевіча. Значная ўвага надаецца выданню твораў Я. Купалы і Я. Коласа. Так, заплававана выпусціць у 1972 годзе больш за 10 кніг Я. Купалы і Я. Коласа, у тым ліку будзе пачата выданне шматтомных збораў твораў народных паэтаў. Распячэцца таксама выданне збору твораў Кузьмы Чорнага. Выдавецтва рэспублікі будзе і надалей працягваць работу па выпуску класічных твораў беларускай літаратуры».

(Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.)

сама прымаючы самае эфектыўнае палічэнне, «пасоўваюцца» нават да плэдняга плана. У нацюрморце Івана Занковіча бульба «рассыпалася» так, што мастак выпісае кожную асобна. Лілія Трахалёва ў пейзажы «Хутары» размяшчае паллявыя кветкі на цёмным фоне шыпулькі. Падобны прыём выкарыстоўвае яна і ў другой карціне, дзе белыя, добра напісаныя кветкі, разгорнутае лісце выразна чытаюцца на блакітным небе.

Можна адзначыць характэрную асаблівасць адносна самадзейнага мастака да дэталі. Калі яна ўжо выбрана, то павінна быць пададзена з ўсёй інфармацыяй. Гэта датычыць і галоўных і другарадных дэталей. Для народнага майстра ўсё становіцца важным, раўназначным у святле чыста фармальна-тэхнічных задач. У гарадскім пейзажы «Віцебск. 1914 год» Ісаака Зельдзіна старанна вылічваюцца балконныя рашоткі, архітэктурныя дэталі дома, брукаваная вуліца з акуратнымі масткамі перавадасцей. Гэтай жа робіць Лілія Трахалёва, Феадосій Дудо, Пётр Івановіч і іншыя мастакі. Яны як бы запрашаюць гледача палюбавацца кожнай травінкай, нават пяльцкамі кветак, тычынкамі, фактурай зямлі, пухныстымі воблакамі.

Міжволі ўзнікае думка, што мастак-аматар менавіта праз знеціненне, праз дэталі, царплівую адпрацоўку кожнага яе элемента нібы хоча ўбачыць, адчыніць душу прадмету, яго ўнутраную сутнасць.

НА ПЕРШЫ ПОГЛЯД, народны майстар строга прытрымліваецца натуральнасці. Калі гэта бачна ў роспісах Лідзіі Доўгера, то старанна вылічваюцца менавіта лісты, вугалы, кветкі. Выразна падае май і ў адным з роспісаў Г. Саніра. Самадзейныя мастакі да перадачы знешніх прыкмет прыроды ставяцца яшчэ больш прыхільна. У Ліліі Трахалёвай ілюзорна бярозавая кара, якой пакрыты вулі ў лесе, мох на пні і іншыя дэталі.

Аднак нягледзячы на такі фатаграфізм, падыход да дэталі ў самадзейнага мастака нельга назваць натуралістычным. Мы тут маем справу з зусім іншым творчым метадам адлюстравання свету. Адуваецца спроба народнага майстра данесці да гледача «свой ідэал», сваё разуменне прыгажосці. У яго свае «стратэгія» ў гэтым пытанні. Не коннае лыка ў радок! Ідзе вельмі старанна адбор дэталей. У працэсе работы над кар-

ПА ЗАКОНАХ ПЕРШАСНА-ЧЫСТЫХ

цінай нешта прыбіраецца, нешта перасоўваецца на іншае, на думку мастака, больш падыходзіць месца, а нешта і прыносіцца. Дабаўлены, напрыклад, астравок з чаротам у карціне Альберта Лыньшы «Рэчка», а ў пейзажы Феадосія Дудо «Вясёлка» з'явілася на прырэдным плане дарога, якой няма ў натуре. Гэтым прыёмам ствараецца пэўны рытмічны лад карціны, уносіцца ў яе дыханне жыцця.

Можна дзякуючы такому адбору не ўзнікае пачуцця некамунікабельнасці асобна вылічаных прадметаў. Мастакі ствараюць з іх нешта накішталь нацюрморту. У адной карціне іх можа быць некалькі. Яны ўзаемазвязаны. Гэта частні адзінай каларыстычнай структуры, пры тым найбольш актыўныя ў вобразным ладзе. Шматлікія і быццам разрозненыя прадметы з іх падрабязнай характарыстычнай набываюць цэльнасць, сэнс. Гэта «аксіёма» тансама не прыдмана самадзейнымі мастакамі. Падобнае сэнсавое члянэнне характэрна і для беларускіх народных роспісаў.

САМАДЗЕЙНЫЯ МАСТАКІ зусім гэтак жа, як і народныя майстры, карыстаюцца чыстым колерам. Яны не змешваюць фарбы. Фон адыгрывае толькі пасіўную ролю, дапамагаючы прычытаць асноўнае адлюстраванне. Часта не прымаюцца над увагу рэфлексы, хоць многія ведаюць пра іх. І колер, пазабулены рэфлексаў, валера, становіцца першасна-чыстым. Гэта ўзмацняе дэкаратыўнасць, ствараецца каларыстычны кантраст.

Як бачым, жывапісныя задачы ў народнага мастака даволі складаныя, яго нельга зразумець і судзіць па законах прафесійнага майстэрства. Напрыклад, каларовае аб'яўленне само па сабе адеўтычнае, ствараецца ўражанне, што для майстра важная перадача візменны першасны колер прадмета, чым прыглушыць яркія тоны. У нацюрморце Паўла Баранава «вырываюцца» ярка-чырвоныя памі-

дзюры, у Ліліі Трахалёвай кожны дэтыль вызначаецца сваім колерам, уносіць дысананс, хоць агульная кампазіцыя прадметаў задавальняючая.

Адвольнавалі вылічаныя дэталі не азначае для самадзейнага мастака іх сэнсавай раўназначнасці. Кожнаму прадмету даецца канкрэтная сэнсавалі характарыстыка. Гэта дасягаецца іншым раздэфармацыяй, рознамастнасцю, зменнай натуральнага становішча прадметаў у аспрэчдзі і г. д. Мастак старанна выстройвае кампазіцыю (часта — штучна). Падобнае стаўленне да натуре і ў народнай творчасці. Напрыклад, у адным з дыянаў Анастасіі Ніканчук (Брэсцкая вобласць) пчала і птушка адвольнавалі па памеры, гіганцка павялічаная пчала сімвалізуе значнасць.

Для самадзейнага мастака фатаграфічна вылічаныя дэталі — проста тэхнічны прыём раскрыцця сутнасці асобнага прадмета, але пры кампазіцыі карціны, імкнучыся адлюстравання нейкую сваю думку, настрой, ён набывае пэўную незалежнасць ад натуре.

Цікава ў гэтым плане некаторыя асаблівасці кампазіцыйных прыёмаў, да якіх іншы раз звяртаюцца мастакі. Рытмы, чаргаванні, сіметрыя (у большасці — выпадковыя люстрацыя) складаюць аснову тыповых матываў геаметрычнага і расліннага арнаменту — у насценных дыянаў, ручным узорным тэаце, роспісах кудраў і ганчарных вырабаў.

Сіметрыя ж найбольш часта сустракаецца і ў кампазіцыях самадзейных жывапісцаў. Аднак яна тут трансфармуецца, прыкметна толькі цяга да сіметрычнага размяшчэння адносна восевай лініі. Аднолькі пэўны парадок размяшчэння прадметаў на плоскасці, свабодная трактоўка іх формы, контуры. Гэта не надуманы прыём, а найбольш даступны спосаб, які дазваляе мастаку-аматару ўраўнаважыць кампазіцыю, стварыць адпаведную структуру.

У такіх работах зрокавы цэнтр часта не супадае з сэнсавым, ён проста абзначаны прадметам, які не мае самастойнага значэння. У карціне «Рэч-

ЦІ АБАВЯЗКОВА КАШПРАВАЦЬ?

Шчыра дзякавалі студэнты за песні праз нашу раённую газету.

Так, едуць па песні і да нас з Мінска.

Варта было б нашым работнікам клубу, дамоў культуры падхапіць гэты добры пачын. І калі б кожны культасветработнік, не чакаючы брыгад фалькларыстаў з Мінска, пачаў запісваць мелодыі бацькоў і дзядоў, выносіць іх на сцэну, колькі б новых «Ясяў», «Дубочкаў зялёных» парадавалі гледача, слухача.

А пакуль што чакаюць нашы культасветработнікі, што радыё праспявае, што тэлебачанне пакажа. Едуць з такім рэпертуарам на раённыя, абласныя, рэспубліканскія конкурсы. Лаўраў там не здабываюць, не даюць нічога новага для душы, для сэрца.

А песня ж, як гаворыцца, любіць прастор, любіць, каб яе шанавалі і спявалі хорама, з душой. Хоцацца, каб на сцэнах нашых клубу, дамоў культуры заўсёды звінелі цымбалы, ігралі дудкі. Каб самадзейныя артысты бераглі і шанавалі родную песню.

Нашым нашчадкам рабіць гэта будзе куды цяжэй.

А. ШЧАСНОВІЧ,
журналіст.

г. П. Бялынічы.

НЕ ТАК даўно быў у Бялынічах канцэрт. Выступалі самадзейныя артысты раённага дома культуры. Многа песень спявалі, танцавалі, чыталі вершы. З беларускіх песень значылася ў праграме адна: «Касіў Ясь канюшыну». Але вось заспявалі яе. Пад вельмі прыблізны па гучанні акампанемент электраўдарных інструментаў, надрыўстым голасам. І нежэ крыўдна стала. Прапала песня. Стаў Баявік.

Калі б сказаць аб гэтым уражанні дырэктару раённага дома культуры Івану Міхайлавічу Лапацкаву, ён, безумоўна, адказаў бы: «Радыё наша так спявае, тэлебачанне. Што ж нам, адставаць ад іх?» Дырэктар наш — малады хлопец, ён любіць музыку, песню, танцы. Гэтак жа бацькі навучылі. І не толькі яго, а ўсіх сваіх дзевяці дзяцей. Я добра ведаю сям'ю Лапацкавых. Бацька Міхаіл Малахавіч, маці Ганна Іванаўна і цяпер, хоць ужо і пенсійны, працуюць жывёлаводамі ў саўгасе «Каліноўскі». Стараюцца. Роўных ім у раёне знайсці цяжка. Любяць бацькі працу, любяць песню. Хоць і не ставала іншых раз памазаць масла на хлеб, купілі дзецям акардэон, адпраўлялі іх у музычную школу. Цёпла, праўдзіва пісаў у «Літаратуры» і мастацтве» Алег Фомчанка ў нарысе «Растуць бярозы пад акном» пра гэтую сям'ю.

Аднойчы мне давялося

Тарашкевіч адным з першых папярэдзіў дэмакратычныя сілы ў краіне аб пагрозе фашызму ў Польшчы ў сувязі з усталяваннем асабістай дыктатуры Пілсудскага пасля майскага перавароту, які спачатку шмат кім быў памылкова ўспрыняты як бунт дробнай буржуазіі супраць буйнай. Тарашкевіч з марксісцка-лечінскіх пазіцый ускрыў сацыяльную прыроду дыктатарскага рэжыму. Асабліва значымі былі яго словы, сказаныя 25 чэрвеня 1926 г. з трыбуны сейма.

«Паслухайце, што кажа Мусаліні, — звяртаўся лідэр БСРГрамады да сеймавай аўдыторыі, а праз яе і да ўсяго народа. — Ці ў яго словах не чуваць падземных штуршкоў вулкана, які штохвілі можа выбухнуць вайной? Мусаліні пад неба падносіць толькі свой народ, кажа, што толькі Італія, а ніхто іншы, павінен стаяць на чале ўсіх народаў свету... Чытайце прамову Мусаліні і параўноўвайце іх са стылем маршалка Пілсудскага. А гэтакі паноў, як Мусаліні, штораз больш знаходзіцца ў Еўропе і вынікам гэтай дэктрыны з'яўляецца вайна, новы светны пажар».

Баючыся выбуху паўстання ў Заходняй Беларусі, буржуазія і памешчыкі рукамі міністра ўнутраных спраў Мейштовіча, абшарніка з «крэсаў», разграмілі Грамаду, а яе кіраўнікоў на чале з Тарашкевічам кінулі на 12 гадоў за кратаі.

У турме Тарашкевіч яшчэ больш паглыбляе свае веды па тэорыі марксізма-ленінізма, перадае іх, наколькі дазвалялі кароткія сустрэчы ў час прагулкі на турэмным двары, іншым палітзняволеным. Каб спыніць уплыў Тарашкевіча на палітзняў, яго прымаюць у адзіночнай камеры, што не перашкаджала аднак мужнаму барацьбіту адчуваць локаць сяброў па звычлі і змаганні і ва ўсім, уключаючы галадоўкі, салідарызаванца з імі. У турмах звяртаецца Тарашкевіч і да філалагічнай, літаратурнай прэцы, якая з-за напружанай палітычнай дзейнасці 1923—27 гадоў зусім адышла на задні план. Перш-наперш ён бярэцца за больш сталую і грунтоўную апрацоўку граматыкі. У Гродзенскай турме Тарашкевіч перакладае найвыдатнейшы твор польскай пэзіі, які нямае ўвабраў у сабе фарбаў і колераў беларускай зямлі, неспяротна-

га «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча. Пад нястомныя крокі ў адзіночцы набягалі на зняволенага барацьбіта раскацістыя рытмы Гамеравай «Іліяды», перакладаць якую на мову свайго народа ён пачаў, мабыць, яшчэ з пецярбургскага часоў. І гэту вялікую працу па перакладзе на родную глебу найвялікшага здабытку антычнай літаратуры, працу, роўную подзвігу, Тарашкевіч здзяйсняе ўжо ў Маскве. Тут з часу вызвалення з польскага астрагу ў выніку абмену палітвязнямі з канца 1933 года ён жыве і працуе ў Міжнародным аграрным інстытуце загадкачым адрэзкам Польшчы і Прыбалтыкі. У інстытуце на той час сабраліся значныя навуковыя сілы, ядро, якіх складалі вядомыя дзеячы міжнароднага рабочага руху В. Калараў, Ф. Кон і іншыя нямецкія, венгерскія, балгарскія, польскія інтэрнацыяналісты. Навуковыя публікацыі Тарашкевіча апошніх год жыцця ў часопісе «Аграрныя праблемы», «Трыбуна гаўзіска», манаграфія «Як жывуць сяляне за мяжой», праца ў рэдагаваным Калараў зборніку «Польская вёска ў час крызісу» сведчаць, што ён плённа займаўся эканамічнымі праблемамі капіталістычных краін з пункту гледжання перспектыву развіцця там сацыялістычнай рэвалюцыі. Ён настойліва вывучаў іспанскую мову, рыхтуючыся да ўдзелу ў грамадзянскай вайне ў Іспаніі, дзе ў складзе інтэрнацыянальнай брыгады абаронцаў рэспублікі меўся быць створаны беларускі батальён.

Пасля смерці Тарашкевіча засталася багатая і разнастайная творчая спадчына — публіцыстычная, літаратурная, лінгвістычная. Пачынаючы з канца 50-х гадоў яркі жыццёвы шлях вучонага і рэвалюцыйнага дзеяча ўсё часцей прыцягвае ўвагу даследчыкаў у нас і Польскай Народнай Рэспубліцы. Зроблена аднак яшчэ мала. Навуковы і грамадскі подзвіг Тарашкевіча яшчэ чакае сваёй усебаковай аб'ектыўна-навуковай ацэнкі. Але ўжо і сёння можна сказаць, што імя Браніслава Тарашкевіча, чый самабытны талент, высокі розум, няўвядзеная энергія былі адрэзаныя спрэме вызвалення працоўных, духоўнаму ўзвышэнню простага чалавека, паманжэнню культурнай спадчыны беларускага народа, навекі застанецца ў памяці нашчадкаў.

ка» Альберта Лыньшэ гэта малапрыметны кусцік у глыбіні нарэччэй, у пейзажы «Свіслач ля плочы 8 Сакавіка» Феадосія Дудо — разгалістае дрэва.

Аднак гэтыя «пралікі», зусім недапушчальныя з пункту гледжання прафесійнага мастацтва, не бянтэжаць народных майстроў. Яны сваімі спосабамі дабіваюцца перадачы пэўнай думкі, настрою.

Лілія Трахалёва выцягвае ўгору маладыя елачкі, і яны робяцца тонкімі, кволымі, безабароннымі, нібы дзючынкі-падлеткі, па бланкітным небе плывуць падна акрэслены малельны воблакі. І ўвесь пейзаж са старанна абмаляванымі дэталямі, разгорнутымі на гледзча, на радзімае дзіўнае пачуццё трапятання, безабароннасці.

Спакоём, цішынёй, якая мяжуе з застыласцю, іншы раз нават здранцвеннем, вечнай дадзенасцю форм павявае ад палотнаў Феадосія Дудо. У яго спыніліся ў руху нават іроны дрэў, што гнуцца пад ветрам. Але ў большасці выпадкаў у яго пейзажах маўчанне і нерухомасць.

ПЭЎНАЯ «вынаходлівасць» прыёмаў, сродкаў, якая базіруецца на народнай аснове назіраецца і ў партрэтным жанры. У дадзеным выпадку самадзейны мастак ў параўнанні з прафесійным знаходзіцца ў больш цяжкіх умовах. Прафесіянал адсутнасць глыбокага зместу можа іншы раз падмяніць высокай жывапіснай тэхнікай. Самадзейны мастак пазбаўлены гэтай «перавагі». Ён павінен знайсці такія прыёмы, якія б і перадалі партрэтнае падабенства і выказалі цэлы комплекс пачуццяў-думак.

У большасці выпадкаў народныя жывапісцы звяртаюцца да чыста знешніх характарыстык — спецыфічнай пастаноўкі фігуры, атрыбутаў, касцюму, аксесуараў і г. д., але гэтак жа і да іншых метадаў, якія дазваляюць дасягнуць пэўнага ўражання.

Настаўніца фізікі Лілія Трахалёвай мы бачым ля стала з прыборамі, у руцэ ў яго раскрытая кніга. Ён нібы задумаўся. Ва ўсёй постаці спакой, стацінасць. Наўмелая мадэліроўка твару, корпусе ў даным выпадку працуе на стварэнне пэўнага вобраза.

Феадосій Дудо цяпер пенсіянер, малое сябе ў службовым мундзіры, з ордэнам. Манера пісьма крыху жорстка. Цёмна-зялёны мундзір, цёмны фон. Суровая строгаасць твару. Ён застыў ва ўрачыста-напружанай позе. Прыкладна гэтак жа вырашае аўтапартрэт і пенсіянер Павел Баранаў. У гэтых работах яны нібы вяртаюць ся-

бе ў мінулае, к таму часу, які быў напоўнены актыўным, энергічным жыццём.

У іншым плане Феадосій Дудо піша партрэт жонкі. Тут мякчэй мадэліраваны твар.

ВЫТОКІ НАРАДЖЭННЯ своеасаблівых спецыфічных форм і прыёмаў народнага жывапісу ідуць у глыб вяню. Канечне, яны не настаяліся. З часам відзімляюцца, трансфармуюцца. Прафесійнае мастацтва тансама павідае на іх свой адбітак. Але ад гэтага самадзейныя майстры не робяцца больш «прафесійнымі». Запавычаныя метады падначальваюцца магутным народным аксіёмам. Светлаценевая лепка, напрыклад, выкарыстоўваецца. Аднак ужыванне яе іншы раз фармальнае. У нацюрморце Івана Занковіча цені размяшчаюцца адвольна, незалежна ад агульнай асветленасці.

Майстры карыстаюцца і перспектывай, але адначасова ужываюць і плоскаснае рашэнне. У выніку прадметы не так жывуць у прасторы, як размяшчаюцца ў пазуных плоскасцях, суседнічаюць адзін з адным. Адапаведнасць народнай аксіёме!

Можна заўважыць, што выпісаныя прадметы і дэталі спалучаюцца са шчыльнымі абагуленымі масамі — глыхімі плоскасцямі зеляніны, вады, неба. Напрыклад, у многіх работах Феадосія Дудо. Аднак супярэчнасцей не ўзнікае. Часта гэта проста неабходны пасіўны фон, на якім хораша чытаюцца пазначаныя прадметы.

Жывучасць народных прынцыпаў мастацтва ўяўляе сабой загадкавую з'яву. Бо нельга сцвярджаць, што гэта звычайная непісьменнасць і таму не варта ўвагі. У такім адмаўленні выяўляецца наша прызнанне толькі законаў прафесійнага мастацтва. Народная культура жыве не адно стагоддзе. Ужо гэта — доказ не самастойнасці і паўнацэннасці. Гэта не пачатковая форма мастацтва, і яе не варта атосамліваць з дзіцячай творчасцю, хоць асноўныя прыёмы тут вельмі блізкія.

Мы звярнулі асноўную ўвагу на адну характэрную рысу народнага мастацтва — чысціню і прыскаснасць жывапісных прыёмаў. У гэтым сэнсе сучасных самадзейных мастакоў можна назваць прымітывістамі (primitivus — першапачатковы).

ВЕДАЦЬ АСНОВУ магутнага народнага мастацкага мыслення цікава не толькі ў пазнавальным аспекце. Далучэнне да народнай творчасці было заўсёды плённае для прафесійнай пэзіі, музыкі, драмы. Несумненна, больш глыбокае прынікненне ў народны жывапіс дае многа і прафесійным мастакам. Але гадоўнае пры такім пазнанні — узбагачэнне чалавека ў сацыяльна-інтэлектуальным плане — пазнаванне і прыняцце тых родавых караняў, без якіх нямальма наша жыццё — сённяшняе і будучае.

«ЯК МАРЫ, БЕЛЫЯ БЯРОЗЫ...»

Яшчэ са школы мы памятаем гэтыя радкі з верша Максіма Багдановіча «Зімой»:

Як мары, белыя бярозы
Пад сніжой начной стаяць,
У небе зоркі ад мароў
Пахаладзеўшыя дрыжаць...

Але тады, у школьныя гады, ніхто з нас, бадай, не задумаўся над сэнсам гэтага параўнання: «Як мары, белыя бярозы...» Захопленыя агульнай музыкай радкоў, чыстым і светлым пачуццём, мы неяк адразу ўспрынялі яго, атосамліваючы з мроямі ці проста з марамі (як дзеяслоў марыць). І толькі пасля, час ад часу, узнікала сумненне:

Як мары, белыя бярозы
Пад сніжой начной стаяць...

Што стаяць бярозы — зразумела, але чаму аўтар параўноўвае іх з марамі? Хіба мары могуць стаяць? Дарэчы, а чаму тады не мрой? Хіба яны парушылі б мілагучнасць верша ці яго рытм?

Відаць, гэтае слова пэўна разумее

які здані, прывіды. Гэтае меркаванне здаецца асабліва слушным, калі прыгадаць, якое значэнне мела слова «мары» ў старажытнай беларускай мове, якую Максім Багдановіч добра ведаў. У старадаўняй нашай мове гэтае слова мела два значэнні: смяротнае ложа і насілі для нябожчыкаў. Такое тлумачэнне яго падае слоўнік старажытных слоў, змешчаны як дадатак да «Хрэстаматыі па гісторыі беларускай мовы» (Мінск, 1961, частка I). Цяпер усё становіцца на сваё месца, і аказваецца, што пэўна зусім невыпадкава ўжыў гэтае «незразумелае» для нас слова, ад чаго верш набывае яшчэ больш глыбокі, значны сэнс.

Відаць, у школьных падручніках варта зрабіць пад гэтым вершам зноску, у якой растлумачыць значэнне слова «мары», вярнуўшы яму тое значэнне, якое яно мела, магчыма, яшчэ пры жыцці Максіма Багдановіча.

В. МІХАСЕНАК,
настаўнік.

Маладзечанскі раён.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Беларускі анэдзімні тэатр імя Янкі Купалы паказаў прэм'еру — спектакль «Беласнежка і сем гномаў». Рэжысёр спектакля А. Андросік, мастацкае афармленне Б. Герлавана (справа ад беларускай мовы А. Андросіка і К. Кузнцовай).
На здымку — сцэна са спектакля.
Фота Ул. КРУКА.

1905—1917 гады былі гадамі выключна бурнага росту беларускай літаратуры, што, у сваю чаргу прыводзіла ў рух усе інгалецыйна-альныя сілы народа. Новыя стымулы для больш паскоранага развіцця атрымала і беларуская эстэтычная думка, даследаванню якой прысвечана новая кніга У. Конана «Дэмакратычная эстэтыка Беларусі».

Уважлівасць аўтара да канкрэтна-гістарычных умоў эканамічнага і сацыяльна-палітычнага становішча, рэвалюцыйнага і нацыянальна-вызваленчага руху Беларусі дала яму магчымасць у многіх выпадках па-новаму растлумачыць асаблівасці развіцця і характару беларускай літаратуры і эстэтыкі таго часу. Даследчык асабліва падкрэслівае значэнне рэвалюцыі 1905 года ў духоўным распрэгненні народа. Сацыяльнае і нацыянальнае развіццё народа стала і эстэтычным ідэалам маладой беларускай літаратуры, што паказваў аўтар на прыкладзе праграмных пераіаў Я. Купалы, Я. Коласа, Цёткі, М. Багдановіча, Эм. Бядулі, П. Гартнага, а таксама публіцыстычных і крытычных артыкулаў Л. Гмырака (М. Бабровіча), А. Бульбы (Я. Яленскага), С. Палуяна (Я. Ясноўска), М. Арла і іншых. Для беларускіх пэраў і публіцыстаў эстэтычны ідэал свабоды быў адначасова ўвасабленнем прыгожанага і справядлівага. Асабліва і асуджэнне імі эксплуатацыйнага ладу, як неэстэтычнага, варожанага мастацтва, пазіі і прыгожанага. У мастацкіх і публіцыстычных творах беларускіх аўтараў асуджаўся буржуазна-феадальны лад Расіі. Беларускі рэвалюцыйны дэмакраты ў сваіх артыкулах паслядоўна прыводзілі думку, што толькі ва ўмовах палітычных і грамадзянскіх свабод магчыма пераадоленне сацыяльнай і нацыянальнай несправядлівасці, перамога святага пачатку чалавечага жыцця над яго цёмнымі сіламі і ўстаўленне гарманічнага грамадства. Паслядоўны дэмакратызм і народнасць беларускай літаратуры і эстэтыкі, як паказвае аўтар, у вялікай меры вызначаліся і тым, што іх творцамі былі выхадцы з працоўных нізоў.

У даследаванні асобныя

раздзел прысвечаны праблеме мастацкага метаду дакастрычніцкай беларускай літаратуры. Аўтар паказвае, што для яе быў характэрны сінтэз рэалізму і рамантызму. Існаванне рамантызму ў рамках крытычнага рэалізму было абумоўлена як сацыяльна-грамадскімі фактарамі (уздым нацыянальна-вызваленчай барацьбы), так і ўнутранымі мастацкімі заканамернасцямі.

Даследчык паказвае, што справу адраджэння сваёй радзімы беларускія пісьменнікі і публіцысты ўяўлялі як дваадзіны працэс: з аднаго

ніці час з усіх відаў беларускага мастацтва толькі пазіі атрымала найбольш поўнае развіццё, а разам з ёй і літаратурная крытыка.

Даследчык паказвае, што першыя меркаванні аб мастацтве ў беларускай эстэтыцы наслі асветніцкі характар, г. зн., у іх выяўлялася месца і роля мастака ў справе адраджэння нацыі і нацыянальнай культуры. Але беларуская крытыка часткова набывала ўменне рабіць эстэтычную ацэнку з'яў мастацтва і рэчаіснасці. У перыяд 1905—1917 гадоў у ёй ужо фігуруюць многія

ўзнікненні беларускага друку, і таму апошняму ў кнізе У. Конана адведзена вялікая ўвага. Добра, што аўтар разглядае дзейнасць «Нашай нівы» не на аснове мантажу цытат, як гэта назіраецца ў некаторых даследаваннях, а ў развіцці, перш за ўсё ў святле той барацьбы, якую вела «Наша ніва» з рэакцыйным друкам, а таксама і той ідэйнай барацьбы, якая ішла ўнутры самой «Нашай нівы». Праўленнем апошняй і была дыскусія на старонках беларускай газеты па важнейшых праблемах эстэтыкі, у ходзе якой рэвалюцыйным

СТАНАЎЛЕННЕ БЕЛАРУСКАЙ ЭСТЭТЫКІ

боку, захаванне эстэтычных каштоўнасцей народа, з другога боку, узбагачэнне нацыянальных традыцый здабыткамі сусветнай цывілізацыі. У артыкулах беларускіх публіцыстаў і крытыкаў асабліва роля ў развіцці нацыянальнай культуры адводзілася агульнанароднай мове. Што датычылася ўзаемаадносін формы і зместу, дык беларускія крытыкі лічылі, што нацыянальнае своеасаблівае павінна праяўляцца не толькі ў форме, але і ў змесце мастацтва, на што ў свой час указаў і В. Бялінскі. Для беларускай эстэтычнай думкі вельмі надзейнай была і праблема суадносін агульначалавечага і нацыянальнага ў мастацтве. Вырашалася яна таксама ў духу В. Бялінскага: шлях да агульначалавечай культуры ідзе праз усебаковае развіццё нацыянальных культур.

У трэцім, заключным раздзеле даследавання паказваецца, як у беларускай літаратурна-мастацкай крытыцы раскрывалася эстэтычная сутнасць мастацтва. Аўтар выяўляе прычыну параўнальна пазіі развіцця беларускага прафесійнага мастацтва і эстэтычнай думкі. Ён адзначае, што для эпохі феадалізму і даманалістычнага капіталізму быў характэрны падзел мастацкай культуры на прафесійнае мастацтва, прызначанае для наўточных класаў, і народнае мастацтва, якое бытвала ў асяроддзі працоўных. У Беларусі гэтая супярэчнасць была выражана яшчэ больш. Менавіта таму ў дакастрычні-

эстэтычныя паняцці і катэгорыі.

Найбольшы ўклад у развіццё перадакастрычніцкай беларускай эстэтыкі ўнёс М. Багдановіч. І яму ў даследаванні У. Конана адведзена значнае месца. Менавіта М. Багдановіч быў найбольш падрыхтаваны ў прафесійных адносінах крытыцы, мастацтвазнаўца і эстэтык. У яго творчасці закрануты асноўныя катэгорыі і паняцці эстэтыкі, раскрыта эстэтычная прырода мастацтва. Абараняючы прынцып свядомасці мастацкай творчасці, М. Багдановіч у той жа час паслядоўна выступаў за мастацтва змястоўнае, ідэйнае, крытыкаваў тэорыю «чыстай красы» і адначасова быў праціўнікам той павярхоўнай «ідэянасці», якая за «чалавечым» не бачыла жывога чалавека. Влікае значэнне надаваў М. Багдановіч справе стварэння беларускага нацыянальнага стылю, над якім разумелася выражэнне «народнага духу» ў мастацтве. М. Багдановіч у апошнія гады жыцця пачаў тэарэтычную і практычную распрацоўку народнай пэтыкі. Пераступеннае значэнне мела і тое, што здалі паэт даў узоры беларускай пэтыі ўсім жанраў, падняўшы гэтым самым яе на больш высокі эстэтычны ўзровень і паказваючы, што беларускаю моваю можна выказаць самую пекную і глыбокую паэтычную думку.

Станаўленне беларускай літаратурна-мастацкай крытыкі перш за ўсё абавязана

дэмакратам удалося адсталяваць нашу літаратуру ад спроб буржуазных эстэтаў адцягнуць яе ад вострых сацыяльных праблем і штурхнуць у балота дэкадэнцкага апіявання «красы жыцця».

Хочацца сказаць і вось пра што. Прыведзеныя ў кнізе вытрымкі з публіцыстычных і крытычных артыкулаў Л. Гмырака, А. Бульбы, С. Палуяна, М. Арла, А. Грыневіча і іншых сведчаць, што лям былі глыбокімі мысліцелямі і тонкімі знаўцамі жыцця і мастацтва. І шкада, што артыкулы іх да гэтага часу не сабраны і не выдадзены.

У кнізе У. Конана, на нашу думку, ёсць павасобныя спрэчныя месцы. Нам здаецца, што аўтар, гаворачы аб развіцці беларускай літаратуры ў XIX стагоддзі, некалькі перабольшвае ўплыў на яе рамантызму польскай літаратуры. Трэба ўлічваць, што лепшыя дасягненні нашай літаратуры ў першай палове XIX стагоддзя («Тарас на Парнасе» і інш.) не былі звязаны з польскім рамантызмам.

Відаць, аўтар не зусім добра разабраўся ў сэнсе верша Цёткі «Хрест на свабоду», калі яго назву на рускую мову перакладае як «Крест на свабоду». Як вядома, у гэтым вершы гаворыцца не пра пахаванне свабоды, а пра хрышчэнне (бласлаўленне) народа на здабыццё свабоды.

М. ЕРМАЛОВІЧ.

З ПАЧУЦЦЁМ УДЗЯЧНАСЦІ...

Так, гэту кнігу мы чакалі даўно. Яшчэ ўлетку 1965 года Канстанцін Сіманаў, Яўгеній Вароб'ёў і Генрых Баравік пазнаёмлілі з нашым, тады невядомым музеем, усе экспанаты якога былі сабраны і падараны невядомай групай краязнаўцаў. Яўгеній Захаравіч Вароб'ёў тады пытаўся, ці няма ў музеі матэрыялаў, звязаных з жыццём праслаўленага савецкага разведчыка Льва Маневіча. Да таго часу ў нас быў рэдкі фотартрэт Льва Яфімавіча, прысланы яго сястрой з Баку. Бо Леў Маневіч быў нэшым земляком, ураджэнцам суседняга горада Чавусы.

І вось Яўгеній Вароб'ёў прывёў нам аўтарскі экзэмпляр свайго новага рамана з даравальным надпісам. Зразумелае хваляванне, з якім калектыў музея атрымліваў гэтую бандэроль.

Раман Яўгенія Вароб'ёва «Зямля, да запатрабавання» прачытаны. Потым навава перачытаны. Гэтыя нататкі не рэцэнзія, а проста расказ аб уражаннях чытача. Трэба адразу сказаць, што першае ўражанне — захапленне велізарнай пошукавай работай пісьменніка. Я разумю, што разведчык на тое і разведчык, каб пакідаць пасля сябе мінімум дакументаў, звестак і г. д. Спатрэбілася сапраўды велізарная работа, каб па драбніцы сабраць усё, што звязана было з жыццём і работай Льва Маневіча.

Не буду перакрываць змест, скажу толькі, што з першай да апошняй старонкі кнігі трывае чытача ў напружанні. Вось таварыш Эцён, ён жа Кертнер пранікае ў Іспанію ў штаб франкістаў, дзе даведваецца пра задуму, планы праціўніка. Вось фашысцкая разведка пры дэпазоце здрадніка арыштоўвае Маневіча.

У турме, хворы на туберкулёз, Эцён працягвае бой. Яго жахліва катуюць на допытках. Але мужны камуніст маўчыць. Нялёгі шлях выпрабаванняў выпадае на яго долю, але з усіх выпрабаванняў ён выходзіць пераможцам.

9 мая 1945 года, ужо праз некалькі дзён пасля вызвалення канцлагера Эбен амерыканцамі, Леў Маневіч памірае. Ён просіць вязня лагера савецкага палкоўніка Г. Айрапетава перадаць Маскве, што Эцён да канца выканаў свой абавязак.

У 1965 годзе Саветскі ўрад прысвоіў Льву Яфімавічу Маневічу высокае званне Героя Савецкага Саюза за доблесць і мужнасць, праяўленую пры выкананні спецыяльных заданняў Савецкага ўрада ў перыяд другой сусветнай вайны і ў барацьбе з фашызмам.

Перагорнута апошняя старонка кнігі, але яшчэ доўга не можаш супакоіцца ад хвалявання. Закрываеш яе з пачуццём удзячнасці пісьменніку, які падарыў нам гэтую кнігу.

М. МЕЛЬНИКАЎ,
дырэктар Ірынаўскага
ірынаўскага музея.

ЗМАГАЛІСЯ НЕ ТОЛЬКІ ДАРОСЛЫЯ...

Мінаюць гады і дзесяцігоддзі, а подзвігі тых, хто ў гады Вялікай Айчыннай вайны змагаўся з ворагам, не забываюцца. Наадварот, з кожным годам яны становяцца ўсё бліжэйшымі і даражэйшымі для нас.

На адной з ціхіх вуліц Барысава, непадалёк адзін ад аднаго, стаяць два аднапавярховыя домкі. Жывуць у іх нічым знешне не прыкметныя, сціплыя працаўнікі Аляксандр Іванавіч Клімковіч і Міхась Гаўрылавіч Буцвілоўскі. Гэтых людзей звязвае дружба, народная і змацаваная ў дні іх сумеснай барацьбы супраць фашысцкіх захопнікаў у шэра-

гах барысаўскага падтрытычнага падполля.

Аб грозным ваенным часе, аб гераічных справах юных падпольшчыкаў Барысава расказвае аповець «Над Барозай», якую напісаў Віктар Рыгоравіч Пашкевіч — былы кіраўнік піянерскага падполля горада над Барозай-ракой.

Нельга без хвалявання чытаць гэтую кнігу. І не толькі таму, што яна вострасюжэная, насычана цікавымі эпізодамі падпольнай барацьбы і партызанскага жыцця. Аповець пераканаўча дае адказ на пытанне, што прымусяла падлеткаў уключыцца ў бялітасную барацьбу з фашыстамі, у чым вытокі мужнасці піянераў. І гэтым, менавіта, тлумачыцца поспех кнігі ў чытачоў.

Не адступаючы ад жыццёвай праўды, аўтар паказвае,

што не адразу піянеры ўступілі на шлях адкрытага змагання з ворагам. Спачатку... Вось яны выратаўваюць параненага савецкага танкіста, вольна крадуць нямецкі парабелум... Імкліва разгортваецца дзейне аповесці. На базарнай плошчы гітлераўскія каты вешаюць першых партызан. Сівы ўрач Барыс Міхайлавіч, рызыкуючы жыццём, аперыруе параненага танкіста. Айчым Віктара Пашкевіча гаворыць пасынчу: «Самае дарагое для камуніста — гэта чыстае партыйнае сумленне». Віктар і яго сябры робяць для сябе з гэтых слоў вывад: і для піянераў самае дарагое — чысты сумленне. Жыццё іх напаянаецца новым зместам. Яны расклеіваюць лістоўкі і забяспечваюць партызан зброй, узрываюць нафтавае і падпальваюць склад...

Поруч з дзецьмі — старэйшымі таварышамі, камуністамі, яны вучаць піянераў асяроджэнасці, дысцыплінаванасці. «...партызанам патрэбны не героі-адзіночкі, якія ідуць на злом галавы, а свядомыя байцы», — гаворыць ім Андрей Канстанцінавіч Саламацін, камуніст, актыўны падпольшчык, былы камісар танкавага батальёна. А кіраўнік партыйнай пад-

польнай групы Хведар Пракопавіч Падаляк папярэджвае: «У вашай рабоце павінен быць самы строгі парадак і найвялікшая арганізаванасць».

Верныя і надзейныя сябры герояў-піянераў — падпольшчыцы і партызанкі Юзя Яхаўская, Наташа Сяхончык, Вольга Карноўна.

Аўтар змог перадаць атмасферу высокай дружбы, узаемавыручкі, яры абмалываць індывідуальныя рысы юных герояў. Разважлівы Віктар Пашкевіч, смелы і рашучы Мелі Буцвілоўскі, неярпльвы Саша Клімковіч, самаахвярная Валя Сакалова — нібы жывыя паўстаюць са старонак кнігі.

Аповесць адрасавана юным чытачам, аднагодкам яе герояў. І, вядома ж, хлапчункі і дзяўчыны, якія прачытаюць кніжку, захочуць уявіць сабе аблічча тых, хто так усхваляваў іх. На жаль, у кнізе няма фотаздымкаў яе герояў ні ў дацымныя гады, ні ў пасляваенны час. І яшчэ. Выкаваўчае значэнне аповесці ўзрасло б, калі б у эпілозе быў больш падрабязны расказ пра сустрэчы сённяшніх піянераў з юнымі падпольшчыкамі.

М. ГЕЛЕР.

Вондак мастака В. Юрчані да кнігі Еўдакі Лось «Перавал», якая выйшла ў выдавецтве «Беларусь».

А ПОШНІ месяц мінулага года быў багаты падзеямі ў жыцці балетнай трупы нашага опернага тэатра. Толькі паспелі мінчане пабываць на вечары аднаактовых спектакляў з удзелам вядучых майстроў сцэны, а афішы паклікалі ўжо іх на новую прэм'еру «Малады балет Беларусі», дзе можна было «буйным планам» у адказных партыях убачыць ледзь не ўсіх юных артыстаў трупы — як тых, хто паспеў ужо заваяваць прызнанне ў аматараў харэаграфіі, так і тых, хто яшчэ марыць аб вялікай сцэне.

Пасля своеасаблівых «падагульняючых» гастролляў тэатра ў Маскве балетная трупа і яе новае кіраўніцтва нібы зноў праглядаюць і падлічваюць свае рэсурсы, правяраюць магчымасці для та-

здумана ўжо сама праграма вечара, сцэна з вельмі розных, у нечым нават кантрастных мініячур — іранічных «Гарэзлівых прыпевак», пастаўлена на музыку аднайменнага аркестравага твора Р. Шчадрына, і фрагментаў з яго оперы «Не толькі каханне», трагічнага па гучанні балета «Трыстан і Ізольда» на музыку ўступу і эпізоду смерці Ізольды з оперы Р. Вагнера і малюнкага, тэмпераментнага «Балеро» М. Равеля. Гэтыя рознапланавыя спектаклі пакідаюць даволі цэласнае і прыемнае ўражанне, хоць па сваім мастацкім узроўні яны не ўсе аднолькава раўназначныя. На нашу думку, «Гарэзлівыя прыпеўкі», якія адкрываюць праграму, крыху ўступаюць двум наступным творам.

Пастаноўшчыні ўдала знайшлі агульны прынцып вырашэння гэтага спектакля, стварыўшы жартоўную харэаграфічную стылізацыю на тэмы рускіх прыпевак, зусім у духу музыкі Шчадрына. На пэўны гумарыстычны

выступленні на дзіцячай ёлцы ў стандартныя касцюмы. Наогул мастак-афарміцель «Гарэзлівых прыпевак» П. Караткова ўслед за балетмайстрамі не ўсюды з паслядоўнай дакладнасцю захоўвае, на наш погляд, адзіны стыль спектакля. Стварыўшы смешныя, вельмі тэатральныя вобразы цялушак, смела адзеўшы іх ва ўмоўныя балетныя касцюмы, П. Караткова не заўсёды знаходзіць адэватныя вырашэнні для іншых персанажаў і адзівае юнакоў і дзяўчат у звычайныя, нават в адценнем рабочай будзённасці касцюмы, выносіць на сцэну амаль па-бытавому распісаныя хусткі, якія выконваюць у спектаклі розныя, зусім не бытавыя функцыі.

Харэаграфічныя прыпеўкі на му-

ні дзіўна, такая трактоўка характараў галоўных дзеючых асоб не супярэчыць усёму ладу харэаграфічнай часткі спектакля.

Пастаноўшчыні і вынаўцы нідэ не даводзяць страсці да кіпення, пакуты да фізічнага болю, а трагедыю да яе вышэйшага напалу. Стваральнікі спектакля сядома не выкарыстоўваюць усіх колераў свайго харэаграфічнага спектра, ствараючы нібы толькі чорна-белы контур карціны і дазваляючы музыцы наносіць на яе ўсе астатнія патрэбныя фарбы. Калі ж ад выяўленчых параўнанняў перайсці ў галіну літаратурных, дык можна сказаць, што харэографы стварылі ў дадзеным выпадку лакальны тэкст да музыкі Вагнера, падтэкт якога гучыць у ёй самой. Менавіта

Юлія ЧУРКО

У С І М І Ф А Р Б А М І

ВЕЧАР АДНААКТОВАГА БАЛЕТА
У ДЗЯРЖАЎНЫМ АКАДЭМІЧНЫМ
ВЯЛІКІМ ТЭАТРЫ ОПЕРЫ
І БАЛЕТА БССР

ТАНЦАВАВАЛЬНАГА СПЕКТРА

го, відаць (і мы горача спадзяёмся на гэта), каб зноў рушыць на пакарэнне цяжкіх і надасупных харэаграфічных вышынь — балетаў на сучасную і нацыянальную тэму.

Аб тым, што магчымасці для гэтага ёсць, пераканаўча сведчыць першая прэм'ера сезона, аб якой, уласна, і пойдзе тут гаворка, — вечар аднаактовых балетаў, куды ўваходзяць «Гарэзлівыя прыпеўкі» Радзівона Шчадрына, «Трыстан і Ізольда» на музыку Рыхарда Вагнера і «Балеро» Марыса Равеля.

Пачнём хоць бы з выканаўчага майстэрства нашых салістаў. Цэнтральную партыю ў «Гарэзлівых прыпеўках» выконвае народная артыстка БССР Ніна Давідзенка. Тут яна зноў, як не раз ужо раней, пацвердзіла сваю адольнасць быць заўсёды маладой, абаяльнай, жыццярэднай і тэхнічна даканалай.

У «Трыстане і Ізольдзе» зноў пакарыла нас драматызмам і выразнасцю танца народная артыстка БССР Аляўціна Карзьянкова. Яе Ізольда кахае стрымана, але пшчотна і аддана, лічычы за лепшае смерць, чым жыццё без каханага.

Зусім іншыя акцэнтныя задачы вырашаюць выканаўцы галоўных партый у «Балеро» заслужаныя артысткі БССР Р. Красоўская і І. Дзідзічэнка. Арганічна адчуваючы сябе ў стыхлі маўрытана-іспанскага танца, яны даносяць да глядачоў усю яго ўсхваляваную высакароднасць, графічную дакладнасць, вастрыню малюнка і ў той жа час яркую відовічнасць.

Цікавым аб'ядае быць і другі, маладзёжны склад акцёраў, ужо гатовы замяніць майстроў у гэтым спектаклі.

Паказаны аднаактовыя спектаклі яшчэ раз пацвердзілі, што ў тэатры працуюць і вопытныя, удумлівыя балетмайстры. Пастаноўшчыні аднаактовых мініячур — заслужаны дзел мастацтваў БССР А. Андрэў і заслужаная артыстка РСФСР Н. Стукаліна на гэты раз знайшлі цікавую, змястоўную і новую для трупы музыку. У гэтых адносінах добра

лад настройвае першая сцэна балета, калі пасля адкрыцця заслоны глядачы бачаць на авансцэне чараду нароў, якія выстраіліся ў рад і хітравата ўсміхаюцца. Дабрадушна ківаючы галавам і ў такт музыцы, яны вырабляюць розныя танцавальныя па сваім па-балетнаму стройнымі і спрытнымі нагамі. Але, на жаль, гэты гулівы, вынаходлівы, насмешлівы тон не заўсёды вытрымліваецца пастаноўшчыкамі. Іншы раз сцэнічнаму дзеянню не хапае тонкасці, дасціпнасці, выдумкі, якія так уласцівы музыцы, і яно пачынае выглядаць пустым і банальным, а гумар набывае рысы грубаватага камікавання, што парушае стылізую-цэласнасць спектакля. Яўна няўдалымі ў гэтых адносінах уяўляюцца нам эпізоды з закаханай у Машынага жаніха «Прыгажуняй». Партыя гэта ў выкананні мужчыны не вызначаецца арыгінальнасцю задумкі, цёпкава па лекцыі. Без шюды, а можа і з карысцю для пастаноўкі яе можна было б замяніць, як нам здаецца, жаночай роляй, вырашанай у плане таго ж лёгкага гратэску, як і роля Кавалера.

Не заўсёды балетмайстры вытрымліваюць і выбраную ім ж самім меру ўмоўнасці. Глядачы паспяваюць ужо настроіцца на тое, што ў ролях найўных дабрадушных цялушак, распісных лыжак і іншых дэкаратыўных персанажаў выступаюць зацягнутыя ў чорнае трыко грацыёзныя артысткі балета. Але гэтая па-тэатральнаму добрая ўмоўнасць парушаецца, а думка пастаноўшчыкаў здаецца непаслядоўнай, калі на сцэне з'яўляюцца раптам важкія, пад натуральных, пеўні — артысты балета, якія імкнуцца літаральна закляваць няўдалага Кавалера. Не падказаў больш дакладнага вырашэння гэтай сцэны і мастак, адзеўшы выканаўцаў як для

зыху Шчадрына патрабуюць, як нам здаецца, пэўнай дапрацоўкі. І яны гэтага, безумоўна, вартыя. Бо гэты жыццярэдасны, у прынцыпе арыгінальна задуманы балет можа мець пастаянную прапіску на сцэне тэатра, дадаючы сваю «гарэзліваю» афарбоўку да яго рэпертуарнай палітры.

У іншым паэтычным ладзе задумана балетмайстрамі харэаграфічная мініячюра «Трыстан і Ізольда». Харэографы А. Андрэў, Н. Стукаліна і лібрэтыст М. Алтухоў не пераказваюць усіх перыпетый трагічнага кахання Трыстана і Ізольды, а толькі намячаюць яго асноўныя вехі: выгнанне Трыстана, яго раненне, апошняя сустрэча з Ізольдай, пагібель закаханых. Але і гэтыя драматычныя падзеі не апісваюцца аўтарамі балета, пра іх распавядае лакальна, стрымана, амаль суха.

Адным кароткім жэстам пасылае кароль блазна на забойства Трыстана, толькі злёгка падымзе рукі ўслед наханаму, які пакідае яе назаўсёды, памярвела каралева, толькі лёгкае трапятанне газавыга шаліка на ветры нагадвае пра Ізольду, што кінулася ў бездань. Гэтак жа скупа, толькі некалькімі выразнымі штрыхамі абмалёўваюць балетмайстры змрочную атмосферу, якая акружае закаханых, характары морстнага караля Марка, бяздушных прывдворных, злоснага зайздроснага блазна. Гэты халодны свет нібы прыглушае, прытуляе нават само пацучце, якім жывуць героі. Страсць нідэ не пралупецца ў Трыстана — Чахоўскага і Ізольды — Карзьянковай адкрыта, бурна. Іх каханне нібы заключана ў строгія рамы класічных адзінно, апраунта ў высакародных і строгіх пластычных формы.

Ствараецца ўражанне, што восем гадоў, якія прайшлі пасля першага выканання артыстамі гэтых партый («Трыстан і Ізольда» і «Балеро» былі паказаны некалькі разоў на сцэне нашага тэатра ў 1963 годзе) зрабілі іх больш стрыманымі ў пралупленні пацучцы свайх герояў. І распалены ў мінудым вуголі цыпер быццам пакрыліся шэрым налётам. І як гэта

тут мы знаходзім і сапраўднае драматычнае напружанне, і страсці, і хваляванне, і псіхалагічную распрацоўку характараў.

І ў той жа час ні ў якім разе нельга сказаць, што балетмайстры стварылі тут толькі знешнюю ілюстрацыю да музыкі, проста харэаграфія па-свойму канкрэтызавала неатарыя з музычных вобразаў, дала ім плоць і кроў, а галоўным героем спектакля захавала ўсё ж саму музыку. Падобнае даволі нязвычайнае спалучэнне харэаграфіі і музыкі стварае своеасаблівае адчуванне балета, які ўспрымаецца як танцавальная імправізацыя на зададзенаму кампазітарам тэму, дзе сціллая і тактоўная харэаграфія дазваляе глыбей ацаніць сілу і выразнасць музыкі.

І, нарэшце, зусім у іншым каларыце вырашана аўтарамі «Балеро». Тут усё расвечана яркімі фарбамі, дышае па-веходняму таямнічай асалодай і іспанскім тэмпераментам, тут на небе гараць буйныя залатыя зоркі, з якімі супернічаюць вочы прыгажунь, тут, нібы марсіда квалі, карукаваі пенай кіпяць валаны спадніц. На музыку аднаго з самых слаўных твораў французскага кампазітара балетмайстры стварылі прыгожае і захавліваючае відовішча, дзе разрастанне, пашырэнне адной музычнай тэмы, якая ўсхвалявана і страсна гучыць у аркестры (дырыжор Ул. Машэнскі), чаканны дакладны рытм, багата інструментальных фарбаў партытуры набылі сваё бачнае ўвасабленне ў нарастанні эмацыянальнага патхнення танцоваў. У кампазіцыйным малюнку, які і робіцца ўсё больш і больш складаным, апошняя з мініячур дастойна вянчае праграму вечара.

Першая балетная прэм'ера гэтага года яшчэ раз прадеманстравала немалыя магчымасці трупы, і хоць паказаная праграма не можа, натуральна, прэзентаваць на ролю этапнага спектакля, гэтыя маленькія аднаактовыя балеты дазваляюць спадзявацца на вялікі працяг.

Ну вось і выпад, нарэшце, снег... Пачалася сапраўдная зіма. Быццам грыбы, павырасталі ў дварах снежавікі, непрыступныя ледзяныя крэпасці, і ўжо не ведаюць маці, што рабіць са сваімі неслухамі, якія прыходзяць дадому мокрыя па самыя вушы... Гэтыя тры здымкі мінчаніна Яўгена Коктыша янараз пра гэта — пра снег, пра дзяцей, пра радасць жыцця!

Вобраз гэтай гераічнай жанчыны прыцягвае да сябе ўвагу і мастакоў, і паэтаў, і кінематографістаў. Паслядоўны ва ўсіх сваіх учынках і думках рэвалюцыянер, змагар за светлыя ідэалы, яна была і застаецца натуральна адухоўленай, нават рамантычнай і, адначасова, ведала цану рэальных спраў ва ўмовах канспірацыі або на судзе, калі яна, як партыйны трыбун, адказвала на кпіны і здэскі рэакцыянераў і цемрашалаў ад палітыкі. Паказваючы такі вобраз у мастацкім творы, аўтар мае магчымасць звяртацца да глыбокага лірызму і ўзнямацца да патэтыкі, даваць канкрэтныя рэаліі сучаснай ёй рэчаіснасці і малаваць абагульненыя малюнкi... Цяпер слухачы пазнаёмліліся з вялікім музычным палатном, прывесчаным Веры Харужай. — з Другой сімфоніяй кампазітара Кіма Цесакова. Яна прагучала на хвалях Беларускага радыё. На маю думку, твор гэты заслугоўвае стаючай ацэнкі і павінен выклікаць увагу слухачоў.

Дарэчы, выконвалася другая рэдакцыя сімфоніі, якая ў параўнанні з першай, створанай у 1967 годзе, гучыць больш выразна і панідае цаласнае ўражанне. Аўтар значна скараціў другую частку твора, замяніў у першай частцы звязкі паміж галоўнай і лабочнай партыямі, карэктным чынам перагледзеў інструментальную частку. Дзякуючы гэтаму сімфонія зрабілася гарманічнай ва ўсіх частках твора, асноўныя тэмы якая набылі яснейшыя абрысы.

Першая частка сімфоніі напісана кампазітарам у форме класічнага санатнага алера. Пачынаецца яна змрочным уступам, пабудаваным на гучанні «пустых» кварт у струннай групы аркестра і літаўра. Пасля нарастання гучнасці і трывожнага ўдару звона ўсё паступова заціхае, і пачынаецца выкладанне другой тэмы, якую можна ахарактарызаваць як тэму злых сіл. Яе выконваюць медыя, а крыху пазней флейта і фягот. Пры гэтым аўтар карыстаецца прыёмам так званай «люстэркавага кантрапункта». Але гучыць акорд арфы, і пачынаецца опічная, урачыстая тэма га-

лоўнай партыі, даручаная струннай групе аркестра і пабуданая на імітацыйным прыпынку развіцця. Яна нібы прадстаўляе нам гераіню твора, мужную і непахісную барацьбітку за народнае шчасце.

Неўзабаве тэма пераходзіць да флейты-пікала і фягота, драматызуецца. Спачатку ў гэты час у драўляных інструментаў, а потым ва

рыт, які не нельга больш падыходзіць для абмалёўкі беларускай жанчыны, якой і была Вера Харужая.

Паступова на фоне асцінавай фігуры літаўра, заснаванай на рытме відазмененай галоўнай партыі, падыходзіць кульмінацыя, пасля якой гучыць распрацоўка. Яна пабудавана на лабочнай і галоўнай партыях на прычыпе кантрастнага налажэння. Пачынаюць распрацоўку

толькі не як прадвеснік трывогі і няшчасця а як заклік да барацьбы.

Кампазітар не дае літаратурнага зместу першай часткі сімфоніі. Маркуючы па «патэтычна-выбуховааа сіле» ле меладыйнай і гарманічнай мовы, гэты расказ — пра жыццё гераіні з яго нягодамі, трывогамі, радасцю барацьбы са злом і перамогай над ім. Але барацьба не скончана — наперадзе яшчэ многа гора і радасці. У другой частцы сімфоніі К. Цесакова

рументальную тэму часткі.

Трэцяя, апошняя частка сімфоніі... Яе мужную, наповыстую галоўную тэму таканатага характару на фоне асцінавай фігуры струнных выконваюць медыя інструменты аркестра. Потым ідзе распрацоўка галоўнай партыі, якую змяняе лірычная, светлая — лабочная. Кантрастная галоўная, яна нібы малое гераіню сімфоніі як чалавека, вельмі прыгожага і чыстага. Яна гучыць у габоі і вар'іруецца па прычыпах народна-песеннай поліфаніі сола скрыпкі. Потым тэма пераходзіць да струнных і пасля невялікага развіцця пачынаецца першы распрацоўачы эпізод часткі. Ён будзеца на асцінавым танатным выкладанні элементаў галоўнай партыі, развіваецца, значна драматызуецца і ў перадыкульмінацыйны момант у музыку ўрываюцца інтанцыйныя тэмы злых сіл з першай часткі сімфоніі. Усё гэта прыводзіць да кульмінацыі — другога эпізода распрацоўкі — эпізода трагічнага, нават змрочнага, але у той жа час і мужнага. Яго тэма выкладаецца струннымі ў нізкім рэгістры і інтанцыйна звязваецца з лабочнай партыяй першай часткі сімфоніі. Потым тэма нібы распылаецца, тут струнныя дзеліцца на дзеліць галасоў, пабудаваных на тэхнічных прычыпах алектарыні. Гэта нібы сімвалізуе «гібель гераіні». Але усё заканчваецца прасветленай тэмай лабочнай партыі трэцяй часткі і пачынаецца другі эпізод распрацоўкі. Раптоўна ўзнікае ў выкананні ўсяго аркестра галоўная партыя — нягледзячы на гібель гераіні, жыццё перамагае!

Так гучыць другая сімфонія рэ мажор Кіма Цесакова. Аўтар праявіў тут добрыя рысы станаўлення кампазітарскага майстэрства. І застаецца толькі падазякаваць дырыжору Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР Юрыю Яфімаву, які за гранічна сціслы рэлетцыійны час здолеў здзейсніць першы, хоць і не зусім дасканалы запіс сімфоніі. Хоцца адзначыць таксама спявачку Галіну Геніну, якая ўдала выканала сольную партыю. Трэба спадзявацца, што твор «з эфіру» пераступіць парог філарманічнай залы і набудзе канцэртнае жыццё ў выкананні аркестра, які здолее раскрыць усё багацце зместу сімфоніі. Тым больш, што чарговы пленум Саюза кампазітараў рэспублікі мркуецца адкрыць выкананнем менавіта гэтай сімфоніі К. Цесакова.

Д. ЖУРАУЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

СИМФОНІЯ ДРУГАЯ — ПРАЦЯГ ПОШУКУ

Усіх духавых гучыць тэма злых сіл, якая мае напружаны характар і пабудавана на рэзкіх нечаканых гарманічных спалучэннях. Гераіня ўступае ў барацьбу са злымі сіламі — так можна ахарактарызаваць гэты эпізод. Кульмінацыя напісана на вострых секундных гармоніях, падпарадкавана рытму другой тэмы і напамінае пра тое, што барацьба ідзе не на жыццё, а на смерць. Гэты надзвычай уражлівы эпізод нечым нагадвае прычыпы развіцця першай часткі Сёмай сімфоніі Д. Шастаковіча.

Потым палўлецца прасветленая лабочная партыя ў габоі і засурдыненых струнных у высокім рэгістры — простая задушэная тэма песеннага складу. Яе другое правядзенне, даручанае драўляным і струнным інструментам аркестра, пабудавана на прычыпах кантрапункта, калі струнныя вядуць тэму, а духавыя вычляняюць яе асобныя элементы. І зноў перад табой нібы паўстае гераіня. Мужная і ў той жа час добрая. На гэты раз яна перамагла. Далей лабочная тэма гучыць у выкананні чэлысты і скрыпкі сола ў політанальным выкладанні (скрыпка гучыць у ля міноры, а чэлыста ў мі міноры). Гэтым прычыпам чыста беларускай народна-песеннай поліфаніі, звязанай з вар'іраванай народнай песняй, аўтар наогул часта карыстаецца ў развіцці лабочнай партыі, што надае ёй нацыянальны кала-

струнныя, да іх далучаюцца флейты, потым габоі, кларнет. Тут таксама выкарыстана політанальнае выкладанне тэм. Музыка набывае драматычную напружанасць — барацьба зноў абвастраецца. Яна гучыць усё вастрэй і нечакана перарываецца воклічам фартэліна. Гэта ўносіць свежую яркую фарбу ў аркестравую мову сімфоніі. Потым трубы выконваюць тэму вельмі драматызаванай лабочнай партыі, а струнныя і драўляныя працягваюць асцінавую фігуру, якая раней была выкарыстана літаўрамі пры першай драматызацыі лабочнай партыі. Усё гэта заснавана на вострых політанальных гармоніях, якія ўзнікаюць ў пластанадобным поліфанічным выкладанні з ужываннем тэхнічных сродкаў алектарыкі. Сола літаўра завяршае кульмінацыю. Гучыць, як часова перамога, тэма злых сіл. На змену ёй прыходзіць прасветленне, і толькі літаўры пагрозна працягваюць рытм галоўнай партыі...

Узлёт струнных — як перамога жыцця над смерцю. Заканчваецца першая частка сімфоніі паўтарэннем галоўнай партыі. Тут зноў, як і ў пачатку твора, гучыць звон.

расказвае пра сваю гераіню — чалавека, жанчыну, маці.

Для лепшага вырашэння гэтай адказнай мастацкай задачы аўтар уводзіць у аркестравую тканіну твора чалавечы голас (медыя-сапрана). Частка пабудавана на кантрастным гучанні дзвюх тэм: трагічна-мужнай, інструментальнага характару, і прасветленай, для якой выкарыстана мелодыя беларускай народнай песні «Рабіна, рабіначка». Пачынае частку фягот. Ён вядзе ў нізкім рэгістры сваю партыю, пераўвасобленую ў інструментальную песенную тэму. Габоі далучаюцца да яго з тэмай песні «Рабіна, рабіначка»... Так і ўяўляеш сабе, як гераіня калыша сваё дзіця, марыць аб светлым і радасным, але мары гэтыя перабіваюцца думкамі пра нягоды і барацьбу, якія чакаюць яе наперадзе... Далучаецца струнная група, фартэліна, літаўры і ўдарныя і, урэшце, надзвычай драматычны ўступ прыводзіць да галоўнага эпізода часткі. Тут з вакалізам уступае спявачка. Музыка драматызуецца і пераходзіць у кульмінацыю, якая мадуліруецца з мі мінора ў соль мінора. Голас працягвае спяваць «Рабіну», альтаж выконваюць першую інст-

З п'яной Ліма

ДЗЕ ВЫ — БАБУЛЯ, ІЛІКО, ІЛАРЫЕН?..

Адамі з любімых маіх спектакляў у тэатры Янін Купалы — «Я, бабуля, Іліко і Іларыён». У гэтым спектаклі арганічна і незвычайна спалучаюцца глыбокі лірызм з мяккай іроніяй, нацыянальныя гравітэцыйныя каларыт — з меладыйнай беларускай мовай, таму што ў ім так нечакана раскрываюцца усё новыя і новыя магчымасці выдатных акцёраў-купалаўцаў. Вялікімі і роднымі зрабіліся нам поўная пашчоты і цеплыні бабуля ў выкананні Станюты, добры і шчыры Іларыён — Дзядошка, прастадушны і крыху бурлівы Іліко — Кармыцін, вясёлы і бесклапотны Зур'яко — Мілаванаў, які сталася на нашых вачах...

Многім маім сябрам, як і мне, таксама вельмі спадабаўся спектакль, некаторыя яго яшчэ не бачылі, але шмат чулі і марыць паглядзець. На жаль, арганізацыя гэтуго мару ім не ўдаецца. Вось ужо больш года спектакль «Я, бабуля, Іліко і Іларыён» не з'яўляецца на сцэне тэатра.

Мне асабіста хочацца паглядзець гэты спектакль яшчэ і яшчэ. Думам, што не мне адной. Можна, кіраўніцтва тэатра ўлічыць наша жаданне, і гэты назва зноў з'явіцца на афішым купалаўцаў?

Н. КРЫВАШЭВА,
студэнтка Беларускага тэатральнага інстытута.

ЧАТЫРЫ

скамарохі адзіна за адным уваходзіць у рамку кадра і прытанцоўваюць на снежна-белым фоне. Здаецца, нібы раптоўна ажыл яркія фігуркі на крохкім распыным фарфоры. Так ужо з першых хвілін новай экраннай версіі «Снягурчкі» абяцае нам нешта казачнае, вясёлае, малюнічае.

Сціпная Снягурка па колькасці сустрэч з гледачамі і слухачамі можа смела спрачацца з «самой» Кармен: яе выводзілі на сцэну драматычную і оперную, ставілі на п'янтэ ў класічным балете і на канькі — у балете на лёдзе, у кінематографіе яе бралі на вострыя алоўка мультыплікатары, а ў ігравым кіно казка пра Снягурачку абярнулася «чыстай» трагедыяй. Са Снягурчак — 1971, якая з'явілася, як ёй і належыць, напярэдадні Новага года, мы знаёмімся ў мюзікле «Вясновая казка».

У нашым кінематографіе мюзікл — жанр параўнаўча новы. Ці даўно да яго толькі прыглядаліся, ці даўно сам гэты тэрмін быў пушчаны ва ўжытак? І вось — калі ласка: уласны мюзікл вытворчасці аб'яднання тэлевізійных фільмаў «Эк-

І ЖАРТАМ, І ЎСУР'ЁЗ

ран» кінастудыі «Беларусьфільм».

Юрыя Цвяткоў — аўтар сцэнарыя, створанага па матывах вясновай казкі А. Астроўскага, і рэжысёр-пастаноўшчык у адной асобе — паглядзеў на гісторыю са Снягурчак — па-свойму, нібы жартаўліва прыжмурым вокам. Пад такім позіркам сёе-тое вызначылася больш выразна, сёе-тое наогул не ўвайшло ў фільм. У першую чаргу знікла ўсялякая падстава для сур'ёзнага разбору «справы» пра адносіны паміж Снягурчак, Мізігіром і Купавай. Не адбылася і спрэчка Мароза з Вясной, таму што сярод дзеючых асоб Мароза няма. Снягурчак (Н. Багунова) сама вырашыла свой лёс. Яна выйшла з заснежанага лесу, нібы з улоння маці-прыроды, і папрасіла берандзель узяць яе да сябе ў сабодку. Так казачны элемент у фільме пацасніўся. І ўзнікла іншая расстаноўка сіл: родны бацька Снягурчкі не паказаў нават твару свайго, а прыёмны адваяваў сабе дадатковую жыццёвую прастору на экране. У Астроўскага, як мы памятаем, Бабыль прагне да гро-

КІНО

шай, да чужога добра. У фільме ж Бабыль (А. Смірноў) больш дабрадушны. Ён не так любіць запусціць руку ў чужую кішэнь, як зазірнуць у чужую чарку. А калі сыты і п'яны, дык жадаць яму больш няма чаго.

Дзвосная метамарфоза адбываецца з царом Берандзеем. Рэжысёр і артыст Г. Віцын змясцілі акцэнт і ў гэтай ролі, і мудры цар берандзель атрымаў такім наўным і даверлівым, што міжволь выклікае ўсмішку гледача.

Ад эпізода да эпізода разумеем мы разам са Снягурчак жыццё берандзель. А жыўчы прыпяваючы (мюзікл) і тут нельга не сказаць добрага слова ў адрас кампазітара Яўгена Глебава. Яго музыка вельмі сучасная і арыгінальная, і ў той жа час у ёй захаваны інтанцыйныя рускія народныя мелодыі. Асаблівае ўражанне пакідае музычнае афармленне пралога і эпілога. У фільме спяваюць берандзель, спяваюць Лель і Бабыль (іх зразумела, дубліруюць прафесійныя спявакі). Можна толькі пажадаваць, што астатнім ге-

Кадр з фільма «Чароўна Алена» — Н. Куцінскі, цар Берандзей — Г. Віцын.

роям аўтары фільма не далі такой магчымасці.

Стваральнікі мюзікла нібы прайшлі тры чвэрці дыстанцыі, абумоўленай жанрам, і самі сабе зазначылі фініш. У гэтым, бадай, асноўны недахоп фільма. Зразумела, мюзікл не патрабуе, каб усё ад пачатку да канца было ў ім праспявана і станцавана. Але ўсё-такі пажадана, каб музычныя фрагментаў было больш, каб яны выглядалі не проста ўстаўнымі нумарамі, а арганічна ўпляталіся ў дзеянне, ды каб пры гэтым «шпы» ў пераходах ад размовы да спеваў, ад спеваў да танца і наадварот не адчуваліся. Пытанне іншага плана — як усяго гэтага дасягнуць у ідэале? Нікому не давядзецца так цяжка, як творцам лёгкага жанру!

Фільм зняты ў колеры. Зняты добра. Да-

статкова ўбачыць, як «смачна» глядзіцца ежа ў сцэне гульні, як паступова робіцца прыкметнай прыгажосць кожнай кветкі на лясной паляне. Яркія ўборы берандзель ужо самі па сабе нясуць на экран адчуванне свята. Шнада, што чорна-белае адлюстраванне на «блакітным» экране тэлевізара не перадае гледачу многіх вартасцей работы апэратара Марка Браўдэ і мастака Сяргея Бржастоўскага. Але незалежна ад колеру адлюстравання і велічыні экрана, глядач абавязкова заўважыць, што сённяшні дзень нанёс свае штрыхі на аблічча апошняй экраннай версіі «Снягурчкі». Між іншым, слова «апошняя» ўжываць у дадзеным выпадку даволі рызыкаўна. Хто ведае, якія яшчэ магчымасці для інтэрпрэтацыі толькі ў сабе старая казка?

Ірына ЗАЯЦ.

**АБМЕРКАВАЛА
КАЛЕГІЯ
МІНІСТЭРСТВА**

Калегія Міністэрства асветы БССР абмеркавала артыкул «Ду ю спін ін-ліш», які быў змешчаны ў газеце «Літаратура і мастацтва» 16 ліпеня 1971 года і падборку водгукаў на яго ў нумары за 29 кастрычніка таго ж года.

Калегія адзначыла, што газета правільна ўзняла рад пытанняў, звязаных з паліпшэннем падрыхтоўкі вучняў агульнаадукацыйных школ рэспублікі па замежных мовах. Многія вучні не атрымліваюць глыбокіх і трывалых ведаў, што з'яўляецца галоўным чынам, вынікам нізкага навукова-тэа-рэтычнага і метадычнага узроўню вучэбных заняткаў.

У радзе школ няма неабходнага вучэбнага абсталявання, у тым ліку і новых гунатэхнічных сродкаў. Не зусёды ажыццяўляецца належны кантроль за выкладаннем замежных моў з боку дырэктараў школ і іх намеснікаў па навуцальна-выхаваўчай рабоце. У рэспубліцы, асабліва ў сельскай мясцовасці, не хапае кваліфікаваных спецыялістаў па замежных мовах.

Міністэрства асветы БССР прымае меры па пашырэнні і паліпшэнні падрыхтоўкі настаўнікаў замежнай мовы з вышэйшай адукацыяй. У 1971—72 навучальным годзе ў Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя М. Горькага на гістарычным факультэце адкрыта аддзяленне з паліпшэннем вывучэннем замежнай мовы як другой спецыяльнасці. Разглядаецца пытанне аб адкрыцці ў Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце замежных моў завочнага аддзялення па англійскай і французскай мовах для выпускнікоў школ з выкладаннем раду прадметаў на замежнай мове. Усе гэтыя дасць магчымасць лепш забяспечыць васьмігадовыя сельскія школы настаўнікамі замежнай мовы са спецыяльнай адукацыяй.

Прымаюцца меры да паліпшэння арганізацыі метадычнай работы з усімі настаўнікамі замежнай мовы і асабліва з тымі, якія не маюць адпаведнай адукацыі. Прадугледжваецца, каб настаўнікі, якія маюць стаж педагагічнай работы больш як 5 гадоў, на працягу 1972—75 гг. прайшлі курсавыя і семінарскае падрыхтоўку пры Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце замежных моў, педагагічных інстытутах і абласных інстытутах удасканалення настаўнікаў.

Міністэрствам асветы БССР і Мінскім педагагічным інстытутам замежных моў зацверджаны план мерапрыемстваў па аказанні дапамогі школам рэспублікі ў паліпшэнні выкладання замежных моў. У плане вызначаны меры па абагульненні вопыту работы лепшых настаўнікаў школ рэспублікі, аказанні дапамогі настаўнікам кафедрам інстытута ў рабоце па новых падручніках, па ўкараненні больш эфектыўных метадаў навучання ў практычную работу школ, падрыхтоўцы дапаможнікаў для школ з выкладаннем раду прадметаў на замежнай мове.

У дапамогу настаўнікам выдавецтва «Народная асвета» выдала дапаможнік па французскай мове дацэнта Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў С. Б. Аблама, таліцы па развіцці навінаў вуснай гаворкі і граматыкі англійскай мовы В. І. Банко, рыхтуецца да выдання дапаможнік па літаратуры краіны, мова якой вывучаецца, для школ з выкладаннем раду прадметаў на замежнай мове.

Міністэрствам асветы БССР завозіцца ў рэспубліку ўсе дапаможнікі па замежных мовах, якія выдаюцца ў РСФСР. На 1972 год заказаны намякты плацінак да ўсіх новых падручнікаў. Аддзелам забеспячэння сістэмы Міністэрства асветы БССР даручана паліпшыць забеспячэнне школ нагляднымі дапаможнікамі і гунатэхнічнымі сродкамі.

На пачатку года запланавана пашырэнне сеткі школ з выкладаннем раду прадметаў на замежнай мове.

Калегія Міністэрства асветы БССР даручыла адпаведным упраўленням і аддзелам узамічны кантроль за станам выкладання замежных моў.

У сучасны момант Міністэрства асветы БССР, органы народнай адукацыі, метадычныя ўстанова сумесна з партыйнымі, саветскімі і прафсаюзнымі арганізацыямі вядуць спрад настаўнікаў рэспублікі работу па падтрымцы і практычнай рэалізацыі ініцыятыўныя групы маскоўскіх настаўнікаў, накіраванай на далейшае ўдасканаленне ўрока ў школе, авалоданне настаўнікамі высокім педагагічным майстэрствам.

А. КАНЦАВАЯ,
намеснік міністра асветы БССР.

Сакратар ЦВК БССР А. Хацкевіч і М. Чарот спрад сядзі Лашніцкага і Навасельскага сельсаветаў Барысаўскага раёна, 1928 год.

**НАПЯРЭДАДНІ
11-й ГАДАВІНЫ
КАСТРЫЧНІКА**

З АРАЗ каля самой Лашніцы пралегла аўтамагістраль Мінск—Масква. А калісьці праз вёску праходзіў славуці, у бярозавых прысадках, гасцінец, які звязваў Оршу і Мінск, Маскву і Варшаву. Відаць, па гэтай прычыне Лашніца стала самым вялікім, самым прыгожым і самым вядомым сялом на Барысаўшчыне. Дастаткова сказаць, што ў даўнейшыя часы тут спыняўся са сваім войскам ваяўнічы літоўскі князь Вітаўт — адзін з пагоркаў тутэйшых людзей і па сённяшні дзень завуць Вітавай гарой; 25 лістапада 1812 года тут начаваў Напалеон, уцякаючы з Масквы (у сярэдзіне мінулага стагоддзя этнографу Шпілеўскаму яшчэ паказвалі хату, дзе адграваўся французскі імператар).

У пачатку снежня 1918 года, як толькі з Барысава былі выгнаны немцы, тут адбыўся валасны з'езд Саветаў. Летам 1919 года, калі Барысаў захапілі беларускі, старшыня Лашніцкага вальканкома Аляксандр Ісакавіч Хацкевіч вадзіў у разведку члена РВС Заходняга фронту Сяргея Арджанікідзе. З Прыяміна, дзе тады стаяў штаб 16-й Чырвонай Арміі, яны за ноч прайшлі аж пад самы Барысаў.

У 30-гадах у Лашніцы быў цэнтр Прыямінскай МТС — той самай, дзе прцавала трактарыстка Таня, якой Янка Купала прысвяціў верш «Песня трактарысткі».

У 1928 годзе загадчыкам Лашніцкага нардома працаваў малады, энергічны камуніст Саша Хадасевіч, брат вядомай французскай мастачкі Надзеі Лежэ, беларускі па паходжанні. Саша быў здольны мекстак, палымяны прамоўца, добры спявак, дасціпны канферансье, таленавіты арганізатар. У тым дакалгасныя часы сельская моладзь жыла ў чаканні чарговага кірмашу. У адной вёсцы кірмашавалі ў гонар святога Пятра, у другой — святога Міколы ці тройцы. Дарослыя ішлі «на Іллю» ў другую вёску «ў піва», з тым, каб «на пакровы» наладзіць такое ж «піва» ў сябе дома. А моладзь была рада ў гэтакія дні выпіць і пагуляць на ігрышчы. Як правіла, ігрышчы канчаліся бойкамі. П'яныя хлопцы адной вёсцы каламі ламалі рэбры і галовы хлопцам з іншай вёскі. Без ахвяр не абыходзіўся, бадай, ніводзін кірмаш.

У Лашніцы па традыцыі кірмаш ладзіўся ў дзень святога Міхайлы (21 кастрычніка). Туды за два дзень гэтага «свята» Саша Хадасевіч сабраў лашніцкую камсамольскую ячэйку. Адкінуў з імба прыгожых кучары, абвёў сінімі вачыма хлопцаў і дзяўчат:

— Колькі гадоў у нас існуе Савецкая ўлада?
— Адзінаццаць! — адказваў хтосьці.
— Дзесяць гадоў і адзінаццаць месяцаў, — удакладніла дзяўчына, якая любіла ва ўсім быць дакладнай.

— Правільна! — падхапіў Саша. — Роўна праз месяц мы будзем адзначаць адзінаццатую гадавіну Кастрычніка. А трохі раней, праз паўмесяца, у Лашніцу сыйдуцца і з'едуцца людзі на кірмаш. Дык няужо мы дапусцім, каб напярэдадні нашага вялікага свята нашы людзі адурманьвалі сябе сіваухай і потым калечылі адзін аднаго?

— А што мы, Саша, можам зрабіць? Адмяніць Міхайлаў дзень? Ці забараніць людзям збірацца ў гэты дзень у Лашніцы?

— Адмяніць і забараніць — не наша функцыя! А вось ператварыць п'яны кірмаш у дзень культурнага адпачынку ці, скажам, у свята ўраджаю мы павінны паспрабаваць.

Думка спадабалася. Пасыпаліся прапановы:

— Бесплатна пакажам «Мікітаў лапаць»!
— Хорам спяём новыя песні!
— Гульні наладзім!
— Танцы пад гармонік, скрыпку і цымбалы!
— Я прачытаю верш Крапівы «Сымон і самагон»!
— А я — «Босыя на вогнішчы»!

Саша ледзь паспяваў запісваць. Раптам ён палажыў аловак, адкінуў кучары. У яго прамяністых вачах гарэў агонь натхнення.

— Слухайце, малыцы, і вы, дзяўчаткі! А што, калі мы запрасім да сябе Міхаса Чарота?

— Запрасіць можна, але ці прыедзе?

— А мы напішам ліст нашаму земляку, сакратару ЦВК Аляксандру Ісакавічу!

Хай сам прыедзе і Чарота прывязе!

— Правільна, Саша! Давай зараз жа і напішам. Пачынай: «Дарагі наш зямляк Аляксандр Ісакавіч...»

Праз некалькі дзён ад сакратара ЦВК БССР А. І. Хацкевіча прыйшоў адказ: ініцыятыву падтрымліваю, прыедзем 20 кастрычніка, перад «Міхайлам»...

У прызначаны дзень з Мінска ў Лашніцу прыехалі А. Хацкевіч і М. Чарот, а разам з імі загадчыца жэннадзела Сапун, юрыст Зісман, урачы Лявоў і Нейфах і інш.

Увечары лашнінцы запоўнілі нардом. З пачцівасцю і любоўю пазіралі яны на Аляксандра Ісакавіча, былога свайго старшыню вольна-канкома, і на славутага аўтара «Босыя на вогнішчы». А. Хацкевіч, расказаў людзям пра тое, што робіцца ў свеце і ў Савецкай краіне, заклікаў землякоў здзейсніць лешнінскі запавет аб кааперацыі. Затым М. Чарот чытаў сваю паэму «Беларусь лапцюжыня». Усе слухалі, баючыся паварушыцца. Калі ж паэт дайшоў да радкоў:

А па гораду
Сын яго рухае,
Рухае горда,
Па бруку ботамі;
Ад працы у мазалях
човчок...
рука...
А на грудзях яго
значок
Прыгожа здзе:
ЦВК, —

у перапоўненай зале ўзарваліся воплескі. Людзі пляскалі ў далоні і пераводзілі позіркі з Чарота на сына беднай Сачыхі, на піняку

якога пунсавеў значок члена ЦВК...

Затым камсамольскі драмгурток паказаў папулярную ў тым гады камедыю М. Чарота «Мікітаў лапаць».

Пасля спектакля шчаслівы Саша Хадасевіч аб'явіў, што на гэтым «свята востені і ўраджаю» не канчаецца, што заўтра «Мікітаў лапаць» будзе паказан зноў. Апрача таго, сакратар ЦВК БССР і першы беларускі пралетарскі пясняр, а таксама юрыст і ўрачы, што прыехалі разам з імі, будуць адказваць на розныя запытанні.

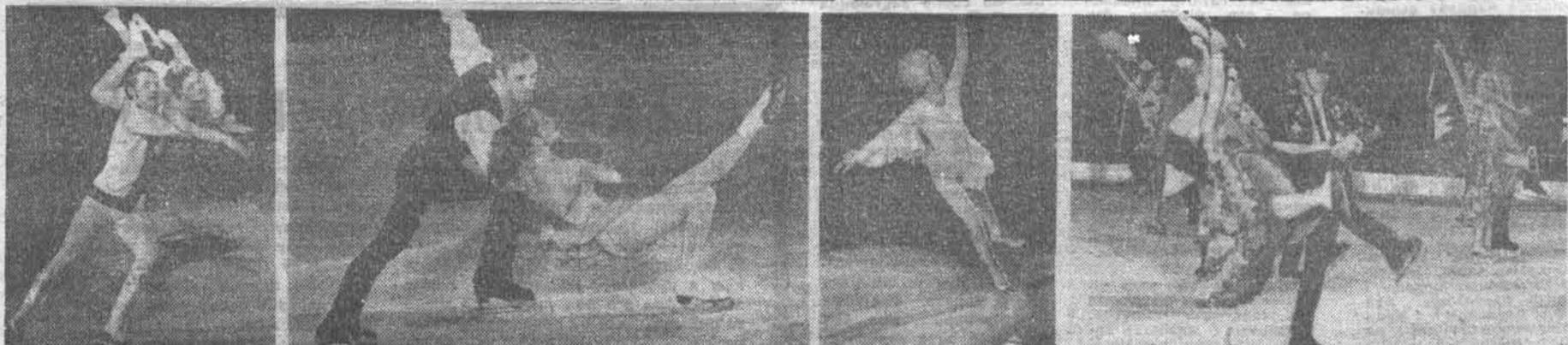
Назаўтра, у дзень святога Міхайлы, жыхары Лашніцы і навакольных вёсак з самага ранку хлынулі не ў царкву, а ў нардом. На маляўніцкай сцэне зноў ішоў «Мікітаў лапаць», выклікаючы шчыры рогат гледачоў, а ў суседнім пакоі, дзе была канцільярыя сельсавета, з людзьмі гаварыла Сапун, юрыст Зісман тлумачыў савецкія законы і пісаў розныя заявы; побач, у другім пакоі, Аляксандр Ісакавіч і Міхась Чарот разбіралі заявы і скаргі. Некаторыя пытанні вырашаліся тут жа, на месцы. Урачы Нейфах і Лявоў прымалі ў мясцовай амбулаторыі хворых...

У той дзень у Лашніцы на вуліцы не было ніводнага п'янага. Не было і боек...

Прыезд у Лашніцу А. І. Хацкевіча і Міхаса Чарота дагэтуль памятаюць усе з жыхароў вёскі, якім пераваліла за пяцьдзесят. З добрым пачуццём прыгадваюць яны «кірмаш» 1928 года.

Хочацца дадаць да расказанага яшчэ вось што. Праз два з паловай тыдні пасля ад'езду М. Чарота і А. Хацкевіча, у 11-ю гадавіну Кастрычніка, у Лашніцы была ўрачыста адкрыта на арцельных пачатках мастацкага майстэрня па вырабе дываноў і паясоў. Гэта быў першы крок, які лашнінцы зрабілі па шляху ажыццяўлення лешнінскага плана кааперацыі.

Р. ХАЦКЕВІЧ,
г. Днепрапятроўск.

«Рытмы вяснянага горада» — так называецца праграма Ленінградскага балета на лёдзе. У праграме калектыву — «Вальс нявесты», «Рускі танец», «Самацвенты», «Сільва», «Бела снежка і сем гномаў», «Цыганскі танец», «Мая чароўная лэдзі» і многа іншых танцаў. На лёдзе выступаюць майстры спорту: Л. Літвіненка, А. Шангін, Н. Рыбанова, М. Падольская, І. Корына, В. Ельчын, Я. Нікіфарова, А. Якаўлеў, У. Шаўліноў. Галоўны балетмайстар калектыву К. Баярсні, галоўны дырыжор Л. Кархін.
На гэтых здымках вы бачыце фрагменты з танцаў: «Класічны дуэт» (А. Якаўлеў, Н. Рыбанова), «Раманс» (А. Шангін, Л. Літвіненка), «Завабуні» (М. Падольская) і харэаграфічнага жарту «Амаль Кармэн» у выкананні артыстаў балета.

Фота Ул. КРУКА.

САМ-НАСАМ З КНІГАЙ І ЧЫТАЧОМ

КНІЖЧЫН дом. У ім — кнігі і гаспадыня. Колькі дабраты, умення і педагагічнага таленту трэба гэтай гаспадыні — бібліятэкару, каб дзеці палюбілі чароўны свет кнігі.

Вось Світалаўская сельская бібліятэка на Уздзеншчыне. І памяшканне старое, і ўмовы для работы не самыя спрыяльныя, а няма адбою ад дзяцей. Раіса Федараўна Дубовік заўсёды прыдумае што-небудзь незвычайнае — то ранішнік-сустрэчу з пісьменнікамі, то экскурсію па родным калгасе, то канферэнцыю па цікавай кнізе. Гаспадыня невялічкага кніжчынага дома бываюць былія ўдзельнікі Айчыннай вайны, калгаснікі.

Розныя формы работы з чытачом ёсць і ў нашай бібліятэцы: гутаркі па матэрыялах XXIV з'езда КПСР, тэматычны «Клуб вясёлых і значодлівых», сустрэчы з прадстаўнікамі розных прафесій. У краязнаўчым гуртку «Я люблю вас, сцежкі Уздзеншчыны любай!» сабраны матэрыялы аб мінулым і сучасным раёна, выстаўка «Пісьменнікі і паэты Уздзеншчыны». За апошні час гаспадыня бібліятэкі былі Аўр'ян Дзеружынскі, Анатоль Чаркасаў, Аляксей Пальчэўскі, Тамара Цулукідзе. Многія пісьменнікі прысылаюць маленькіх уздзенцам свае новыя творы. Нядаўна атрыманы з аўтографамі і цёплым пажаданням абзорнік вершаў Эдзі Агняцкі і гістарычная апавесць «Кастусь Каліноўскі» Аляксея Якімовіча.

Але мне хочацца спыніцца на нашых недахопах. Многія з іх ідуць ад недахопу кадраў. І не толькі таму, што не хапае ўстаноў, якія выпускаюць спецыялістаў. Нярэдка вышукнікі гэтых устаноў маюць самае прыблізнае ўяўленне, як працаваць з дзецьмі. Прыходзіцца вучыць гэтаму ўжо ў бібліятэцы. Сямінары, нарады, практыкумы праводзіцца даволі рэдка, раз у квартал, а людзі ў большасці працуюць без спецыяльнай адукацыі наогул. Добрую ролю павінны б адыграць рэгулярныя метадычныя выезды на вёску работнікаў раённых дзіцячых бібліятэк. Але планавыя выезды арганізаваць якраз і няпроста — свайго транспарту бібліятэкі не маюць, а аддзельны культуры не заўсёды дапамагаюць. Ды і метадыстаў у штатах дзіцячых бібліятэк пакуль што няма.

Апошнім часам у некаторых сельсаветах наглядаецца тэндэн-

цыя да перагрузкі бібліятэкараў пачатковымі заняткамі. Маўляў, ты і шавец, і кравец, і на дудзе іграец. Няма гаворкі, культасветустанова павінна быць правай рукой мясцовых Саветаў у правядзенні палітычнай партыі. Але ж даўно адышлі ў нябыт гадзі, калі сельскі бібліятэкар быў адзіным інтэлігентам на вёсцы. Дык ці так ужо патрэбна, каб сёння гэты бібліятэкар замыкаў на замок кнігі і ішоў на тыдзень — два перапісваць жывёлу, збіраць нейкія звесткі, нарыхтоўваць бульбу ў насельніцтва і г. д., робячы, безумоўна, патрэбную справу, але за кошт недаробак у сваёй асноўнай, ідэалагічнай рабоце?

Не пераваліся, на жаль, яшчэ і заўзятая загадчыкі аддзелаў культуры, што дзеля «ўмацавання» раённага хору прымушаюць сельскіх бібліятэкараў кожны тыдзень (а то і па два разы на тыдзень) ездзіць у райцэнтр на рэпетыцыі. У гэты час на дзвярках сельскай бібліятэкі вісць замок, і дзеці, па таптаўшыся, ідуць запаняць вольную хвіліну чым папала...

Трывожыць і тое, што часам бібліятэкара ператвараюць у нейкага канторчыка, які піша і перапісвае паперы. Дзе ўжо тут да прапаганды кнігі, газеты, часопіса!

Даўно вядома, што бібліятэкар пачынаецца тады, калі застаецца сам-насам з кнігай і душою чытача. Праўда, для гэтага мала быць чужым, уважлівым да чужых запатрабаванняў. Патрэбны яшчэ і багатыя веды, якія штодзень папаўняюцца знаёмствам з новай літаратурай.

Давайце прызнаемся шчыра: а ці не было ў нас выпадкаў, калі, рэкамендууючы юнаму чытачу твор, мы хвалілі яго, не ведаючы нават, пра што там напісана: «Вазьмі, гэта цікава». Першы раз хлопчык ці дзлчынка слухаліся. Нават другі—з за аўтарытэту. А ўжо трэці—выбачайце! Асабліва, калі побач сябар, які наступае на насок чаравіка і паказвае ў другі бок, на абшар-

паную «шпіёнскую» зачытаначку.

Відаць, нельга перапрацаваць для сябе ўсё, што выходзіць у друку і трапляе на паліцы. Але ж існуюць розныя віды бібліяграфіі, усялякія інфармацыйныя бюлетэні, спісы, анатаваныя карткі, рэфераты, кніжныя палічкі ў перыёдыцы. Ці часта мы карыстаемся ім?

Агульнаадукацыйная школа перайшла на новыя праграмы. Шматпрадметнае навучанне пачынаецца ўжо з чацвёртага класа. Павялічыць запас ведаў, прывіць цікавасць да знаёмства з асновамі навук — дапамагчы школьнікам у гэтым павінны і мы, бібліятэкары. Калі ў настаўніка па адным прадмеце маецца адзін-два падручнікі, ды і тыя часам занадта сухія, «дарослыя», то ў бібліятэкара — дзесяткі выдатных кніг, напісаных майстрамі сваёй справы. Бяда ў тым, што мы яшчэ далёка не выкарыстоўваем нашы магчымасці.

У чым «сакрэт» поспеху многіх бібліятэк на рабоце з юнымі чытачамі? Мне здаецца, у цікавым занятку. Меў рацыю А. Макаранка, калі гаварыў, што без жывой справы няма дзіцячага калектыву. У рабоце Уздзенскай дзіцячай бібліятэкі такой жывінкай быў спачатку гурток «Разведчыкі прыроды», удзельнікі якога займаліся вывучэннем кніг аб прыродзе, паходамі па родным краі і інш. Пазней на змену прыйшоў «Клуб сяброў кнігі». Прыйшоў не таму, што тема прапаганды роднай прыроды адышла на задні план, а таму, што нельга ж увесць час ездзіць на адным, ніхай сабе і цягавітым коніку, патрэбна шукаць нейкія новыя формы згуртавання актыву. «Сябры кнігі» не толькі абмяркоўвалі прачытанае, праводзілі дыспуты, канферэнцыі, але і афармлялі кніжныя выстаўкі, паліцы, альбомы, дзяжурныя на абанемце і ля каталогаў, дапамагаючы навічкам і

малодшым чытачам выбраць патрэбную кніжку. Выпускаялі яны і насценную газету «Голас чытача» з пастаянным сатырычным кутком «Мыйдадзір». Зрабілі некалькі выпускаў лукавога часопіса. І, нарэшце, узнік гурток «Чырвоныя следпаты», які на працягу некалькіх гадоў сабраў каштоўныя матэрыялы пра партыйна-партызанскае падполле на тэрыторыі Уздзенскага раёна, пра юнага партызанскага разведчыка Кастуса Будніка. Большасць хлопчыкаў, якія ўдзельнічалі ў следпатыцкім пошуку, пасля заканчэння школы пайшлі ў вайсковыя вучылішчы.

За апошнія гады вырасла асноўнае наша багацце — бібліятэчныя фонды. Палепшыліся памяшканні, узрасла матэрыяльная база.

Але галоўнае ў тым, што сам маленькі чытач непазнавальна змяніўся за апошнія гады.

Мне ўспамінаецца той час, калі варта было паказаць у бібліятэцы дыяфілім — і дзеці валам валілі, гатовы былі выслухаць «у нагрук» любую гутарку або нават даклад. Цяпер жа ўключыў тэлевізар — і глядзі казку, дзіцячы фільм або адпраўляліся ў цікавае падарожжа па ўсіх краінах свету.

Вядома, ні тэлевізар, ні рэпрадуктар не заменіць кнігу. Але факт застаецца фактам, за апошнія гады ўмовы работы дзіцячых бібліятэк змяніліся, сталі больш складанымі. Цяпер ужо нельга падмяняць жывую работу з дзецьмі папярвым вадаспадам справаздач, звадак, розных даведак, дакладаў. І таму не валавы рост голых статыстычных лічбаў, не пагоня за колькаснымі паказчыкамі павінны класіфікаваць аснову нашай работы, а ўменне актывна прывіваць падлеткам любоў да спадчыны Кастрычніка, да роднага слова, да шматнацыянальнай культуры савецкай краіны.

Д. СЛАУКОВІЧ,
загадчык Уздзенскай раённай дзіцячай бібліятэкі.

ГОСЦІ МІНСКА

З ГЛЫБІНЬ СТАГОДДЗЯЎ

Гасце святло. У чыгуных кандэлябрах калышучца агеньчыні свечак, нібы улоўліваючы дыханне залы. Хаваючы нейкую адвечную таямніцу, публіскаюць трубы аргана.

У зале ўрачыста гучыць мадрыгал «Змучаны каханнем, зяртаюся да зорак» Італьянскага кампазітара эпохі Ад-аджэння Монтэвердзі.

Увесь вечар маскоўскі ансамбль «Мадрыгал» (мастацы іраўнік — Андрэй Валконскі) выконвае старадаўнюю музыку. У гэтага калектыву такая задача — знаёміць слухачоў з дабахавскай музыкай. Днямі ансамбль быў гасцем сталіцы нашай рэспублікі — Мінска. У першым аддзяленні гучала музыка Італіі, у другім — Англіі і Іспаніі.

Чатыры вільянсіка для аргана і ударных невідомых аўтара эпохі настальскіх караблёў выконваюць арганіст Барыс Берман і ударнік Марк Пякарскі. Недазе ў запасніках памяці ўзакрасае гісторыю змагання іспанцаў з іншаземным нашэццем. Можна, пра гэта расказае невідомы аўтар? Успамінаецца «Іспанская балада» Ліона Фейхтвангера...

Музыка — лёгкая, як іспанскія каруні, то раздолная, шчодрая, глыбокая — западае ў душу. Артысты арыястра выдатна адначаюць стыль эпохі, характар тагачасных людзей і ўмеюць расказаць пра гэта слухачам. І хоць творы выконваюцца на мовах арыгіналаў, усё на-

дзіва зразумела, даходзіць і хвалюе. Як заўсёды пры сустрэчы з сапраўдным мастацтвам. Саматы, дуэты, мадрыгалы, сюіты Фрэскабальдзі, Банк'еры, Персела, Доўленда, Фуэнльяны і іншых вядомых і невядомых аўтараў таіня меладыйных, прыгожых, багатых, што запамінаюцца з першага разу, застаюцца ў памяці.

Што ж датычыць «налектыву» выканаўцаў, тут слова кампазітара і арганісту Алегу Янчанку: — Гэта ўнікальны па культуры ансамбль. Калі можна так сказаць, ансамбль сусветнага класа. Кожны спявак варты асобнай размовы, рэцэнзіі, сур'ёзнай увагі крытыкаў. Дастойныя іх і артысты арыястра. Асабліва хочацца адзначыць ударніка М. Пякарскага, надзвычай адоранага музыканта. Душа ж гэтага ансамбля — яго іраўнік Андрэй Валконскі. На маю думку, гэта адзін з найбольш цікавых сённяшніх музыкантаў і кампазітараў...

Эпоха Адрэджэння дала свету выдатнейшых пісьменнікаў і мастакоў. Менш мы ведаем пра музыку той пары. Менавіта ў гэты перыяд узрасла мастацтва вакальнай і дакальна інструментальнай поліфаніі, узнікаюць розныя жанры свецкага музычнага мастацтва.

У паўцёмнай зале цішыня. Гучыць мадрыгал «О, жорсткая пакута». Блшшумна адзін за адным знікаюць выканаў-

цы. На сцэне застаюцца толькі Рузанна і Карына Лісіцылі. Яны спяваюць песню англійскага кампазітара Джонса «Улі скажаў сваёй матульцы». Іх змяняюць Барыс Яганнаў, потым Лідзія Давыдава і Аляксандр Туманаў. Ларыса Плягорская. Цяжка вылучыць каго — небудзь са спяваючых, калі яны спяваюць паасобку, і цудоўна дапаўняюць адзін аднаго ў ансамблі.

Нацэрт закончыўся. На вуліцы — імклівае XX стагоддзе. Прыемна ўсведамляць, што усё цудоўнае, што ствараецца сёння, таксама будзе вечно жыць, як жыве зараз дзівосная музыка Адрэджэння.

Ірына ПІСЬМЕННАЯ.

ПОМНІКІ ГОМЕЛЯ

Гістарычнае мінулае Гомеля, яго рэвалюцыйная, баявая і працоўная слава адлюстраваны ў шматлікіх помніках горада. Першую спробу апісаць і пазнаёміць з імі чытачоў зрабілі работнікі выдавецтва «Полымя», якія выпусцілі надаўна ў свет брашуру, а дакладней фотаальбом «Помнікі Гомеля». Складальнікі альбому — супрацоўнікі Гомельскага абласнога краязнаўчага музея. У альбоме змешчаны помнік У. І. Леніну, скульптурны ансамбль «Ля вечнага агню», манумент гомельскіх камунарам і танк «Т-34». Да выдатных мясцін горада аднесены былы палац Паскевічаў, Ільінская царква XVIII стагоддзя, паліяўнічы домік Румянцава і іншыя.

М. ГАТОУКІН.

З МІНУЛАГА

«БЕЛАВАЛОСЫ КОНСУЛ»

Неяк у рукі мне трапіла кніга «Труды членов Рижской духовной миссии», выдадзена ў 1857 годзе ў Пецярбургу. Зацікавіла мяне асоба яе аўтара — нашага земляка, беларуса Я. Гашкевіча. Пашукаўшы ў бібліятэках, я знайшоў некаторыя іншыя звесткі пра яго лёс, ганарозую місію за рубяжом, дзе ён прадстаўляў нашу краіну.

Язэп Антонавіч Гашкевіч быў першым рускім консулам у Японіі. Сямігадовае дзейнасць яго на гэтай пасадзе шмат у чым спрыяла добразумедскім руска-японскім адносінам.

Нарадзіўся Я. А. Гашкевіч у 1814 г. у Мінскай губерні ў сям'і небагатага свяшчэнніка. За ініцыятыву першага перакладу «Старога Запавету» на рускую мову Я. Гашкевіча, які тады вучыўся ў Пецярбургскай духоўнай акадэміі, паслалі ў Пекін, дзе ён правёў дзесяць гадоў у складзе рускай духоўнай місіі.

Увосень 1852 г. Я. Гашкевіча прызначылі перакладчыкам адмірала Я. Пуцяціна, які накіроўваўся ў Японію для заключэння дагавора. Гашкевіч прымаў актывны ўдзел у перагаворах Пуцяціна з японскімі ўладамі і ў

НА СТАРОНКАХ сусветнага друку зноў з'явілася імя нацысцкага ваяводы, які бесследна згинуў 1 мая 1945 года. Многія гады ён быў галоўнай фігурай сотняў газетных артыкулаў, перадач па радыё і тэлебачанні. Гаворка ідзе пра Марціна Бормана, аднаго з найбліжэйшых супрацоўнікаў Гітлера. Пасля памятнага авіяпадарожжа Геса ў Англію Борман стаў першым нацысцкім фіюрэра і начальнікам канцэлярыі фашысцкай партыі.

Ажыўі ўспаміны прэз Бормана не абы хто, а Рэйнгард Гелен, генерал у адстаўцы, былы шэф бундэснарых-тэндэнцаў—бонскай разведкі. Гелен запісаў мемуары, якія цяпер, з яго нагоды, публікуюцца ў газеце «Вельт» у выдавецтве Шпрынгера — газеце, апазіцыйнай да ўрада Бранта. У сваіх мемуарах Гелен, натуральна, піша і пра Бормана, нават у адным з раздзелаў сьведчыць, што Марцін Борман «быў савецкім агентам і пасля другой сусветнай вайны ў строгай тайне працаваў у Савецкім Саюзе спецыяльна на нямецкіх п'янінах аж да сваёй смерці ў 1969 годзе».

Сусветны друк прыняў сьведчанне былога гітлераўскага генерала з немалымі сумненнямі. Газеты палічылі патрэбным без якіх-небудзь каментарыяў зазначыць, што кіраўнік нацысцкай антысавецкай шпіёнскай службы пасля разгрому гітлераўскага рэйха адразу ж паступіў на службу да амерыканцаў, а пазней, у час канцлерства Адэнаўэра, стаў шэфам заснаванай тады бонскай разведкі.

НАТАТКА «НЬЮ-ЙОРК ТАЙМС»

Калі ў заходнегерманскіх, англійскіх і амерыканскіх газетах з'явілася новая версія гісторыі Бормана, «Нью-Йорк таймс» змясціла цікавую нататку: «Асобы з блізкага акружэння генерала Гелена, якія добра ведаюць склад яго мыслення, заявілі, што генерал, якому 60 гадоў, выступае супраць таго, каб яго погляды былі выкарыстаны ва ўнутраных заходнегерманскіх супрацьстаяннях, і таму адыходзіць на задні план» (Гелен адмовіўся асабіста весці перагаворы наконт правоў на замежныя выданні сваёй кнігі і даручыў гэта дырэктару мюнхенскага выдавецтва «Хазэ і Келлер» Фолькеру Гансену. Бацька Гансена ў час другой сусветнай вайны быў афіцэрам шпіёнскай службы Гелена). «Ці гэта было спраўдана жаданнем Гелена? Навоўва паведамленні наконт рукапісу мемуараў сведчаць зусім пра іншае. У сваіх мемуарах Гелен, апісваючы шпіёнскія аперацыі, часоў другой сусветнай і халоднай вайны, падрабязна характарызуе палітычны і ваенны мэты Савецкага Саюза на бліжэйшыя дваццаць год і ў той жа час патрабуе тэрмінова павялічыць колькасць узброеных сіл Захаду, каб затармазіць пашырэнне камуністычных улляваў. Разважанні Гелена ўказваюць на тое, што негерманскія ўсходнія палітыкі заходнегерманскага канцлера з удзячнасцю прымуць мемуары Гелена, бо іх будзе сапраўды цікава вывучаць іх характарыстыку адносіны да савецкага блока», — піша «Нью-Йорк таймс».

Вось гэты і галоўнае: шэф шпіёнскай службы Гітлера, Далеса і Адэнаўэра, у палітычных поглядах якога ніхто ніколі не сумняваўся, цяпер спрабуе даць у рукі праціўнікам урада Бранта неабходную зброю.

ПАКАЗАННІ СВЕДКАЎ

Нават у заходніх газетах, далёка не прыхільных да Савецкага Саюза, верагоднасьць «сенсацыі» выклікала пэўныя сумненні. Яны перш за ўсё пачалі рэканструяваць гісторыю знікнення Бормана на падставе паказанняў сведкаў. Адыкіт з іх быў нацысцкі статскратар Хаўман. Ён сказаў, што 1 мая 1945 года ў 10 гадзін вечара Борман пакінуў сад бункера Гітлера ў суправаджэнні правадыра нацысцкага моладзі Артура Акс-

мана, шафера Гітлера Кемпі, урача Гітлера Штумпфегера і яго, Хаўмана, і накіраваўся да Відэндамерскага моста над Шпрэе недалёка ад чыгуначнай станцыі Фрыдрыхсграб. На другім баку моста ўжо стаялі савецкія танкі. Борман спадзяваўся з дапамогай некалькіх нямецкіх танкаў і бронемашын паспрабаваць прабіцца.

Кемпка паказаў: «Нямецкія танкі рушылі па мосте за танкамі. Борман ішоў за ім. У танк трапіў снарад. Пачуўся выбух. На тым месцы, дзе быў Борман, ступала нае».

Аксман заявіў наступнае: «Набылі боепрыпасамі «тыгр» узарваўся. Страшэнны выбух кінуў мяне на зямлю. Інстынктыўна я шукаў ратунку ў варонцы ад снарада. Там ужо былі Борман, доктар Штумпфегер, доктар Хаўман і іншыя. Усе былі цэлыя і здаровыя. Мы разважалі, як выбра-

«Мы ўжо атрымалі звесткі, — сказаў кіраўнік пракуратуры, — паводле якіх Борман пабываў амаль ва ўсіх дзяржавах свету. Аднак найбольшая частка інфармацыі ўказвае на Лацінскую Амерыку».

Ён дадаў яшчэ, што ў час дзесяцігадовага следства па справе Бормана генерал Гелен не даваў следчым ніякіх звестак.

І трываць пакуль што ніхто не можа атрымаць 100 000 марак за адшуканне Марціна Бормана, усё ж такая сума знайшла сваёйце гаспадарка — імяна столькіх выпадкаў гаспадарка «Вельт» генералу Гелену за публікацыю яго мемуараў. Пра будучыя мемуары мы ведаем яшчэ, што згадвае выдавецтва «Хазэ і Келлер» мяркуе прадаваць кнігу ў 460 старонак за 28 заходнегерманскіх марак. Відаць, фірма закліпа ў генерала Гелена

І такое пісалася ў студзені 1944 года! У нататках 1942 года (іх цягуе Джозэф Вулф у сваёй кнізе «Трэці рэйх і яго мысліцелі») Борман піша: «Славяне павінны працаваць толькі на нас. Калі нам яны ўжо не будуць патрэбны, мы прымусім іх паздыцца... Разнажэны славян не пажадана. Яны павінны ўжываць сродкі супраць цяжарнасці альбо рабіць прымусовыя аборты — гэта больш, тым лепш. Адукацыя ў іх выпадку — рэч небяспечная... З харчавання яны атрымваюць толькі самае неабходнае. Мы — паны, прывілеі — для нас».

АБСАЛЮТНЫ КАНТРОЛЬ

Альберт Цолер у сваёй кнізе «Гітлер у прыватным жыцці», якая выйшла ў 1949 годзе ў Дзюсельдорфе, падрабязна высвятляе сапраўдную ролю Бормана і яго ўплыў. Ён канстатуе, што Борман са сваім і так велізарным уплывам пасля палёту Геса ў Англію гаварыць моцна павялічыў свае правы надзвычай па ўсіх павялічана нацысцкай партыі і дзяржавы. Ён асабіста кантраляваў усё дакументы і лісты, якія ішлі да Гітлера, ён вырашаў, хто можа трапіць у канцэлярыю фіюрэра. «Вакол Гітлера ён пабудоваў сапраўдную кітайскую сцяну, за якую пускалі толькі таго, каму даваў дазвол Борман».

ГІТЛЕР ПРА БОРМАНА

Сам Гітлер часта называў Бормана сваім найвыдатнейшым супрацоўнікам. Генрых Гофман («прыдворны» к-тогафрэнх нацыстаў), які выдана ў 1955 годзе ў Лондане кнігу «Гітлер быў маім прыяцелем», зазначае, што гэты «прыяцель», калі яны гаварылі нядоўга пра Бормана, заўважыў: «Каб выйграць вайну, мне патрэбен Борман. Хто супраць Бормана, той супраць мяне».

Цолер у згаданай кнізе прыводзіць гутарку, у якой Гітлер так ахарактарызаваў уласцівасьці аднаго са сваіх найлепшых людзей: «Планы Бормана апрацаваны так старанна, што я магу сказаць толькі «не» альбо «так». З ім за дзесяць хвілін я разглядаю тое мноства папер, на якія з іншым патрэбна было б некалькі гадзін. Калі я скажу тое «нігада», то магу быць упэўнены, што так і будзе».

Многія гістарычныя працы і ўспаміны пра часы нацызму спраядавалі канстатуюць, што Марцін Борман быў самым неміласэрным і бязлітасным чалавекам.

Заходнія газеты і часопісы цяпер прыгадваюць чытачам мемуараў Гелена такі істотны факт: нюрнбергскія ваенныя трыбуналы, які ў свой час судзілі галоўных ваенных злачынцаў, імяна па патрабаванні савецкага галоўнага абвінавачвання выкарыстаў смерць праз павешанне адсутнаму Марціну Борману.

ГЭТА НЕ ГІСТОРЫЯ

Што да савецкай пазіцыі, то пасля апублікавання фантастычнай Бязгрудзіцы карэспандэнт ТАСС Юрыява Карнізіца канстатуе: «Незвычайна, што вядучая газета канцэрна Шпрынгера, якая адлюстроўвае погляды заходнегерманскіх мілітарызмаў колаў — «Вельт» — купіла правы на публікацыю нататкаў Гелена. Гэтыя колы сёння, калі ў Еўропе прыкладваюцца такія намаганні для разрадкі напружання, не саромеюцца выкарыстаць любыя сродкі, каб перашкодзіць гэтаму».

Журналіст Маеўскі падкрэсліў: «Гэта зусім не гістарычнае даследаванне. Мемуары шэфа шпіёнажэ ўваляюць сабой сумесь атруты, а іх мэта вельмі празрыстая: гэта спроба ўбіць нож у спіну ўсходняй палітыцы заходнегерманскага ўрада».

Генерал Рэйнгард Гелен, якога Гітлер прызначыў кіраўніком антысавецкай шпіёнскай службы «Фрэмдз Геерэ Ост», быў вядомы тым, што яго людзі ўмелі фальсіфікаваць дакументы, шыкоўна, з правакацыйнымі мэтамі, «прыгладжвалі» факты, а цяпер спрабуюць з такімі трукамі прыйсці на даламогу сваім палітычным прыяцелем — заходнегерманскім краінам правым. Хаця мемуары яшчэ не выйшлі асобнай кнігай, водгукі на іх пераканаўча сведчаць: такая дапамога малой чаго варта.

Са славаўнай перадачай А. МАКЭВІЧКА

Калектыў Міністэрства культуры БССР выказвае спачуванне супрацоўніцы міністэрства Чучававай Т. І. з прычыны напастаўшай яе влікага гора — смерці бацькі.

Б Л Е Ф Г Е Л Е Н А

ца з Берліна... Борман і доктар Штумпфегер адлучыліся ад нашай групы і накіраваліся на Інавалідэнштрасэ. Мы пайшлі следам. На Інавалідэнштрасэ чулася моцная перастрэлка. Мы ўжо амаль перайшлі мост, калі ўбачылі на зямлі двух чалавек. Гэта былі Марцін Борман і доктар Штумпфегер. Яны ляжалі наўзніж, раскінуўшы рукі і ногі. Я дакрануўся да Бормана, ён не вярнуўся, не дышаў. Я не бачыў на ім ні рэз, ні крыві. Стрэлліна працягвалася, мы павінны былі спяшацца...»

У 1961 годзе Ідзін чалавек, які жыў у ваколіцах Асбрука, гаварыў, што восенню 1945 года дапамагаў Марціну Борману ўцячы з лагера Ваеннапалонных у Шлезвіг-Гальштэйне ў Аўстрыю, у манастыр каля Вінтгаўу у Паўднёвым Ціролі. Петэр Франц Кубайнскі (пазней яго арыштавалі ў Інсбруку) яшчэ ў пачатку другой палавіны саракавых гадоў прызнаваўся, што 15 снежня 1945 года пераправіў Марціна Бормана з баварскага гарадка Рэйхенгаля ў італьянскі Мэран і нібыта бачыў, як Борман, пераапрануты ў езуіцкага манаха, з фальшывым пашпартам выехаў з Генуі ў Аргенціну.

У адным паказанні, якое потым правяралі заходнегерманскія ўлады, можна вычытаць цікавыя звесткі пра адну характэрную сустрэчу. Немка, якая асабіста ведала Бормана, у 1956 годзе наведвала яго дачку ў Сан-Паўла. У аўтобусе яна заўважыла былога супрацоўніка Гітлера і панямаючы гэта вырнула да яго: «Пан Борман? Гэты вы!» Борман падкапіўся, кінуўся да дзвярэй і выскачыў, не чакаючы, пакуль аўтобус спыніцца.

У 1964 годзе ў Вене паказвалі фатаграфію групы нямецкіх эмігрантаў, зробленую поблізу аргенцінска-чылійскай граніцы. На здымку паўлялі чалавек з жорсткім выразам твару падмае руку, каб заславіцца ад фатографа, але яму ўдалося прыкрыць толькі правае вухо. У чалавеку гэтым угадвалі Марціна Бормана.

ГЕЛЕН НІЧЫМ НЕ ДАПАМАГАЎ

Карэспандэнт «Інтэрнэйшнл геральд трыбуна» знайшоў кіраўніка франкфурцкай пракуратуры — гэтай афіцыйнай заходнегерманскай устаноа выдала ордэр на арышт Бормана і паабяцала 100 000 марак таму, хто ўкажа на след Бормана альбо арыштуе яго.

ПА СТАРОНКАХ ЗАМЕЖНАГА ДРУКУ

і правы на замежныя выданні.

Што датычыцца галоўнай фігуры кнігі Гелена, дык кожнаму зразумела, што так званыя «выкрыццё» генерала-шпіёна з'яўляецца своеасаблівай бомбай супраць палітыкі Бранта і звычайна антысавецкай правакацыі. Уся кар'ера Марціна Бормана, які нарадзіўся ў 1900 годзе ў Гальберштаце, сведчыць пра тое, што ён з'яўляўся прадстаўніком крайніх правых. Яму было 18 год, калі ён у складзе «свабоднай групы» Росбаха выступіў супраць Веймарскай рэспублікі як афіцэр фашысцкіх банд. Органы праваасуддзя асуджаюць яго за ўдзел у звычайным забойстве (разглядалася справа аб забойстве настаўніка Кадава). Пазней Гітлер узнагародзіў яго «ордынам крыві». З 1928 года Борман працаваў у апарце нацысцкай партыі і ў многіх гістарычных працах характарызуецца як ценя Гітлера.

ЛІСТЫ БОРМАНА

У 1954 годзе ў Лондане Х'ю Б. Трэвар-Ропер апублікаваў прыватную карэспандэнцыю Бормана. З гэтых лістоў перад намі паўстае неміласэрны, жорсткі, далёкі ад любога людскага пацучы чалавек, якому ўсё выскокароднае быцц чужым. Даследаванне Іоахіма Ц. Фэста «Борман — шэф кардынала» звяртае ўвагу на пераліску Бормана з жонкай (Герда Борман, якая памерла ў 1946 годзе, была дачкой Вальтэра Буха — «прававога» апостала нацысцкай партыі). У першай частцы пераліскі Борман піша жонцы, што завёў новую сяброўку — у лістах ён называе яе М. (Сёння мы ўжо ведаем, што гэта была акторка Маня Берэнс).

Борман: «Ты, відаць, думала, што М. — нейкая надзвычайная дзяўчына. Не, мае залатка, яна не надзвычайная, гэта я — хлапец, варты захаплення... На суперак яе адпору я авалодаў ёю. Ты ведаеш сілу маёй волі. М. не магла доўга супраціўляцца. У адносінах да мяне М. мае вялікія дзякоры сумленню. Гэта, вядома, велізарнае глупства».

Адказ Герды Борман: «Зрабі так, каб М. у гэтым годзе нарадзіла дзіця. У наступным годзе павіна стаць цяжарнай я, каб ты заўсёды меў жонку, якая ведала б сваё месца. Нарэшце, мы пазбіраем усіх дзяцей і будзем жыць разам у доме на беразе возера. Тая жонка, якая не будзе цяжарнай, зможа выехаць з табой у Оберзальцбург і Берлін».

заклучэнні першага руска-японскага дагавору.

Па рэкамендацыі Пуціціна Гашкевіча прызначылі консулам у Хакадзата, куды ён прыехаў у лістападзе 1858 г. Вяртаючыся з далёкіх плаванняў, рускія маракі заўсёды знаходзілі ў збудаваным Я. Гашкевічам консульстве на сапцы Рамісэміце (зараз Манамачі) свой «дом», рабілі рэзэм з супрацоўнікамі консульства маскэрэды, пікнікі, ставілі спектаклі.

Дзякуючы намаганням нашага земляка, японцы добразначліва адносіліся да рускіх. Жонка ўрача консульства Альбрэхта пісала: «Просты люд... заўсёды сустракае нас з дабрадушнымі і ўсмешлівымі тварамі, а ў пэўных за горад у японскіх гасцініцах нас заўсёды чакае самы сардэчны прыём».

«Белавалосы консул», як называлі японцы Я. Гашкевіча, быў адзіным афіцыйным прадстаўніком Расіі ў Японіі ў той час. Яму даводзілася эпазіці да двара японскага рэгентска «сёкуна» для ўрэгулявання розных пытанняў.

Гашкевіч і яго супрацоўнікі заснавалі ў Хакадзата рускую школу і бадзніцу, для маленкіх японцаў, навуцалі мясцовых жыхароў марской справе і медыцыне. Гашкевіч падарываў японцам маячны ліхтар, барометр, навуцалі краўца Кідзу Какіці фатаграфаванню, перадаў яму свой гарнітур, каб Кідзу Какіці навуцалі шыць еўрапейскае адзенне. Пазней Гашкевіч пісаў: «Японскі народ, нядаўна амаль сілком уціснуты ў сям'ю цывілізаванага ўра-

пейскага света, даўно меў права на гэтае месца».

Ішлі гады. Я. Гашкевіч пакінуў Японію і пасяліўся ў маентку Малі (зараз вёска Малі знаходзіцца ў Астравецкім раёне, за 7,5 км ад чыгуначнай станцыі Гудагай і з'яўляецца цэнтрам калгаса «Чырвоны Кастрычнік»). Там ён працягваў працаваць над вывучэннем японскай мовы, а пазней склаў японска-рускі слоўнік, за які атрымаў прэмію. Яго Гашкевіч (паводле дадзеных яго сына І. Я. Гашкевіча) 5 кастрычніка 1875 г. Яго імем былі названы апісанья ім невядомыя віды насякомых і заліў Чосанмак (Тэдзінмань) у Карэі, ля рускай мяжы. Яго ўклад у справу збліжэння народаў Японіі і Расіі цяжка перацаціць.

В. ГРЫЦКЕВІЧ.

21.1.1972.

Міхась СКРЫПКА

Івану ШАМЯКІНУ

З «Глыбокай плыні» ў «Добры час»
Цякуць твае «Крыніцы».
Карціць заўсёды чытачам
З тваіх крыніц напіцца.

І «Сэрца на далоні»
Раскрыта людзям насцеж.
Ты радуеш сягоння
Усіх «Трывожным шчасцем».

Ты не праходзіш міма
Падзей у нашы дні.
Таму і ў «Снежных зімах»
Так многа цеплыні.

Чытач! І ў час зацішша
«Не верце цішыні!»
Ён, пэўна, нешта піша
Пра нас, пра нашы дні.

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

Рыгору БАРАДУЛІНУ

Чытач, паэце, будзе рады
Зноў перажыць тваю «Блакаду».

Уладзіміру КАРАТКЕВІЧУ

Аповесць ці раман — штогод,
Няхай зайздросціць Вальтэр Скот!
І скажам, хлопцы, пры нагодзе —
Чым горш за Вальтэра Валодзя!

А. БЕЛАВУСАУ

ЛАНЦУГОВАЯ РЭАКЦЫЯ

* Пачалося ўсё з рамонт... Наважыўся наш ЖЭК, нарэшце, адрамантаваць кватэры. Добрая справа і своєчасовая, бо і падлога ўся ў шчылінах, і сцены аблуніліся, ды і яшчэ шмат што ў заняпад прыйшло.

Заходзяць, як звычайна, рамонтнікі паглядзець, што рабіць трэба. Носам круціць, маўляў, дошак няма, фарбы няма, пліткі няма і ўвогуле пачаваць трэба.

Макаю...

Месіць, другі... Гляджу, у суседзю работа ідзе як след, а маю кватэру абмінаюць. Што такое? Сустрэў нек суседа, пытаюся:

— Як, — кажу, — вам удаецца ўсё даставаць? І дошкі, і фарбу, і нават чэшскі «кампакт»?

Той смеецца:

— Дзівак-чалавек! Усё праз бутэльку! Таму бутэльку, гэтаму бутэльку — і зашуміць справа!

Прыйяў я гэтую парадку да ведама. Сустрэкаю назаўтра брыгадзіра:

— Трэба, — кажу, — пачынаць, за мной не прападзе!

— Згода, — адказвае, — дзве бутэлькі!..

І так у мяне ладна пайшло, што ні дзень — дзве-тры бутэлькі выстаўляю. І работа — не тое, каб «шуміць», але варушыцца. Сарвалі падлогу, сцены пракуралі, праводку старую знялі, вяду адключылі... Мінула два тыдні, лезу я ў шуфляду за чарговай пяцёркай — пуста! Скончыліся мае зберажэнні!

— Хлопцы, — прашу рамонтнікаў напамілы бог, — папраўдце ў доўг, да палучкі!

— Э, гаспадар, так справы не робяцца. Ты — нам, мы — табе!

Завярнуліся і пайшлі! Што рабіць? Дзень думаю, другі — няма выйсця!

І як гэта ў мяне атрымалася, нават цяпер не разумею, але аднойчы заходзіць да мяне на работу кабата, даведка ёй патрэбна.

— Даведка? — пытаюся? І раптам: — Бутэльку!

Пабегла кабаціна, валаць бутэльку!

Тут і пайшло, без бутэлькі з наведвальнікамі нават гаварыць не хачу. Што ні дзень — з работы поўную сетку дамоў яшу. Толькі тады і «зашумела» па-сапраўднаму. Рамонт за месіць скончылі. Не кватэра атрымалася, а цуд!

Але, колькі б вярочка ні вілася, а канец будзе... Выклікае мяне начальнік. Заходжу. Ён чырвоны, бы рак. Бацька кулаком на стала:

— Прызнавайся, бо я і так усё ведаю!..

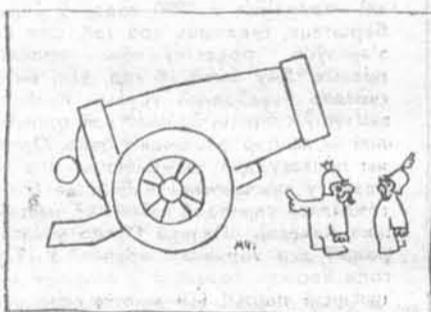
Быццам варам мяне аблілі, так перапалохаўся. І з перануду:

— Што я, дурань? Стаўце бутэльку, прызнаюся!

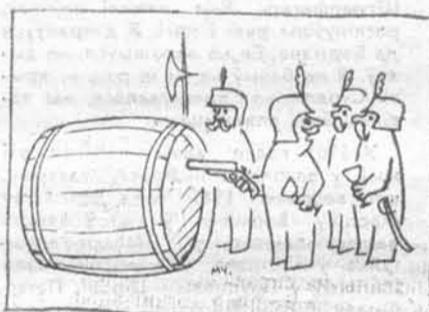
І што вы думаеце — паставіў! Рэфлектарна! Начальнік, ён жа таксама сярод людзей жыве!..

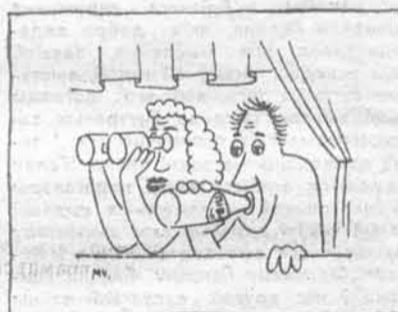
У рэдакцыю паступіў рукапіс...

— Ну і што з таго, што не страліе. Затое самай вялікай у свеце.

— А калі тут порах?..

У тэатры.
Мал. М. ЧАРНЯСІГА.

А. АЛЯКСЕЙЧЫК

СКЛЕРОЗ

Ну, і памяць у мяне стала — як рэштата. Усё забываю на хаду.

Учора забыў замкнуць кватэру. Прыходжу позна ўвечары, бачу, нейкі грамадзянін маю нейлонавую кашулю ў свой чамадан засоўвае.

— Добры вечар, — кажу. — Дык вы — Сідараў?

— Не, — адказвае. — А што?

— Ды, бацьце, гэта кашуля Сідарава, а Сідараў — я.

Ян кажуць, невялікае непаразуменне.

Сапраўды, нікуды не вярта мая памяць! Забыў павіншаваць сваякоў з Новым годам, нават саміх сваякоў забываю. Што рабіць — не ведаю... Гавораць — склероз, а што гэта такое, усё забываю ў доктара сытаць.

Ага, дык пра што я?

А-а, успомніў. Выскачыў я з самалёта, лячу, а парашут — забыў. Тан і пакалечыцца можна!

МІМАХОДЗЬ

Р. БОХАН

□ Знайшлі агульную мову, калі ўжо абодва не маглі паварушыць язычкамі.

□ Добра смеецца той, у каго ўсе зубы цэлыя.

□ Касцюм Евы не ўсім да твару.

□ І чаравік задзірае нос, пакуль не адрамантуюць.

□ Хуткасць электрычкі не залежыць ад энергіі пасажыраў.

□ Займаў высокае становішча... на шыі бацькоў.

□ Каханне сляпое, затое суседзі вельмі відучыя.

Д. РОХКЕС

□ Зайшоў у гісторыю.

□ Творчы нарыў.

ПАРФЕН І ПАРТФЕЛЬ

Рыгор ЯУСЕЕУ

Жыў-быў

Парфен.

А з ім —

Партфель.

Парфен —

Чыноўны.

Партфель —

Шыкоўны.

Партфель —

Пудовы.

Парфен —

Суровы.

З пагардай

Вочы —

І ўдзень,

І ўночы.

Парфен

Ледзь крочыць,

Партфель

Валочыць.

...Партфель той

Трэснуў,

Парфен —

Без крэсла.

Партфель —

На смеціці.

Парфен,

Паверце,

Лагодны,

Мілы —

Бы

Падмянілі...

Сёе-тое пра капелюшы

Г. КРУГЛОУ

□ З пункту гледжання капелюша менавіта ён трымае ў рамках чалавечую думку.

□ Нават самую геніяльную галаву капелюш адчувае пад сабой.

□ «Маё эмсціва», — гаварыў капелюш пра галаву, якая яго насіла.

□ Пакрыўджаны капелюш запатрабаваў кнігу скаргаў, калі яму падсунулі галаву не яго памеру.

УСМЕШКІ СУСЕДЗЯУ

Есіп СТРЫТАР (1836—1923)

З ЦЫКЛА «ДРОБЯЗЬ»

63

«На бой!» — «Ці зможам, ці загінем!»
«Смялей!» — «Наперад, хто жывы!»
Народзе мой, ты водлуг гімнаў —
Герой ад пят да галавы!

74

«Колькі галоў — столькі і думак».
І кожная хоча, каб ёй была часць.
А ў нас яшчэ горш, бо горшы рахункі

Галоў — пляць, а думак — шэсць.

109

Бадай, хутэй паглядзіць
Авечку воўк на траўцы,
Чым між сабой паладзяць
Два нашы мовазнаўцы.

З ЦЫКЛА «КРАПІВА»

8

Што вораг я табе — ні ў якім разе
Не думай; чалавек я нелагі.
І хай цябе не дзівіць, дарогі:
Ты не настолькі у мяне ў пазазі!

16

Залішне жонку не ганьбуй, мой браце

любы,
Не забывай: жанчына — гэта божы дар,
А дараванаму каню у зубы
Ніколі не глядзіць паццівы гаспадар.

Пераклад са славенскай
Шы ГЛЕВІЧ.

Па тэхнічных умовах унутраным восьм старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад вазьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце унутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдвецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарэва, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышляенчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.